

دانشگاه صنعتی شریف

دانشکده مهندسی برق

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد

گرایش بیوالکتریک

تشخیص پتانسیل‌های وابسته به رخداد با استفاده از تجزیه‌ی تانسوری

نگارنده

مینا جمشیدی ایدجی

استاد راهنما

دکتر محمدباقر شمس‌الهی

مرداد ۱۳۹۵

این پروژه به وسیله‌ی جایزه‌ی پژوهشیاری موفقیان حمایت
شده است.

بسمه تعالی

دانشگاه صنعتی شریف
دانشکده مهندسی برق

پایان نامه کارشناسی ارشد

عنوان: تشخیص پتانسیل‌های وابسته به رخداد با استفاده از تجزیه‌ی تانسوری
نگارش: «مینا جمشیدی ایدجی»

اعضا هیات داوران:

امضاء:.....	استاد راهنما: دکتر محمدباقر شمس‌الهی
امضاء:.....	استاد داور داخلی: دکتر سپیده حاجی‌پور
امضاء:.....	استاد داور خارجی: دکتر فرناز قاسمی

تاریخ: مرداد ۱۳۹۵.

قدردانی

از استاد گرانقدرم، جناب آقای دکتر شمس‌الهی، صمیمانه قدردانی می‌کنم. در این دو سال بسیار از ایشان آموختم و از حمایت‌هایشان بهره‌مند گشتم. هرچند ناتوانم از جبران زحماتشان، اما همواره تلاش خواهم کرد تا سرمایه‌ای را که از رفتار اخلاق‌مدار ایشان آموختم، همراه خویش داشته باشم. هم‌چنین، از سرکار خانم دکتر حاجی‌پور و سرکار خانم دکتر قاسمی سپاس‌گزارم که زحمت داوری این پایان‌نامه را قبول نمودند و با راهنمایی‌هایشان باعث بهبود آن شدند.

و سپاس‌گزارم از مادر و پدرم، پشتوانه‌های حقیقی زندگانی‌ام، که تمام هستی‌ام را مدیون بزرگواری بی‌کرانشان هستم. هردویشان، اولین و تاثیرگذارترین آموزگاران زندگی‌ام بوده‌اند و هستند. ستودن روح بزرگوارشان در قالب کلام، بیهوده سخن راندن است و بس؛ چرا که زبان خامه ندارد توان مدح وجود نازنینشان ... تنها به قول حضرت حافظ بسنده می‌کنم که غرض ز مسجد و میخانه‌ام وصالِ شماست، جز این خیال ندارم خدا گواه من است.

چکیده:

استفاده از EEG در مطالعه‌ی پتانسیل‌های وابسته به رخداد (ERP) بسیار مرسوم است. ERPها پتانسیل‌هایی هستند که به واسطه‌ی فعالیت نورون‌های مغز در پاسخ به یک تحریک خارجی در EEG ظهور می‌کنند و دامنه‌ی بسیار کوچکی در مقایسه با سیگنال پس‌زمینه‌ی EEG دارند. به همین دلیل به طور مرسوم با استفاده از میانگین‌گیری سنکرون استخراج الگوی سیگنال ERP صورت می‌گیرد. اما در این روش اطلاعات موجود در الگوی هر تک‌ثبت از دست می‌رود.

روش‌های دوبُعدی ابزارهای ارزشمندی در کاربردهای تشخیص الگو و جداسازی کور منابع (BSS) هستند. برخی از این روش‌ها نیز در استخراج اطلاعات وابسته به رخداد از سیگنال EEG استفاده شده‌اند. با این وجود این روش‌ها به دلیل ذات دو بُعدی‌شان تنها می‌توانند بر دو بعد زمان و مکان اعمال شوند. این در حالی است که در بسیاری از کاربردها، سیگنال ثبت‌شده در چندین بُعد دارای اطلاعات است. تانسورها و روش‌های تجزیه‌ی تانسوری می‌توانند ابزار قدرتمندی برای حفظ و استفاده از اطلاعات ابعاد مختلف سیگنال مورد مطالعه باشند. به همین دلیل این روش‌ها در پردازش داده‌های EEG بسیار مورد استقبال قرار گرفته‌اند.

مطالعات انجام شده روی کاربرد روش‌های تجزیه‌ی تانسوری در پردازش سیگنال EEG حاوی ERP را می‌توان به دو دسته‌ی کلی تقسیم کرد: گروه اول از تجزیه‌ی تانسوری برای جداسازی منابع در داده‌های حاوی ERP و استخراج الگوی ERP استفاده می‌کنند و گروه دوم تجزیه‌ی تانسوری را برای کاهش ویژگی به کار بسته‌اند.

تجزیه‌ی Tucker به دلیل انعطاف‌پذیری بالایش، به طور گسترده در روش‌های کاهش ویژگی تانسوری مورد استفاده قرار گرفته است. یکی از محبوب‌ترین این روش‌ها، که تعمیم تانسوری LDA است، با نام HODA معرفی شده است.

در این پایان‌نامه یک روش جدید کاهش ویژگی مبتنی بر تجزیه‌ی تانسوری معرفی شده است که آن را Higher Order Spectral Regression Discriminative Analysis، یا به اختصار HOSRDA، نامیده‌ایم. این روش تعمیم تانسوری روش SRDA است. برای ارزیابی الگوریتم پیشنهادی، از آن برای تشخیص کاراکتر یک P300 speller مربوط به مجموعه‌داده‌گان BCI Competition III-Dataset II استفاده کردیم و به طور میانگین برای دو سوژه، وقتی ۱۵، ۱۰ و ۵ تکرار برای هر سطر/ستون استفاده شود، به ترتیب دقت تشخیص کاراکتر ۹۶/۵، ۸۹ و ۷۲/۹ به دست آمده است. HOSRDA کاملاً قابلیت رقابت با سایر روش‌هایی که بر این مجموعه‌داده‌گان اعمال شده‌اند را دارد و تقریباً از تمامی آن‌ها پیشی گرفته است.

هم‌چنین با توجه به اهمیت طبقه‌بندی بدون سرپرست در P300 speller، فرم پیشنهادی تانسوری آن را معرفی کردیم و به بررسی دلایل عدم موفقیت تانسوری کردن این روش پرداختیم.

کلمات کلیدی:

پتانسیل وابسته به رخداد - تجزیه‌ی تانسوری - Tucker - HOSRDA - HODA

فهرست مطالب

۱	پیش‌گفتار	۱
۱-۱	انگیزه‌ی پژوهش	۱
۲-۱	اهداف پژوهش	۳
۳-۱	ساختار پایان‌نامه	۴
۲	مفاهیم پایه	۵
۱-۲	پیش‌گفتار	۵
۲-۲	پتانسیل وابسته به رخداد [۱]	۶
۳-۲	سیستم رابط مغز-رایانه	۸
۴-۲	پارادایم P300 Speller	۹
۵-۲	جمع‌بندی	۱۱
۳	پیش‌زمینه‌ی نظری	۱۳
۱-۳	پیش‌گفتار	۱۳
۲-۳	نمادگذاری	۱۳
۳-۳	روش‌های برداری کاهش ویژگی	۱۴
۱-۳-۳	LDA	۱۴

۱۵	SRDA	۲-۳-۳
۱۸	جبر تانسوری	۴-۳
۱۸	تانسورها و عملیات میان آن‌ها	۱-۴-۳
۱۸	تعاریف اولیه	۱-۱-۴-۳
۲۲	انواع ضرب تانسوری	۲-۱-۴-۳
۲۴	ضرب‌های ماتریسی مهم در جبر تانسوری	۳-۱-۴-۳
۲۵	رتبه‌ی تانسور	۴-۱-۴-۳
۲۶	خواص مهم	۵-۱-۴-۳
۲۷	تجزیه‌ی Tucker	۲-۴-۳
۳۰	تخمین ماتریس‌های عامل و تانسور هسته	۱-۲-۴-۳
۳۲	تجزیه‌ی CP	۳-۴-۳
۳۴	تخمین ماتریس‌های عامل	۱-۳-۴-۳
۳۵	روش‌های تانسوری کاهش ویژگی	۵-۳
۳۵	فرمول‌بندی کلی روش‌های کاهش ویژگی تانسوری	۱-۵-۳
۳۷	کاهش ویژگی با استفاده از تجزیه‌ی Tucker	۱-۱-۵-۳
۳۹	کاهش ویژگی با استفاده از تجزیه‌ی CP	۲-۱-۵-۳
۳۹	نمادگذاری	۲-۵-۳
۴۰	HODA	۳-۵-۳
۴۲	TLLD	۴-۵-۳
۴۴	جعبه‌ابزارهای تانسوری	۶-۳
۴۶	جمع‌بندی	۷-۳

۴ پیشینه‌ی پژوهش ۴۷

۴۷	پیش‌گفتار	۱-۴
۴۷	روش‌های برداری در تشخیص پتانسیل وابسته به رخداد در پارادایم P300 Speller	۲-۴
۴۸	SVM	۱-۲-۴
۴۸	eSVM	۲-۲-۴
۵۰	SWLDA	۳-۲-۴
۵۱	EFLD	۴-۲-۴
۵۲	CNN	۵-۲-۴
۵۲	کاربرد تجزیه‌ی تانسوری در پردازش داده‌های حاوی پتانسیل وابسته به رخداد	۳-۴
۵۲	کاربرد تجزیه‌ی CP در پردازش داده‌های حاوی پتانسیل وابسته به رخداد	۱-۳-۴

۵۳	۱-۱-۳-۴	جداسازی و مکان‌یابی منبع پتانسیل وابسته به رخداد
۶۰	۲-۱-۳-۴	کاهش ویژگی
	۲-۳-۴	کاربرد تجزیه‌ی Tucker در پردازش داده‌های حاوی پتانسیل وابسته به رخداد
۶۵	۱-۲-۳-۴	کاربرد تجزیه‌ی Tucker بدون سرپرست
۶۶	۲-۲-۳-۴	کاربرد تجزیه‌ی Tucker با سرپرست
۶۸	۴-۴	جمع‌بندی

۵ روش پیشنهادی: HOSRDA

۶۹	۱-۵	پیش‌گفتار
۷۰	۲-۵	فرمول‌بندی ریاضی و الگوریتمی روش پیشنهادی
۷۶	۳-۵	پیچیدگی محاسباتی
۷۷	۴-۵	جمع‌بندی

۶ نتایج شبیه‌سازی HOSRDA

۷۹	۱-۶	پیش‌گفتار
۷۹	۲-۶	داده‌ها
۷۹	۱-۲-۶	مجموعه داده‌گان استفاده شده
۸۱	۲-۲-۶	پیش‌پردازش
۸۲	۳-۶	معیارهای ارزیابی
۸۲	۱-۳-۶	آزمون آماری
۸۲	۲-۳-۶	تشخیص کاراکتر
۸۳	۴-۶	تجزیه‌ی Tucker بدون سرپرست
۸۳	۵-۶	انتخاب پارامتر و همگرایی HOSRDA
۸۳	۱-۵-۶	انتخاب تعداد ویژگی‌ها
۸۵	۲-۵-۶	همگرایی و پایداری الگوریتم
۸۸	۶-۶	ارزیابی HOSRDA
۸۸	۱-۶-۶	بررسی تمایزپذیری دو کلاس با استفاده از آزمون آماری
۸۹	۲-۶-۶	کارایی HOSRDA در تشخیص کاراکتر

۶-۷ ماتریس پایه‌ی متناظر با بُعد کانال در زیرفضای HOSRDA ۹۳

۶-۸ جمع‌بندی ۹۴

۷ طبقه‌بند بدون سرپرست و فرم پیشنهادی تانسوری آن ۹۵

۷-۱ پیش‌گفتار ۹۵

۷-۲ طبقه‌بند بدون سرپرست برای P300 speller ۹۵

۷-۲-۱ BLDA ۹۶

۷-۲-۲ طبقه‌بند بدون سرپرست ۹۷

۷-۳ فرم پیشنهادی تانسوری ۹۹

۷-۴ شبیه‌سازی ۱۰۱

۷-۵ جمع‌بندی ۱۰۳

۸ جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و پیشنهادها ۱۰۴

۸-۱ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۱۰۴

۸-۲ پیشنهادها ۱۰۵

مراجع ۱۰۷

واژه نامه فارسی به انگلیسی ۱۱۱

فهرست جداول

۷۶	عملیات محاسباتی HOSDA	۱-۵
۸۹	مقادیر p-value مربوط به F-test و t-test بر روی ویژگی‌های سوژه‌ی B	۱-۶
	دقت تشخیص کاراکتر برای روش‌های مختلف برای دو سوژه‌ی A و B زمانی که هر	۲-۶
	تحریک R بار تکرار شده است. خطوط فاصله نشانه‌ی این است که مرجع مربوطه	
۹۲	نتایجی را در آن قسمت گزارش نکرده است.	

فهرست اشکال

۱-۲	مراحل یک از آزمایش ERP [۱]	۷
۲-۲	یک نمونه از صفحه‌ای که در P300-BCI به کاربر نمایش داده می‌شود [۲]	۹
۳-۲	(الف) صفحه‌ی P300 speller. (ب) نمایش شماتیک شیوه‌ی ارائه‌ی تحریک‌ها به کاربر [۱]	۱۰
۴-۲	بلوک‌دیاگرام یک P300 speller	۱۲
۱-۳	تانسور مرتبه سه [۳]	۱۹
۲-۳	فیبرهای یک تانسور مرتبه سه [۳]	۱۹
۳-۳	اسلایس‌های یک تانسور مرتبه سه [۳]	۲۰
۴-۳	تانسور یکانی [۳]	۲۰
۵-۳	تانسوری کردن مُد- n به روش [۴]	۲۱
۶-۳	تانسوری کردن مُد- n به روش [۵]	۲۱
۷-۳	تانسوری کردن مُد- n به روش [۶]	۲۲
۸-۳	تانسور مرتبه سه‌ی رتبه-یک [۳]	۲۶
۹-۳	تجزیه‌ی Tucker رتبه- (R, S, T) بر روی تانسور $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I \times J \times K}$ [۷]	۲۸
۱۰-۳	تجزیه‌های Tucker-1,2,3 یک تانسور مرتبه سه.	۲۹
۱۱-۳	تجزیه‌ی CP تانسور مرتبه سه با R مولفه [۷]	۳۴
۱۲-۳	بلوک‌دیاگرام کاهش ویژگی و طبقه‌بندی با استفاده از تجزیه‌ی Tucker	۳۸
۱-۴	نمایشی از یک تانسور با ابعاد $Channel \times Frequency \times Time$	۵۳
۲-۴	فاکتورهای تجزیه‌ی PARAFAC یک مولفه‌ای تانسور سه بعدی ITPC مربوط به یک سوژه. این مولفه نمایان‌گر فعالیت گامای پس‌سری با فرکانس حدود ۴۰ هرتز در حوالی ۱۰۰ میلی‌ثانیه پس از تحریک است [۸]	۵۴
۳-۴	فاکتورهای تجزیه‌ی PARAFAC تانسور پنج بعدی ITPC که با دو مولفه برازش شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود مولفه‌ی اول در هر دو شرایط آزمایش شدت تقریباً یکسانی دارد. اما مولفه‌ی دوم در تحریک دوم دارای شدت بسیار بیشتری است [۸]	۵۵
۴-۴	نمایش شماتیک تفاوت CP و SCP [۹]	۵۶
۵-۴	مولفه‌های تجزیه‌ی CP و SCP تانسور سه بُعدی کانال \times زمان \times تکرار در مقاله‌ی [۹]	۵۷

۵۷	پتانسیل برانگیخته‌ی بازسازی‌شده با استفاده از SCP و CP در [۹]	۶-۴
۵۹	توابع هزینه‌ی مربوط به تجزیه‌ی CP و دو تجزیه‌ی WCP و GCP	۷-۴
۶۰	استخراج ERP با استفاده از تجزیه‌ی WCP و WCP+EKS	۸-۴
۶۱	ویژگی‌های چند-حوزه همراه با پروفایل‌های زمانی-فرکانسی و مکانی آن‌ها [۱۰]	۹-۴
۶۳	تحریک‌های آزمایش مربوط به [۱۱]	۱۰-۴
۶۴		۱۱-۴
۸۰	صفحه‌ی P300 speller در پروتکل Donchin [۱۲]	۱-۶
۸۱	محل قرارگیری الکترودها در سیستم ۱۰-۱۰ [۱۲]	۲-۶
۸۴	عملکرد تجزیه‌ی Tucker بدون سرپرست در تشخیص کاراکتر	۳-۶
۸۴	انتخاب پارامتر در HOSRDA	۴-۶
۸۶	بررسی پایداری الگوی همگرایی الگوریتم HOSRDA با شرط توقف پیشنهادی	۵-۶
۸۷	بررسی پایداری الگوی همگرایی الگوریتم HOSRDA با شرط توقف پیشنهادی	۶-۶
۸۹	توزیع آماری دو کلاس ویژگی شماره دو از داده‌های آموزش سوژه‌ی B	۷-۶
	نمودار «دقت تشخیص کاراکتر بر حسب تعداد کاراکتر آموزش» برای HOSRDA و	۸-۶
۹۱	SRDA	
	ستون‌های ماتریس عامل اول (متناظر با بُعد کانال) از زیرفضای HOSRDA و نتایج	۹-۶
۹۳	انتخاب کانال در [۱۳]	
۹۶	دو کلاس P300 و فاقد P300 پس از تصویر شدن بر یک بعد در BLDA	۱-۷

فهرست کلمات اختصاری

BCI	Brain Computer Interface
ERP	Event Related Potential
HODA	Higher Order Discriminant Analysis
HOSRDA	Higher Order Spectral Regression Discriminant Analysis
LDA	Linear Discriminant Analysis
SRDA	Spectral Regression Discriminant Analysis
STDA	Spatial-Temporal Discriminant Analysis

فصل ۱

پیش‌گفتار

۱-۱ انگیزه‌ی پژوهش

مغز انسان دارای پیچیدگی مثال‌زدنی است و از سال‌ها پیش انسان مشتاق کشف رمز و رازهای عملکرد مغز بوده است. EEG^۱ یکی از روش‌هایی است که به صورت گسترده برای ثبت فعالیت مغز مورد استفاده قرار می‌گیرد. روش‌های دیگری همچون PET، fMRI و MEG نیز می‌توانند فعالیت مغز را برای انسان روشن‌تر سازند. با این حال EEG به دلیل کم‌هزینه بودن، عدم نیاز به دستگاه‌های پیچیده و پرحجم و نیز ثبت غیرتهاجمی^۲ مورد استقبال آزمایشگاهی و کلینیکی قرار گرفته است.

استفاده از EEG در مطالعه‌ی پتانسیل‌های وابسته به رخداد^۳ (ERP) بسیار مرسوم است. ERPها پتانسیل‌هایی هستند که به واسطه‌ی فعالیت نورون‌های مغز در پاسخ به یک تحریک خارجی در EEG ظهور می‌کنند. کاربرد EEG در دستیابی به اطلاعاتی که ERPها می‌توانند از چگونگی پاسخ مغز به رخدادهای اطرافش داشته باشند، جایگاه خود را در کاربردهای کلینیکی، توان‌بخشی بیماران و سیستم‌های رابط مغز-رایانه^۴ (BCI) یافته است.

سیستم‌های رابط مغز-رایانه به انسان کمک می‌کنند تا بدون استفاده از اندام‌های حرکتی خود کارهای مورد نظرش را انجام دهد. از همین روی تشخیص و تحلیل پتانسیل‌های وابسته به رخداد در این سیستم‌ها می‌تواند برای کمک و توان‌بخشی به افرادی که دچار مشکلات حرکتی هستند کاربرد داشته

^۱Electroencephalogram

^۲Non-invasive

^۳Event Related Potential

^۴Brain-Computer Interface

باشد. همچنین با استفاده از پتانسیل‌های وابسته به رخداد می‌توان به تشخیص و طبقه‌بندی بیماران دارای مشکلات ذهنی (نظیر مشکل تمرکز، مشکلات خواندن و ...) پرداخت.

اما آن‌چه مطالعه‌ی ERPها را چالش‌برانگیز می‌کند دامنه‌ی بسیار کوچک آن‌ها در مقایسه با سیگنال پس‌زمینه‌ی EEG است. به همین دلیل به طور مرسوم استخراج الگوی ERP با فرض صفر بودن میانگین آماری سیگنال پس‌زمینه، با استفاده از میانگین‌گیری سنکرون صورت می‌گیرد. این روش می‌تواند شباهت‌های پتانسیل‌های برانگیخته شده در تحریک‌های مختلف را به خوبی آشکار کند؛ اما در مقابل اطلاعات موجود در الگوی هر تک‌ثبت^۵ از دست می‌رود. نکته‌ی قابل توجه درباره‌ی روش میانگین‌گیری این است که با این فرض انجام می‌شود که مغز در طول زمان آزمایش پاسخ یکسانی به اتفاقات بیرونی می‌دهد. این در حالی است که عواملی که باعث از بین رفتن تمرکز کاربر می‌شوند و همچنین خستگی و عادت کردن، تا حدی کیفیت و الگوی بروز ERP را تحت تأثیر قرار می‌دهند. از طرفی استخراج اطلاعات هر تک‌ثبت در کاربردهای سیستم‌های BCI دارای اهمیت خاصی است.

روش‌های دو بُعدی (نظیر SVD، PCA و NMF) ابزارهای ارزشمندی در کاربردهای تشخیص الگو و جداسازی کور منابع^۶ (BSS) هستند. برخی از این روش‌ها نیز در استخراج اطلاعات وابسته به رخداد از سیگنال EEG استفاده شده‌اند. با این وجود این روش‌ها به دلیل ذات دو بُعدیشان تنها می‌توانند بر دو بُعد زمان و مکان اعمال شوند. این در حالی است که در بسیاری از کاربردها، سیگنال ثبت‌شده در چندین بُعد دارای اطلاعات است. به طور خاص، در آزمایش‌های ERP سیگنال ثبت‌شده می‌تواند (بسته به نوع آزمایش) اطلاعاتی از تک‌ثبت‌ها^۷، شرایط آزمایش^۸، سوژه‌ها^۹، زمان، مکان و فرکانس داشته باشد. در صورت تمایل به استفاده‌ی هم‌زمان از این اطلاعات در روش‌های ماتریسی، ناچار به قرار دادن اطلاعات ابعاد مختلف در یک بعد از ماتریس خواهیم بود و این کار تحلیل نتایج را پیچیده و در مواردی غیرممکن می‌سازد. همچنین در صورت تمایل به پردازش جداگانه‌ی این ابعاد (برای مثال پردازش جداگانه‌ی اطلاعات سوژه‌ها یا تکرارها) اطلاعات مشترکی که احتمالاً بین آنها وجود دارد از دست می‌رود. تانسورها^{۱۰} که نمایشی از داده‌های چندبُعدی هستند، می‌توانند ابزار قدرتمندی برای حفظ و استفاده از اطلاعات ابعاد

^۵Single Trial

^۶Blind Source Separation

^۷Trial

^۸Task Condition

^۹Subjects

^{۱۰}Tensor

مختلف سیگنال مورد مطالعه باشند. روش‌های تجزیه‌ی تانسوری^{۱۱} می‌توانند اطلاعات داده‌های تانسور را به گونه‌ای در ابعادش تجزیه نمایند که ارتباط بین اطلاعات ابعاد مختلف مورد استفاده قرار گیرد [۶]. به همین دلیل این روش‌ها در پردازش داده‌های EEG (تشخیص الگو، BSS، استفاده در سیستم‌های رابط مغز-رایانه، تشخیص مکان وقوع یک فعالیت در مغز و پاسخ به سوالات تحقیقاتی و کلینیکی علوم اعصاب) بسیار مورد استقبال قرار گرفته‌اند.

۲-۱ اهداف پژوهش

استفاده از روش‌های تجزیه‌ی تانسوری در کاربردهای مختلفی از پردازش داده‌های EEG مشاهده می‌شود؛ برای مثال تشخیص فعالیت در یک باند فرکانسی خاص، مکان‌یابی وقوع صرع و مطالعه‌ی ERP‌ها. در این پژوهش بر کاربرد روش‌های تجزیه‌ی تانسوری در پردازش داده‌های EEG حاوی ERP تمرکز می‌کنیم.

پژوهش‌هایی که از روش‌های تجزیه‌ی تانسوری در پردازش و تحلیل داده‌های حاوی ERP استفاده کرده‌اند به دو گروه تقسیم می‌شوند: هدف گروه اول جداسازی منابع داده‌ی EEG حاوی ERP و مکان‌یابی محل وقوع آن‌ها در مغز است که کاربرد آن در مطالعات علوم شناختی و علوم اعصاب است. گروه دوم، از تجزیه‌های تانسوری برای کاهش ویژگی با هدف بهبود فرآیند طبقه‌بندی استفاده کرده‌اند که برای آن‌ها کاربردهایی در سیستم‌های BCI و مطالعات علوم شناختی گزارش شده است. در این پژوهش علاوه بر آن که ادبیات موجود برای گروه اول مرور و کارایی برخی بررسی شده است، تمرکز اصلی بر گروه دوم مقالات است.

استفاده از روش‌های کاهش ویژگی تانسوری از این جهت دارای جذابیت است که در بسیاری موارد بهتر از روش‌هایی که داده‌ها را به عنوان بردار دریافت می‌کنند، عمل می‌کنند. برای مثال، در شبیه‌سازی‌های انجام شده به این نتیجه رسیدیم که تعمیم تانسوری روش LDA^{۱۲}، با نام HODA^{۱۳}، نه تنها در یافتن فضایی که تفکیک‌پذیری بهتری دارد از LDA موفق‌تر است، بلکه در مواجهه با مسائلی که تعداد داده‌های آموزش کم است (مسأله‌ی SSS) بسیار تواناتر است^{۱۴}. در این راستا الگوریتمی جدید

^{۱۱}Tensor Decomposition

^{۱۲}Linear Discriminant Analysis

^{۱۳}Higher Order Discriminant Analysis

^{۱۴}در این باره در فصول آینده مفصل‌تر صحبت خواهیم کرد.

مبتنی بر تجزیه‌ی تانسوری برای کاهش ویژگی، با نام HOSRDA، پیشنهاد شده است که کارایی آن در طبقه‌بندی دادگان یک P300 speller مورد ارزیابی قرار گرفته است.

هم‌چنین با توجه به اهمیت طبقه‌بندی بدون سرپرست در P300 speller امکان بهبود این روش با بهره بردن از تجزیه‌ی تانسوری بررسی شده است.

۳-۱ ساختار پایان‌نامه

در فصل دوم این نوشتار مروری سریع بر برخی مفاهیم پایه خواهیم داشت. در فصل سوم به مرور پیش‌زمینه‌ی نظری پژوهش انجام شده می‌پردازیم. پیش‌زمینه‌ی نظری شامل تمامی ابزارها و روش‌های ریاضی است که در ادامه‌ی پایان‌نامه به آن‌ها رجوع خواهیم کرد. سعی بر آن بوده است که محتوای این فصل طوری انتخاب شود که نیاز به منبع دیگری برای آشنایی با مفاهیم و روش‌های پیش‌زمینه نباشد. فصل چهارم به مرور پیشینه‌ی پژوهش اختصاص دارد و در آن به مرور روش‌های برداری استفاده شده برای طبقه‌بندی در P300 speller و کاربرد روش‌های تانسوری در مطالعه‌ی ERPها پرداخته شده است. در فصل پنجم و شش یک الگوریتم کاهش ویژگی جدید مبتنی بر تجزیه‌ی تانسوری پیشنهاد و کارایی آن بر روی دادگان یک P300 speller ارزیابی شده است. در فصل هفتم طبقه‌بند بدون سرپرست برای P300 speller توضیح داده شده و تعمیم تانسوری آن پیشنهاد و نتایج شبیه‌سازی دو روش مقایسه و تحلیل شده است. در نهایت در فصل آخر به نتیجه‌گیری و ارائه‌ی پیشنهادات برای پژوهش‌های آینده پرداخته‌ایم. هم‌چنین در صفحات آخر پایان‌نامه یک واژه‌نامه‌ی فارسی به انگلیسی قرار داده شده است که در آن معادل انگلیسی کلمات فارسی‌ای که به دفعات در متن استفاده شده‌اند، آورده شده است.

فصل ۲

مفاهیم پایه

۱-۲ پیش‌گفتار

در سال ۱۹۲۹ برگر^۱ برای اولین بار فعالیت نورون‌های مغز انسان را به وسیله‌ی الکترودهایی که بر سطح جمجمه قرار داده بود ثبت کرد. این فعالیت الکتریکی EEG نام دارد. حدود یک دهه پس از آن، EEG مورد استقبال پژوهشگران علوم اعصاب قرار گرفت و در کاربردهای کلینیکی و پژوهشی جایگاه خود را یافت.

EEG اندازه‌گیری بسیار کلی از فعالیت‌های مغز است و این نقطه ضعف بزرگ آن محسوب می‌شود. در واقع EEG نمایشی از ترکیب صدها منبع فعالیت عصبی در مغز است. به همین دلیل جداسازی و تشخیص یک فعالیت خاص در آن مشکل است. اما در EEG پاسخ‌های الکتریکی‌ای نهفته است که با یک میانگین‌گیری ساده قابل شناسایی هستند. این فعالیت‌های الکتریکی پتانسیل وابسته به رخداد یا به اختصار ERP نام دارند. ریشه‌ی این نام در این است که حضور این پتانسیل‌ها در EEG وابسته به یک رخداد خاص است.

در اواسط دهه‌ی ۱۹۸۰ مطالعه‌ی ERP‌ها در میان پژوهشگران مورد استقبال قرار گرفته بود که با ظهور PET و fMRI بیم آن می‌رفت که این دو جایگزینی برای EEG و ERP برای شناخت کارکرد مغز شوند. اما رزولوشن زمانی و قابل حمل بودن دستگاه ثبت EEG باعث شد که استفاده از آن در جایگاه خود باقی بماند [۱۴].

امروزه نیز استفاده از ERP‌ها در حوزه‌های گسترده‌ی پژوهشی و کلینیکی کاربرد دارد. سیستم‌های

^۱Berger

رابط مغز-رایانه^۲، یا به اختصار BCI، از جمله مواردی هستند که ERPها در آنها کاربرد مهمی دارند. در ادامه‌ی این فصل ابتدا به بررسی اجمالی پتانسیل‌های وابسته به رخداد (به خصوص P300) و سیستم‌های BCI می‌پردازیم. سپس یکی از پارادایم‌های پرکاربرد آن (P300 speller) را معرفی می‌کنیم.

۲-۲ پتانسیل وابسته به رخداد [۱]

پتانسیل‌های وابسته به رخداد فعالیت‌های الکتریکی با دامنه‌ی بسیار کم هستند که حدود چندصد میلی‌ثانیه بعد از یک تحریک در EEG ظاهر می‌شوند. برای بررسی ERPها در EEG، اصولاً سیگنال زمانی قطعه‌بندی^۳ می‌شود. این قطعه‌بندی بسته به کاربرد از چندصد میلی‌ثانیه قبل از تحریک تا حدود یک ثانیه بعد از آن انجام می‌شود. به این قطعه‌ها trial یا epoch گفته می‌شود. در این نوشتار به جای این دو کلمه از واژه‌ی «تک‌ثبت» استفاده می‌کنیم.

تحریک‌هایی که منجر به بروز ERP در EEG می‌شوند معمولاً به صورت زنجیروار^۴ انجام می‌شود. هم‌چنین فاصله‌ی بین تحریک‌ها به اندازه‌ای زیاد در نظر گرفته می‌شود که ERP فرصت وقوع کامل و ظهور در EEG را داشته باشد. شکل ۱-۲ نشان‌دهنده‌ی مراحل یک آزمایش ERP است. از آنجایی که دامنه‌ی ERPها در مقایسه با نویز پس‌زمینه‌ی EEG بسیار کم است، معمولاً با میانگین‌گیری بین تک‌ثبت‌های حاوی ERP و با فرض صفر بودن میانگین EEG پس‌زمینه، پتانسیل وابسته به رخداد استخراج می‌شود.

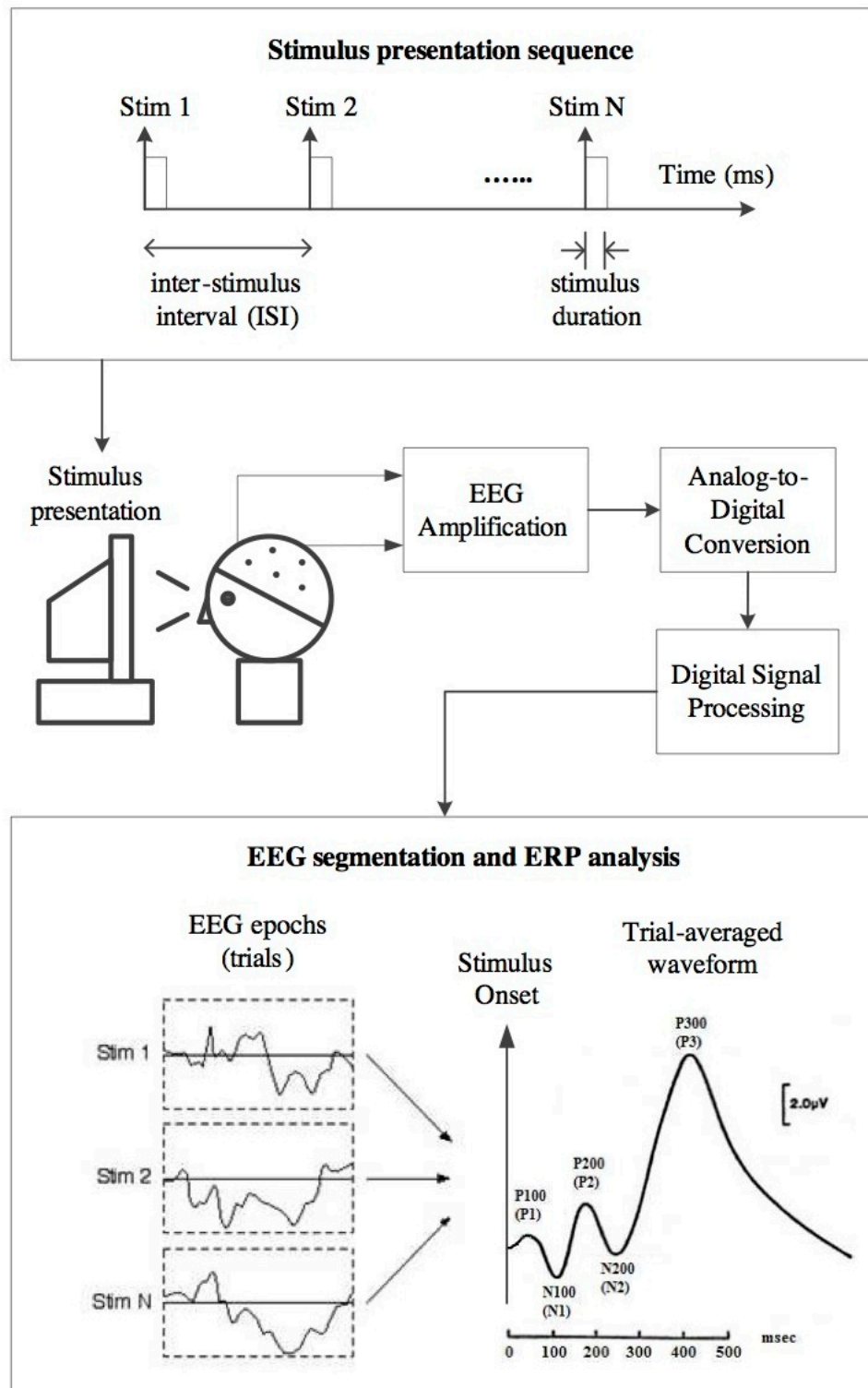
استاندارد نام‌گذاری ERPها به صورت ترکیب یکی از حروف N یا P با یک عدد است. حروف نشان‌دهنده‌ی قطبیدگی^۵ پتانسیل است و N و P به ترتیب به قطبیدگی منفی و مثبت در ERPها اطلاق می‌شوند. عدد استفاده شده در نام‌گذاری ERPها به تأخیر وقوع پتانسیل وابسته به رخداد نسبت به لحظه‌ی تحریک مرتبط است. برای مثال P300 (یا P3) نام یک پتانسیل مثبت است که حدود ۳۰۰ میلی‌ثانیه پس از تحریک به وجود می‌آید. به همین ترتیب، N200 پتانسیل منفی در حدود ۲۰۰ میلی‌ثانیه بعد از تحریک است. لازم به ذکر است که لحظه‌ی وقوع یک ERP را نمی‌توان به طور دقیق بیان کرد، چرا که نسبت به شرایط آزمایش تغییر می‌کند. تنها می‌توان از آن به صورت حدودی صحبت کرد. در این پایان‌نامه بارها از P300 نام خواهیم برد؛ به همین دلیل در این جا کمی بیشتر به آن خواهیم پرداخت.

^۲Brain Computer Interface

^۳Segmentation

^۴Sequential

^۵Polarity

شکل ۲-۱: مراحل یک آزمایش ERP همراه با پردازش مرسوم به وسیله‌ی میانگین‌گیری تک‌ثبت‌ها [۱].

P300 به صورت یک پیک بزرگ مثبت در بازه‌ی ۵۰۰ - ۲۵۰ میلی ثانیه بعد از تحریک ظاهر می‌شود. از لحاظ مکانی، P300 در قسمت‌های مرکزی^۶ و آهیانه‌ای^۷ رخ می‌دهد. معمولاً آزمایشی که برای ایجاد P300 انجام می‌شود از پارادایم oddball استفاده می‌کند. در پارادایم oddball دو نوع تحریک وجود دارد که یکی از آن‌ها به صورت نادر رخ می‌دهد. تحریک‌ها به صورت زنجیروار و تصادفی به فرد نشان داده می‌شوند و سوژه باید به تحریک‌های نادر پاسخ دهد. این پاسخ می‌تواند به این صورت باشد که فرد تحریک‌های نادر را بشمارد یا هنگام وقوع آن‌ها کلیدی را فشار دهد. در این پارادایم، P300 هنگام وقوع تحریک‌های نادر در EEG ایجاد می‌شود.

۳-۲ سیستم رابط مغز-رایانه

سیستم‌های رابط مغز-رایانه، سیستم‌هایی هستند که به کاربر اجازه می‌دهند تا بدون حرکت فیزیکی، صرفاً از طریق داده‌های نهفته در سیگنال مغزی خود، وسایل و یا دستگاه‌های متصل به یک سیستم هوشمند را کنترل کند. کاربردهای وسیعی نظیر کمک به افراد ناتوان جسمی و ذهنی، توانبخشی و واقعیت مجازی^۸ را می‌توان برای BCI ها در نظر گرفت [۱۵].

روش‌های متعددی برای جمع‌آوری داده از مغز وجود دارد: fMRI، MEG، NIRS و EEG. در میان آن‌ها EEG ارزان‌قیمت‌ترین و قابل‌حمل^۹ است. هم‌چنین fMRI و NIRS برای اندازه‌گیری کارکرد بلندمدت مغز مناسب هستند و رزولوشن زمانی خوبی ندارند. به همین دلیل اکثر BCI ها از EEG برای ثبت استفاده می‌کنند [۱۵].

همان‌طور که گفته شد، سیگنال EEG که در حالت عادی ثبت می‌شود، برآیندی از فعالیت‌های الکتریکی مغز است. به همین دلیل برای استفاده در BCI قابلیت کمی دارند. بنابراین لازم است ابتدا به وسیله‌ی تحریک‌ها و یا عملیات ذهنی^{۱۰} مغز را در حالتی قرار دهیم که سیگنال ثبت شده از آن برای استفاده در BCI مناسب باشد و بتوان آن را طبقه‌بندی کرد [۱۵]. در همین راستا آزمایش‌هایی که منجر به حضور ERP در EEG می‌شوند یکی از سناریوهایی است که می‌توان برای ثبت سیگنال در BCI ها متصور شد. در میان ERP ها، P300 یکی از مواردی است که برای کاربرد در سیستم‌های رابط

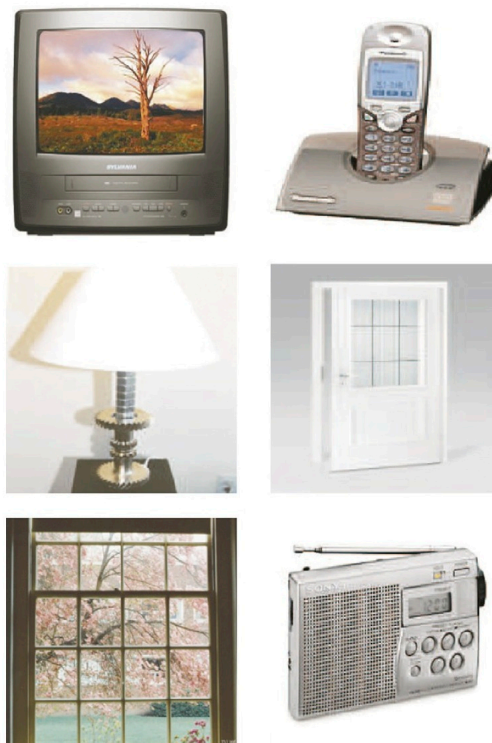
^۶Central

^۷Parietal

^۸Virtual reality

^۹Portable

^{۱۰}Mental task

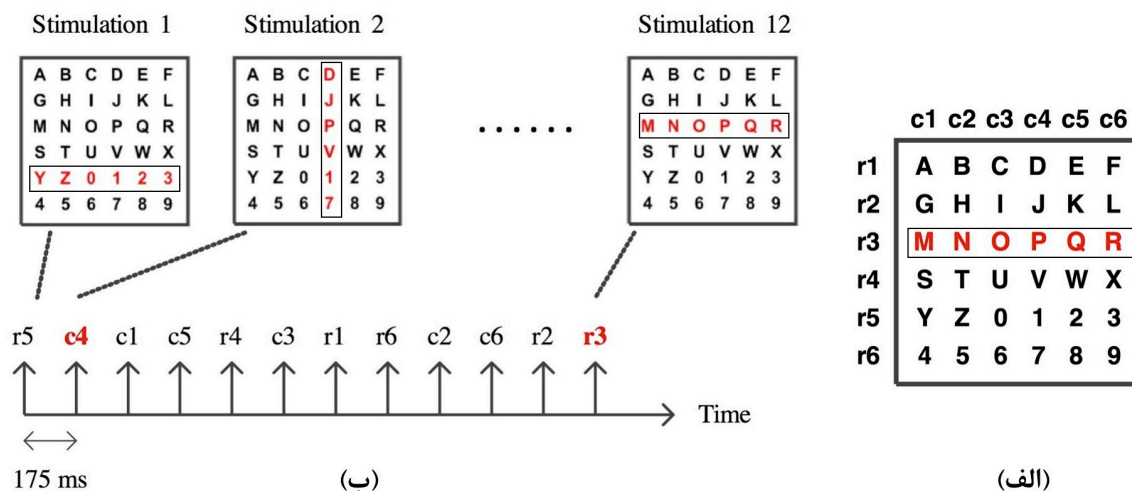

شکل ۲-۲: یک نمونه از صفحه‌ای که در P300-BCI به کاربر نمایش داده می‌شود. در این آزمایش تصاویر به صورت پی‌درپی و تصادفی روشن و خاموش می‌شوند. کاربر باید به یک تصویر خاص که مدنظرش است توجه کند. روشن شدن آن تصویر خاص باعث برانگیختن P300 در EEG می‌شود [۲].

مغز-رایانه بسیار مورد توجه قرار گرفته است^{۱۱} که کاربرد آن در سیستم‌های پردازش واژه و کنترلی است. اکثر BCI‌هایی که از P300 استفاده می‌کنند به طریقی از پارادایم oddball پیروی می‌کنند. هدف در P300-BCI‌ها این است که تشخیص داده شود کدام یک از تحریک‌ها در EEG منجر به برانگیختن P300 می‌شوند و از این طریق تحریک مورد نظر کاربر دریافت شود [۱]. برای مثال در شکل ۲-۲ یک نمونه از صفحه‌ای که در P300-BCI به کاربر نمایش داده می‌شود آورده شده است. P300 speller یکی از P300-BCI‌هایی است که در ادبیات بسیار بررسی شده است و در بخش بعدی کمی بیشتر به بررسی آن می‌پردازیم.

۴-۲ پارادایم P300 Speller

به طور مرسوم یک P300 speller از یک صفحه 6×6 تشکیل شده است که کاراکترهایی در خانه‌های آن قرار دارند (شکل ۲-۳-الف). همان‌طور که در شکل ۲-۳-ب نشان داده شده، سطرها و ^{۱۱} می‌توان به پتانسیل‌های وابسته به رخداد دیگر نظیر SSVEP نیز برای کاربرد در BCI‌ها اشاره کرد.

شکل ۲-۳: (الف) صفحه‌ی P300 speller. نمایش شماتیک شیوه‌ی ارائه‌ی تحریک‌ها (روشن شدن سطر/ستون‌ها) به کاربر؛ سطرها و ستون‌ها در بلوک‌های ۱۲ تایی پشت سر هم و با ترتیب تصادفی روشن می‌شوند [۱].

ستون‌ها در بلوک‌های ۱۲ تایی به صورت زنجیروار و با ترتیب تصادفی روشن می‌شوند. این بلوک‌های تصادفی برای هر کاراکتر R بار تکرار می‌شوند (به عبارتی هر سطر (یا ستون) به ازای هر کاراکتر R بار تکرار می‌شود). در طی آزمایش، کاربر باید بر روی یک حرف تمرکز کند. در این صورت، هنگام روشن شدن سطر و ستونی که حاوی آن حرف هستند P300 برانگیخته می‌شود. هدف نهایی یک P300 speller تشخیص سطر و ستونی است که P300 دارند تا کاراکتر مورد نظر کاربر تشخیص داده شود. برای این منظور مراحل زیر باید انجام شود:

۱. جداسازی تک‌ثبت‌ها: معمولاً نمونه‌های زمانی حدود ۶۰۰ – ۱۰۰۰ میلی‌ثانیه بعد از تحریک به عنوان یک تک‌ثبت جداسازی می‌شوند. هرچند معمولاً تک‌ثبت را ترجمه‌ی single trial می‌دانند و زمانی استفاده می‌شود که تحریک فقط یک بار تکرار^{۱۲} شود (یعنی در توضیحات بالا $R = 1$). با این وجود استفاده از تک‌ثبت به جای trial چندان هم غیرمنطقی نیست؛ در برخی از مراجع هر یک از trialها را یک single trial دانسته‌اند^{۱۳} [۱۶]. پس از جداسازی تک‌ثبت‌ها از EEG، لازم است از آن‌ها استخراج ویژگی صورت بگیرد.

۲. طبقه‌بندی: در این مرحله تک‌ثبت‌ها طبقه‌بندی دو کلاسه می‌شوند. در واقع هر یک از آن‌ها به یکی از کلاس‌های P300 یا غیر P300 اختصاص داده می‌شوند. در برخی موارد بین تکرارهای مربوط به

^{۱۲} Repetition

^{۱۳} انتخاب‌های دیگر برای واژه‌ی trial، «تکرار» و «ثبت» هستند که اولی را برای repetition استفاده می‌کنیم و دومی معمولاً به ثبت EEG اشاره دارد.

هر سطر (یا ستون) میانگین‌گیری شده تا EEG پس‌زمینه حذف شود و بعد از آن طبقه‌بندی انجام می‌شود.

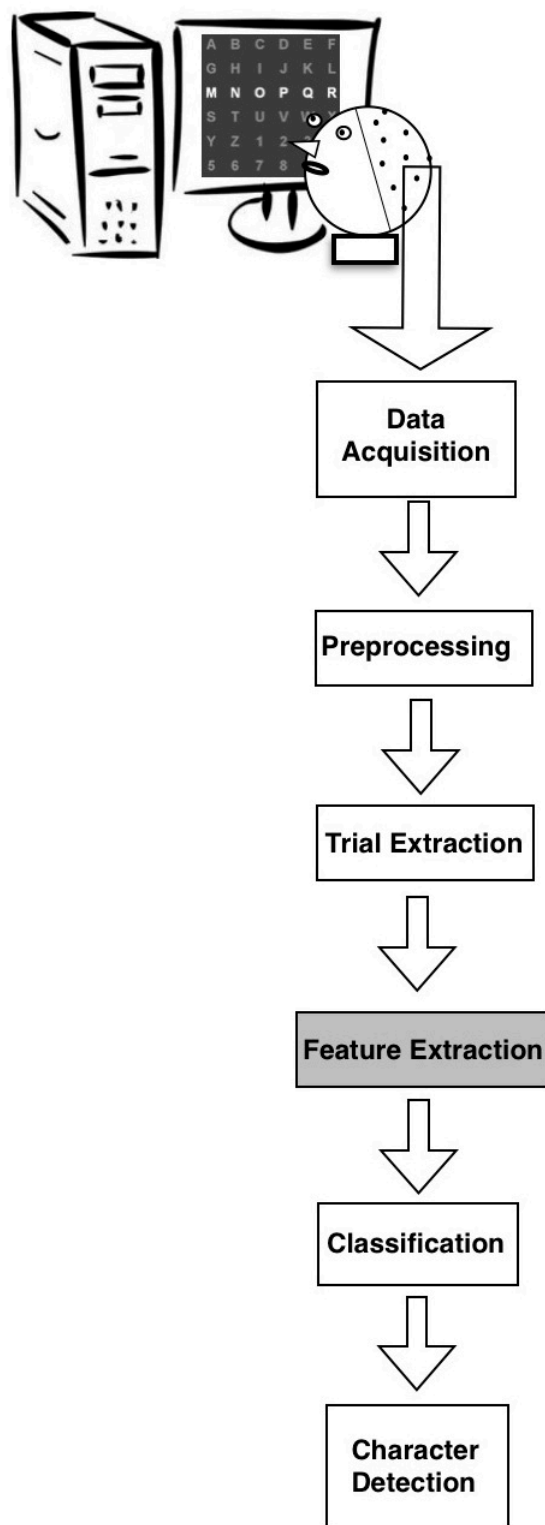
۳. تشخیص کاراکتر: از تجمیع نتایج تک‌ثبت‌ها، سطر و ستونی که حاوی کاراکتر مورد نظر کاربر است تشخیص داده شود.

شکل ۲-۴ بلوک‌دیاگرام یک سیستم P300 speller را نشان می‌دهد. در این پایان‌نامه ما عمدتاً بر مرحله‌ی استخراج ویژگی متمرکز می‌شویم. استخراج ویژگی در بسیاری از موارد با «کاهش ویژگی» مشابه تلقی می‌شود^{۱۴}.

۵-۲ جمع‌بندی

در این فصل مفاهیم اولیه‌ی مرتبط با پایان‌نامه را مرور کردیم و مفاهیمی هم‌چون پتانسیل وابسته به رخداد، سیستم‌های رابط مغز-رایانه و پارادایم P300 speller پوشش داده شد.

^{۱۴} به طور خاص، زمانی از «کاهش ویژگی» استفاده می‌شود که ویژگی‌های نهایی از ترکیب خطی ویژگی‌های اولیه به دست بیایند.

شکل ۲-۴: بلوک دیاگرام یک P300 speller.

فصل ۳

پیش‌زمینه‌ی نظری

۱-۳ پیش‌گفتار

در این فصل به مرور مبانی نظری پایان‌نامه می‌پردازیم. این مبانی عبارت‌اند از روش‌های برداری کاهش ویژگی، جبر تانسوری و روش‌های تانسوری کاهش ویژگی. تلاش بر آن بوده تا تمامی مباحث، در حد نیاز، پوشش داده شوند به طوری که نیاز به مرجع دیگری در این زمینه نباشد.

۲-۳ نمادگذاری

هر یک از مراجع نمادگذاری مخصوص به خود را دارند، در بسیاری از موارد شباهت‌ها و تفاوت‌هایی در آن‌ها وجود دارد. در این نوشتار برای یک دست بودن توضیحات یک نمادگذاری واحد را تعریف می‌کنیم و در تمامی قسمت‌ها از آن‌ها استفاده می‌کنیم.

تانسورها، ماتریس‌ها و بردارها را به ترتیب با کاراکترهای Caligraphic، حروف بزرگ ضخیم و حروف کوچک ضخیم نشان می‌دهیم. برای مثال \mathcal{X} یک تانسور، X یک ماتریس و x یک بردار است. حروف عادی (مثلاً X یا x) اسکالر هستند. در ادامه‌ی این بخش نمادهایی را که در سرتاسر فصل (و پایان‌نامه) مورد استفاده قرار می‌گیرند معرفی می‌کنیم. طبیعی است که هر بخش ممکن است به فراخور نیازش نمادهای اضافه‌ای داشته باشد، در این صورت در همان بخش نمادهای مربوطه تعریف خواهند شد.

درایه‌های ماتریس A را با a_{ij} یا $a(i, j)$ و ستون‌های آن را به صورت $[a_1, \dots, a_L]$ نشان می‌دهیم. در مسأله‌ی طبقه‌بندی تعداد داده‌ی آموزش و تعداد کلاس‌های مسأله را به ترتیب با K و C نشان می‌دهیم. اندیس‌های k ، c و c_i به ترتیب برای داده‌ها، شمارهی کلاس‌ها و شمارهی کلاس داده‌ی i ام

استفاده می‌شوند. تعداد داده‌های کلاس c ام با K_c نشان داده می‌شود. مجموعه‌ی Ω_c مجموعه‌ی اندیس‌های داده‌های کلاس c ام و مجموعه‌ی Ω مجموعه‌ی اندیس‌های کل داده‌های آموزش است. ماتریس پراکندگی درون‌کلاسی و بین‌کلاسی به ترتیب با S_b و S_w نشان داده می‌شوند و $S_t \triangleq S_b + S_w$. معیارهای اسکالر پراکندگی درون‌کلاسی و بین‌کلاسی که از روی ماتریس‌های پراکندگی به دست می‌آیند را به ترتیب با s_b و s_w نمایش می‌دهیم.

۳-۳ روش‌های برداری کاهش ویژگی

بسیاری از روش‌های کاهش ویژگی تانسوری، تعمیم‌هایی از روش‌های کاهش ویژگی برداری هستند. از همین روی برای درک بهتر روش‌های تانسوری، که هدف این پروژه هستند، به نظر می‌رسد بررسی و معرفی روش‌های برداری مربوطه خالی از لطف نباشد.

در ادامه‌ی این فصل به معرفی اجمالی روش LDA^۱ و SRDA^۲ می‌پردازیم.

LDA ۱-۳-۳

اگر $\{x_1, x_2, \dots, x_K\} \subset \mathbb{R}^m$ مجموعه‌ی K نمونه‌ی در دسترس ما، از C کلاس، باشد؛ LDA به دنبال یافتن یک تبدیل خطی $y = Ax \in \mathbb{R}^l, l < m$ است که باعث بشود نمونه‌های هم‌کلاس به هم نزدیک و نمونه‌های کلاس‌های مختلف از هم دور شوند. ماتریس تبدیل $A = [a_1, a_2, \dots, a_m]$ از رابطه‌ی زیر به دست می‌آید:

$$A = \underset{A}{\operatorname{argmax}} \frac{\operatorname{tr}\{A^T S_b A\}}{\operatorname{tr}\{A^T S_w A\}} \quad (۱-۳)$$

که در آن

$$S_b = \sum_{c=1}^C K_c (\mu^{(c)} - \mu) (\mu^{(c)} - \mu)^T \quad (۲-۳)$$

$$S_w = \sum_{c=1}^C \left(\sum_{i=1}^{K_c} (x_i^{(c)} - \mu^{(c)}) (x_i^{(c)} - \mu^{(c)})^T \right) \quad (۳-۳)$$

در روابط بالا $\mu^{(c)}$ میانگین کلاس c و μ میانگین کل داده‌ها است.

مسئله‌ی ۱-۳ را می‌توان به وسیله‌ی GEVD حل کرد: ستون‌های ماتریس A بردارویژه‌های متناظر با

بزرگ‌ترین مقادیر ویژه‌ی مسئله‌ی زیر خواهند بود:

^۱Linear Discriminant Analysis

^۲Spectral Regression Discriminant Analysis

$$S_b a = \lambda S_w a \quad (۴-۳)$$

با تعریف $S_t = \sum_{k=1}^K (x_k - \mu)(x_k - \mu)^T = S_b + S_w$ تابع هزینه‌ی ۱-۳ معادل با مسأله‌ی زیر خواهد بود:

$$A = \underset{A}{\operatorname{argmax}} \frac{\operatorname{tr}\{A^T S_b A\}}{\operatorname{tr}\{A^T S_t A\}} \quad (۵-۳)$$

حل مسأله‌ی بالا معادل با یافتن l بردار ویژه‌ی متناظر با بزرگ‌ترین مقادیر ویژه‌ی مسأله‌ی GEVD زیر است:

$$S_b a = \lambda S_t a \quad (۶-۳)$$

از آن‌جا که رتبه‌ی ماتریس S_b حداکثر $C - 1$ است، حداکثر $C - 1$ بردار ویژه‌ی متناظر با مقادیر ویژه‌ی ناصفر دارد. بنابراین LDA با حل دو مسأله‌ی ۴-۳ و ۶-۳ حداکثر کاهش بُعد به $C - 1$ را انجام می‌دهد. همچنین برای این‌که مسأله‌های ۴-۳ و ۶-۳ جواب پایدار داشته باشند، لازم است S_t و S_w ماتریس‌های معکوس‌پذیر^۳ باشند. در حالی که اگر تعداد ویژگی‌ها از تعداد نمونه‌ها بیشتر باشد، برقرار نخواهد بود.

برای رفع این مشکل معکوس‌ناپذیری S_t روش‌هایی پیشنهاد شده است که LDA بعد از یک مرحله کاهش ویژگی PCA یا SVD اعمال می‌شود که خود هزینه‌ی محاسباتی و زمانی به الگوریتم اضافه می‌کند. یکی از روش‌هایی که برای حل این مشکل معرفی شده، روش SRDA است که مسأله‌ی تجزیه‌ی مقدار ویژه-بردار ویژه‌ی ۶-۳ را به حل دستگاه معادلات خطی تبدیل می‌کند. این روش در ادامه شرح داده خواهد شد.

۲-۳-۳ SRDA

در [۱۷] روش SRDA معرفی شده است که می‌توان گفت از بازنویسی روابط LDA به دست آمده است. در این مقاله نشان داده شده است که مسأله‌ی LDA را می‌توان با حل یک دستگاه معادلات خطی حل کرد و دیگر نیازی به حل مسأله‌ی GEVD نخواهد بود که این، صرفه‌جویی در زمان و بار محاسباتی خواهد بود و مسأله‌ی معکوس‌ناپذیری ماتریس پراکندگی را نیز تا حدی مرتفع می‌سازد. در این مقاله همچنین مسأله‌ی LDA از دیدگاه آنالیز طیفی گراف^۴ بررسی شده است. دو عبارت regression و spectral در نام این روش از این دو موضوع برگرفته شده است.

^۳Non-singular

^۴Spectral graph analysis

اکنون برای آن که بتوانیم LDA را از دیدگاه گرافی بررسی کنیم، بار دیگر فرض کنیم مجموعه‌ی $\{x_1, x_2, \dots, x_K\}$ داده‌ی آموزش است که هرکدام به یکی از C کلاس تعلق دارند. اگر قرار دهیم $\bar{X}^{(c)} = [\bar{x}_1^{(c)}, \bar{x}_2^{(c)}, \dots, \bar{x}_{K_c}^{(c)}]$ ، $\bar{x}_k = x_k - \mu$ داده‌ها (یعنی μ) از آن کم شده است. در این صورت داریم:

$$\begin{aligned} S_b &= \sum_{c=1}^C K_c (\mu^{(c)} - \mu) (\mu^{(c)} - \mu)^T \\ &= \sum_{c=1}^C K_c \left(\frac{1}{K_c} \sum_{k=1}^{K_c} (x_k^{(c)} - \mu) \right) \left(\frac{1}{K_c} \sum_{i=1}^{K_c} (x_i^{(c)} - \mu) \right)^T \\ &= \sum_{c=1}^C \frac{1}{K_c} \left(\sum_{k=1}^{K_c} \bar{x}_k^{(c)} \sum_{i=1}^{K_c} (\bar{x}_i^{(c)})^T \right) \\ &= \sum_{c=1}^C \bar{X}^{(c)} W^{(c)} (\bar{X}^{(c)})^T \end{aligned} \quad (7-3)$$

که در آن $W^{(c)}$ ماتریس $K_c \times K_c$ است که همه‌ی درایه‌های آن $1/K_c$ است.

اکنون قرار دهیم $\bar{X} = [\bar{X}^{(1)}, \dots, \bar{X}^{(C)}]$ و همچنین

$$W = \begin{bmatrix} W^{(1)} & \cdot & \dots & \cdot \\ \cdot & W^{(2)} & \dots & \cdot \\ \dots & \dots & \ddots & \vdots \\ \cdot & \cdot & \dots & W^{(C)} \end{bmatrix} \quad (8-3)$$

در این صورت داریم:

$$S_b = \sum_{c=1}^C \bar{X}^{(c)} W^{(c)} (\bar{X}^{(c)})^T = \bar{X} W \bar{X}^T \quad (9-3)$$

و از آن جا که $S_t = \bar{X} \bar{X}^T$ داریم:

$$S_w = S_t - S_b = \bar{X} (I - W) \bar{X}^T = \bar{X} L \bar{X}^T \quad (10-3)$$

اگر W را ماتریس مجاورت گراف توصیف‌کننده‌ی روابط داده‌ها در نظر بگیریم، در این صورت L ماتریس لاپلاسی این گراف خواهد بود.

با قرار دادن ۹-۳ در رابطه‌های ۶-۳ خواهیم دید که ستون‌های ماتریس تبدیل A بردارویژه‌های

مسأله‌ی زیر هستند:

$$\bar{X} W \bar{X}^T a = \lambda \bar{X} \bar{X}^T a \quad (11-3)$$

لم ۱.۳. فرض کنید که y بردار ویژه‌ی مسأله‌ی زیر باشد:

$$Wy = \lambda y \quad (۱۲-۳)$$

در این صورت اگر $\bar{X}^T a = y$ ، آن‌گاه a بردار ویژه‌ی مسأله‌ی ۱۱-۳ متناظر مقدارویژه‌ی λ خواهد بود.

اثبات: اگر $\bar{X}^T a = y$ را در سمت چپ عبارت ۱۱-۳ قرار بدهیم داریم:

$$\bar{X}W\bar{X}^T a = \bar{X}Wy = \bar{X}\lambda y = \lambda\bar{X}y = \lambda\bar{X}\bar{X}^T a \quad \square$$

بنابراین برای یافتن ستون‌های ماتریس تبدیل A دو مرحله‌ی لازم است: (۱) بردارویژه‌های ماتریس W را بیابیم. (۲) با حل دستگاه $\bar{X}^T a = y$ ، ستون‌های A را بیابیم. اما در ادامه نشان می‌دهیم که برای به دست آوردن بردارویژه‌های ماتریس W نیازی به تجزیه‌ی بردار ویژه-مقدار ویژه نیست و می‌توان آن‌ها را به صورت دستی از روابط ریاضی به دست آورد.

از آن‌جایی که W یک ماتریس قطری بلوکی است، رتبه‌ی آن برابر جمع رتبه‌ی بلوک‌های روی قطرش است. برای هر c ، ماتریس $W^{(c)}$ از رتبه‌ی یک است. مشخص است که $e^{(c)} = \text{ones}(K_c, 1)$ بردار ویژه‌ی $W^{(c)}$ متناظر با مقدارویژه‌ی یک است. پس بردارویژه‌های W ، متناظر با مقدارویژه‌ی یک به صورت زیر هستند:

$$y_c = \left[\underbrace{\cdot, \dots, \cdot}_{\sum_{i=1}^{c-1} K_i}, \underbrace{1, \dots, 1}_{K_c}, \underbrace{\cdot, \dots, \cdot}_{\sum_{i=c+1}^C K_i} \right]^T, \quad c = 1, \dots, C \quad (۱۳-۳)$$

از آن‌جا که یک مقدارویژه‌ی تکرارشونده‌ی W است، هر C بردار متعامدی که در فضای تولیدشده توسط y_c ها قرار داشته باشند را می‌توان بردارویژه‌ی W در نظر گرفت. برای آن‌که معادله‌ی خطی $\bar{X}^T a = y$ دارای جواب باشد، لازم است که y در فضای تولیدشده به وسیله‌ی سطور \bar{X} قرار داشته باشد. از آن‌جا که $\bar{X}e = 0$ ، بردار e بر این فضا عمود است (e برداری است که تمام درایه‌های آن یک است). پس می‌توانیم e را به عنوان اولین بردار ویژه‌ی W انتخاب کنیم و یک فرآیند عمودسازی Gram-Schmidt روی بردارها اعمال کنیم و در پایان با حذف e ، $C - 1$ بردارویژه باقی خواهد ماند.

۴-۳ جبر تانسوری

آرایه‌های چندبعدی را تانسور^۵ می‌خوانند. مرتبه‌ی^۶ یک تانسور برابر تعداد بُعد^۷ آن است. برای مثال اسکالرها تانسورهای مرتبه صفر، بردارها تانسورهای مرتبه یک و ماتریس‌ها تانسورهای مرتبه دو هستند (گفته می‌شود که تانسورها تعمیمی از ماتریس‌ها و بردارها هستند). به تانسورهای مرتبه سه و بالاتر تانسور مرتبه بالا^۸ گفته می‌شود. استفاده از روش‌های تجزیه‌ی تانسوری در طیف گسترده‌ای از کاربردها مورد اقبال قرار گرفته است: علوم اعصاب، پردازش سیگنال [۱۸]، داده‌کاوی و غیره.

در این بخش به معرفی تانسورها و عملیات میان آن‌ها می‌پردازیم و دو تجزیه‌ی تانسوری Tucker و CP^۹ را، که در این نوشتار کاربرد دارند، معرفی می‌کنیم. مطالب این بخش با استفاده از [۳، ۶، ۷] تدوین شده است.

۳-۴-۱ تانسورها و عملیات میان آن‌ها

۳-۴-۱-۱ تعاریف اولیه

تعریف ۳-۱. (تانسور) فرض کنید $I_1, I_2, \dots, I_N \in \mathbb{N}$. در این صورت $\mathcal{A} \in \mathbb{R}^{I_1 \times I_2 \times \dots \times I_N}$ یک تانسور مرتبه N است که درایه‌های آن به صورت $\mathcal{A}(i_1, i_2, \dots, i_N)$ یا a_{i_1, i_2, \dots, i_N} نمایش داده می‌شوند که برای $n \leq N$ ، $1 \leq n$ ، $i_n \in \{1, 2, \dots, I_n\}$ به هریک از ابعاد یک تانسور «مُد» گفته می‌شود. از این پس از اندیس n برای اشاره به مُد n -ام یک تانسور مرتبه N استفاده می‌کنیم. شکل ۳-۱ یک تانسور مرتبه سه را نشان می‌دهد.

تعریف ۳-۲. (فیبر) فیبرهای یک تانسور^{۱۰} بردارهایی هستند که به وسیله‌ی ثابت کردن همه‌ی اندیس‌ها به جز یکی از آن‌ها به دست می‌آیند. اگر اندیس مربوط به مُد n -ام آزاد باشد می‌گوییم فیبرهای مُد- n به دست می‌آیند. اندیس مُد آزاد را با “:” نشان می‌دهیم. در تانسور تعریف ۳-۱ فیبرهای مد- n به صورت $\mathcal{A}(i_1, i_2, \dots, i_{n-1}, :, i_{n+1}, \dots, i_N)$ نشان داده می‌شوند. شکل ۳-۲ فیبرهای یک تانسور مرتبه سه را نشان می‌دهد.

^۵Tensor

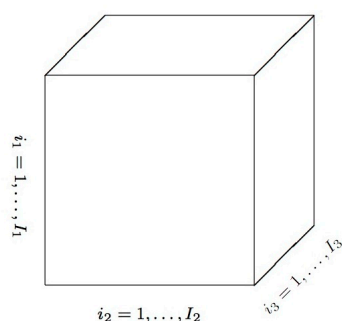
^۶Order

^۷Dimension also called Way or Mode

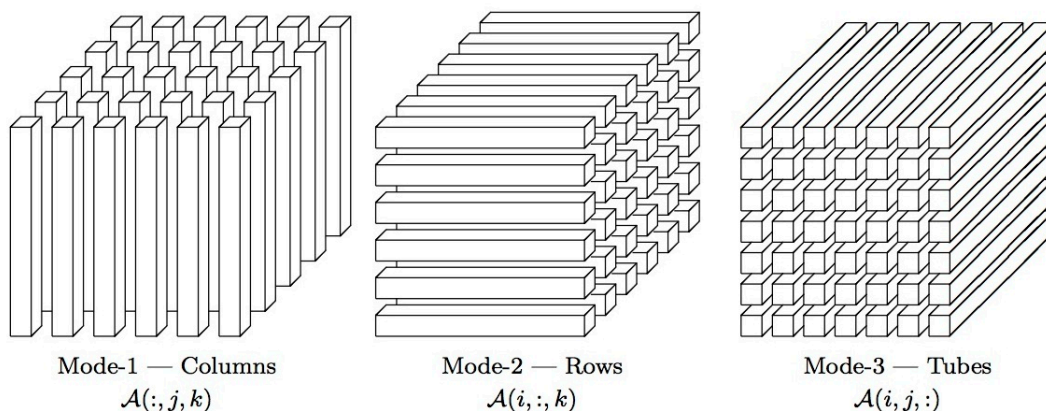
^۸Higher order Tensor

^۹Canonical Polyadic

^{۱۰}Tensor Fiber

شکل ۳-۱: تانسور مرتبه سه $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times I_2 \times I_3}$ [۳].

شکل ۳-۲: فیبرهای یک تانسور مرتبه سه [۳].

تعریف ۳-۳. (اسلایس) اسلایس‌های تانسور^{۱۱} ماتریس‌هایی هستند که به وسیله‌ی ثابت کردن همه‌ی اندیس‌ها به جز دو تا از آن‌ها به دست می‌آیند. شکل ۳-۳ اسلایس‌های یک تانسور مرتبه سه را نشان می‌دهد.

تعریف ۳-۴. (نُرم) نُرم تانسور $\mathcal{A} \in \mathbb{R}^{I_1 \times I_2 \times \dots \times I_N}$ به صورت ریشه دومِ مجموع مربع درایه‌های آن تعریف می‌شود:

$$\|\mathcal{A}\| = \sqrt{\sum_{i_1=1}^{I_1} \sum_{i_2=1}^{I_2} \dots \sum_{i_N=1}^{I_N} a_{i_1 i_2 \dots i_N}^2}$$

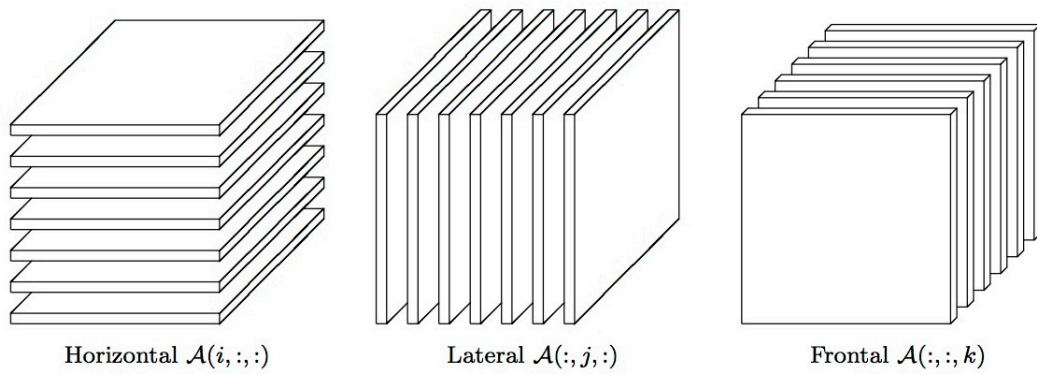
تعریف ۳-۵. (تانسور سوپرقطری) تانسور $\mathcal{A} \in \mathbb{R}^{I_1 \times I_2 \times \dots \times I_N}$ را سوپرقطری^{۱۲} می‌گوییم هرگاه فقط برای $i_1 = i_2 = \dots = i_N$ داشته باشیم $a_{i_1 i_2 \dots i_N} \neq 0$. شکل ۳-۴ یک تانسور سوپرقطری مرتبه سه را نمایش می‌دهد.

یکی از مفاهیم مهم در جبر تانسوری، مفهوم ماتریسی‌کردن^{۱۳} است که به معنی قرار دادن درایه‌های

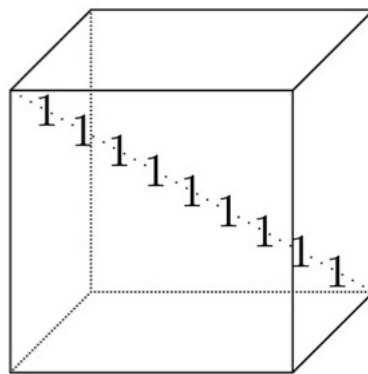
^{۱۱} Tensor Slice

^{۱۲} Super diagonal

^{۱۳} Matricization, also called Unfolding

شکل ۳-۳: اسلایس‌های یک تانسور مرتبه سه [۳].

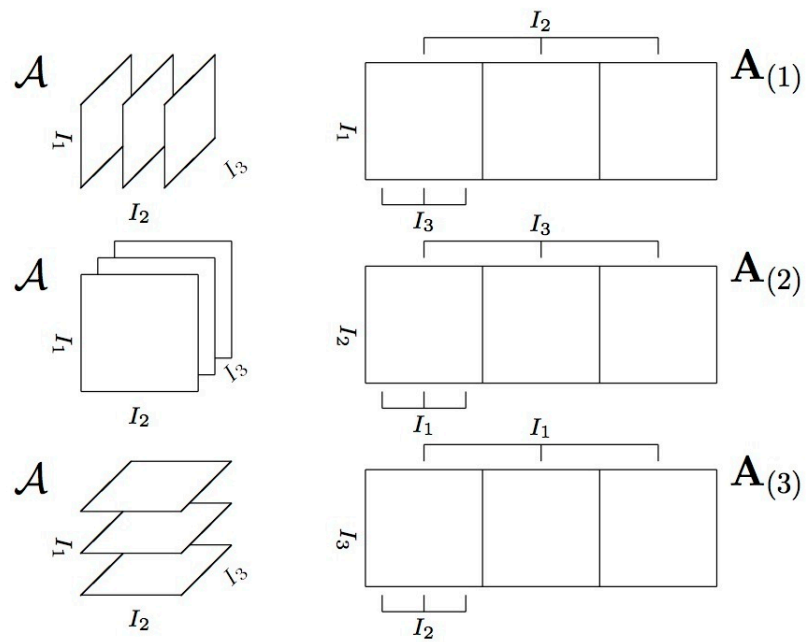

شکل ۳-۴: یک تانسور سوپرقطری که درایه‌های روی قطر آن یک است. این تانسور را تانسور یکانی گویند [۳].

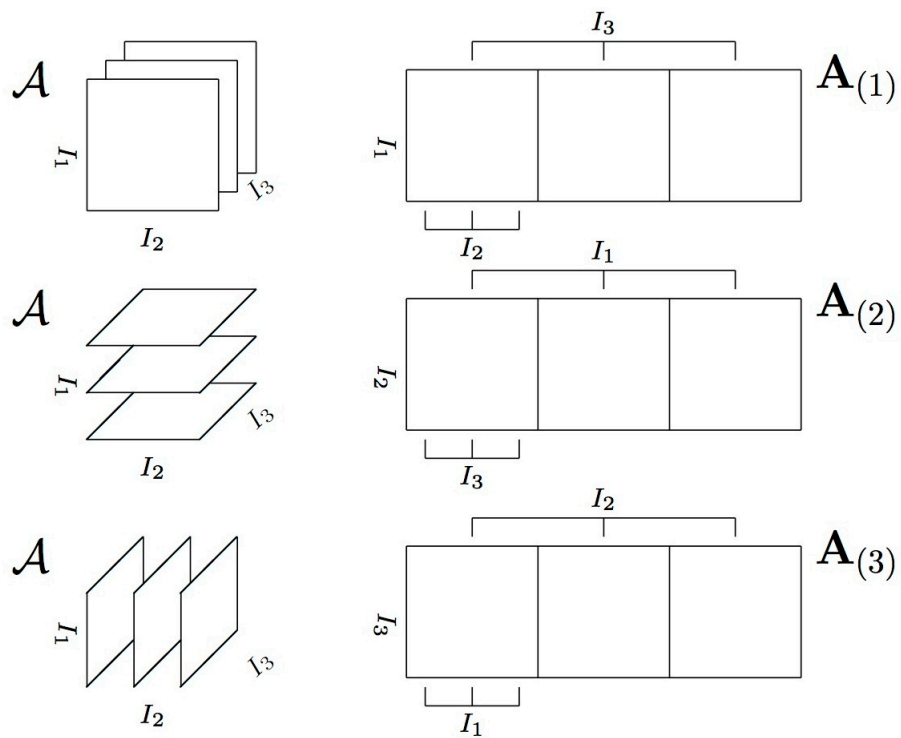
یک تانسور در کنار هم به شکل یک ماتریس است. روشن است که روش‌های متعددی برای این عمل می‌توان متصور شد. به همین دلیل ماتریسی کردن یک عمل یکتا نیست. روش مرسوم برای ماتریسی کردن تانسور «ماتریسی کردن مُد- n » است. با این وجود این روش هم یکتا نیست! سه روش ماتریسی کردن مُد- n را در اینجا معرفی می‌کنیم. انتخاب این که از کدام روش استفاده کنیم سلیقه‌ای است!! تنها نکته‌ی مهم این است که به خاطر داشته باشیم در تمامی عملیات از یک روش واحد برای ماتریسی‌سازی استفاده کنیم.

تعریف ۳-۶. (ماتریسی کردن مُد- n) فرم ماتریسی‌شده‌ی مُد- n ^{۱۴} تانسور $\mathcal{A} \in \mathbb{R}^{I_1 \times I_2 \times \dots \times I_N}$ به وسیله‌ی $A_{(n)}$ نمایش داده می‌شود و فیبرهای مُد- n را در ستون‌های یک ماتریس می‌چینند. ترتیب قرارگیری فیبرها روش‌های مختلفی را برای ماتریسی کردن به وجود می‌آورد. شکل‌های ۳-۵ تا ۳-۷ سه روش تانسوری کردن مُد- n را نشان می‌دهند.

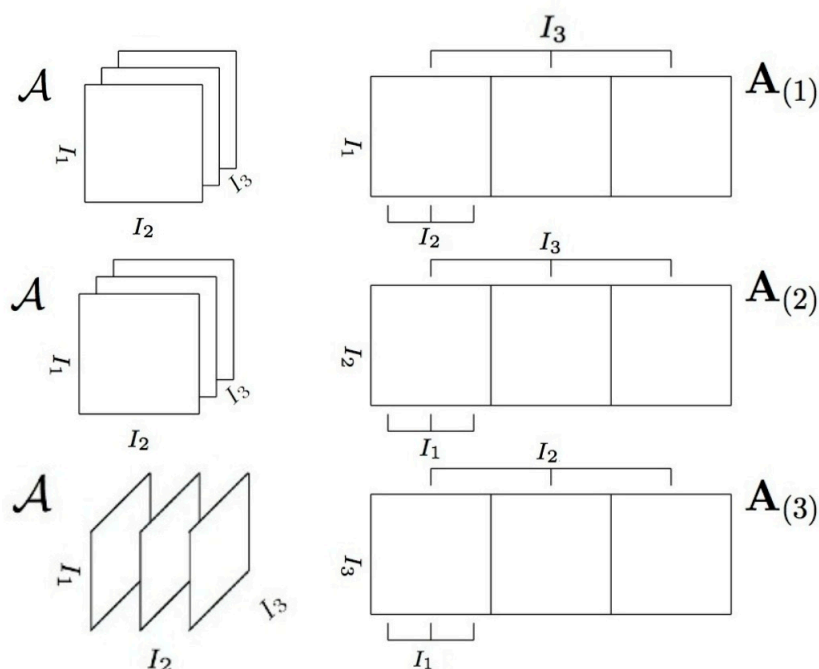
^{۱۴}Mode- n unfolding

شکل ۳-۵: تانسوری کردن مُد n به روش [۴].

شکل ۳-۶: تانسوری کردن مُد n به روش [۵].

شکل ۳-۷: تانسوری کردن مُد- n به روش [۶].

تعریف ۳-۷. (بردارای کردن) برداری کردن^{۱۵} تانسور \mathcal{A} به وسیله‌ی برداری کردن $\mathcal{A}_{(1)}$ صورت می‌گیرد. برای برداری کردن یک ماتریس کافی است ستون‌های آن را در یک بردار کنار هم بچینیم.

۳-۱-۴ انواع ضرب تانسوری

تعریف ۳-۸. (ضرب داخلی) ضرب داخلی دو تانسور $\mathcal{X}, \mathcal{Y} \in \mathbb{R}^{I_1 \times I_2 \times \dots \times I_N}$ به صورت مجموع ضرب درایه‌های متناظر آن‌ها تعریف می‌شود:

$$\langle \mathcal{X}, \mathcal{Y} \rangle = \sum_{i_1=1}^{I_1} \sum_{i_2=1}^{I_2} \dots \sum_{i_N=1}^{I_N} x_{i_1 i_2 \dots i_N} y_{i_1 i_2 \dots i_N} \quad (14-3)$$

روشن است که $\langle \mathcal{X}, \mathcal{X} \rangle = \|\mathcal{X}\|^2$.

تعریف ۳-۹. (ضرب خارجی) ضرب خارجی دو تانسور $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times I_2 \times \dots \times I_N}$ و $\mathcal{Y} \in \mathbb{R}^{J_1 \times J_2 \times \dots \times J_M}$ به صورت زیر تعریف می‌شود:

$$\mathcal{Z} = \mathcal{X} \circ \mathcal{Y} \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_N \times J_1 \times \dots \times J_M} \quad (15-3)$$

$$z_{i_1 i_2 \dots i_N j_1 j_2 \dots j_M} = x_{i_1 i_2 \dots i_N} y_{j_1 j_2 \dots j_M} \quad (16-3)$$

^{۱۵}Vectorization

که در آن

$$i_n \in \{1, \dots, I_n\}, 1 \leq n \leq N$$

$$j_m \in \{1, \dots, J_m\}, 1 \leq m \leq M$$

حالت خاصی از ضرب خارجی که در جبر تانسوری کاربرد زیاد دارد، ضرب خارجی چندین بردار است. بردارهای a_1, \dots, a_N را در نظر بگیرید که برای هر $1 \leq n \leq N$ ، $a_n \in \mathbb{R}^{I_n \times 1}$. ضرب خارجی این N بردار یک تانسور مرتبه N است که به صورت زیر تعریف می‌شود:

$$\mathcal{X} = a_1 \circ a_2 \circ \dots \circ a_N \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_N} \quad (17-3)$$

$$\mathcal{X}(i_1, i_2, \dots, i_N) = a_1(1) a_2(2) \dots a_N(N)$$

تعریف ۳-۱۰. (ضرب منقطع^{۱۶} ضرب منقطع دو تانسور) $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times I_2 \times \dots \times I_M \times J_1 \times \dots \times J_N}$ و $\mathcal{Y} \in \mathbb{R}^{I_1 \times I_2 \times \dots \times I_M \times K_1 \times \dots \times K_P}$ در جهت‌های ۱ تا M ، یک تانسور با ابعاد $J_1 \times \dots \times J_N \times K_1 \times \dots \times K_P$ است و به صورت زیر تعریف می‌شود:

$$\langle \mathcal{X}, \mathcal{Y} \rangle_{1, \dots, M; 1, \dots, M}(j_1, \dots, j_N, k_1, \dots, k_P) = \sum_{i_1}^{I_1} \dots \sum_{i_M}^{I_M} x_{i_1, \dots, i_M, j_1, \dots, j_N} y_{i_1, \dots, i_M, k_1, \dots, k_P} \quad (18-3)$$

مُد های باقی‌مانده به صورتی مرتب می‌شوند که مدهای مربوط به \mathcal{X} قبل از \mathcal{Y} بیایند. ضرب منقطع لزوماً نباید در جهت مدهای یکسانی از دو تانسور صورت گیرد، اما باید اندازه‌ی مدهایی که ضرب در جهت آن انجام می‌شود برابر باشند. برای مثال ضرب منقطع در جهت دوم تانسور $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{3 \times 4 \times 5}$ و مُد سوم تانسور $\mathcal{Y} \in \mathbb{R}^{7 \times 8 \times 4}$ تانسور $\mathcal{Z} = \langle \mathcal{X}, \mathcal{Y} \rangle_{2,3} \in \mathbb{R}^{3 \times 5 \times 7 \times 8}$ را برمی‌گرداند. نماد ضرب منقطع دو تانسور \mathcal{X} و \mathcal{Y} در راستای M مد یکسان به صورت زیر ساده می‌شود:

$$\langle \mathcal{X}, \mathcal{Y} \rangle_{1, \dots, M; 1, \dots, M} = \langle \mathcal{X}, \mathcal{Y} \rangle_{1, \dots, M} \quad (19-3)$$

برای دو تانسور $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_N}$ و $\mathcal{Y} \in \mathbb{R}^{J_1 \times \dots \times J_N}$ ضرب منقطع در جهت همه‌ی مُدها جز مُد n به صورت زیر تعریف می‌شود:

$$\langle \mathcal{X}, \mathcal{Y} \rangle_{-n} = \mathbf{X}_{(n)} \mathbf{Y}_{(n)}^T, \quad (I_k = J_k, \quad \forall k \neq n) \quad (20-3)$$

در حالتی که \mathcal{X} و \mathcal{Y} دو تانسور مرتبه N با ابعاد برابر باشند ضرب منقطع آن‌ها در راستای مدهای ۱ تا N همان ضرب داخلی دو تانسور است:

^{۱۶}Contracted product

$$\langle \mathcal{X}, \mathcal{Y} \rangle_{1, \dots, N} = \langle \mathcal{X}, \mathcal{Y} \rangle \quad (21-3)$$

همین‌طور اگر برای دو تانسور دلخواه در رابطه‌ی ۳-۱۹ داشته باشیم $M = 0$ ، ضرب منقطع آن‌ها همان ضرب خارجی آن‌ها خواهد بود.

تعریف ۳-۱۱. (ضرب مُد n) ضرب مُد n تانسور $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times I_2 \times \dots \times I_N}$ در ماتریس $U \in \mathbb{R}^{J \times I_n}$ عضو فضای

$\mathbb{R}^{I_1 \times I_2 \times \dots \times I_{n-1} \times J \times I_{n+1} \times \dots \times I_N}$ است و به صورت زیر تعریف می‌شود:

$$\mathcal{Y} = \mathcal{X} \times_n U \in \mathbb{R}^{I_1 \times I_2 \times \dots \times I_{n-1} \times J \times I_{n+1} \times \dots \times I_N}$$

$$\mathcal{Y}(i_1, i_2, \dots, i_{n-1}, j, i_{n+1}, \dots, i_N) = \sum_{i_n=1}^{I_n} \mathcal{X}(i_1, i_2, \dots, i_n) U(j, i_n) \quad (22-3)$$

به عبارتی هر فیبر مُد- n از \mathcal{X} در U ضرب می‌شود. درک ساده‌تر از ضرب مُد n به صورت زیر است:

$$\mathcal{Y} = \mathcal{X} \times_n U \Leftrightarrow Y_{(n)} = U X_{(n)} \quad (23-3)$$

می‌توان نشان داد:

$$\mathcal{X} \times_n A \times_m B = \mathcal{X} \times_m B \times_n A, \quad (m \neq n) \quad (24-3)$$

این خاصیت در آینده بسیار مورد کاربرد قرار خواهد گرفت.

اکنون به راحتی می‌توان برای N ماتریس $A^{(n)} \in \mathbb{R}^{I_n \times J_n}, n = 1, \dots, N$ و تانسور $\mathcal{G} \in \mathbb{R}^{J_1 \times \dots \times J_N}$

تعریف کرد:

$$\mathcal{G} \times \{A\} \triangleq \mathcal{G} \times_1 A^{(1)} \times_2 A^{(2)} \times_3 \dots \times_N A^{(N)} \in \mathbb{R}^{I_1 \times I_2 \times \dots \times I_N} \quad (25-3)$$

هم‌چنین نماد زیر را هم خواهیم داشت:

$$\mathcal{G} \times_{-n} \{A\} \triangleq \mathcal{G} \times_1 A^{(1)} \times_2 \dots \times_{n-1} A^{(n-1)} \times_{n+1} A^{(n+1)} \times_{n+2} \dots \times_N A^{(N)} \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_{n-1} \times J_n \times I_{n+1} \times \dots \times I_N} \quad (26-3)$$

۳-۱-۴-۳ ضرب‌های ماتریسی مهم در جبر تانسوری

تعریف ۳-۱۲. (ضرب کرونیکر) ضرب کرونیکر^{۱۷} دو ماتریس $A \in \mathbb{R}^{I \times J}$ و $B \in \mathbb{R}^{K \times L}$ یک ماتریس

$(IK) \times (JL)$ است و به وسیله‌ی $A \otimes B$ نمایش داده و از رابطه‌ی زیر محاسبه می‌شود:

^{۱۷}Kronecker product

(۲۷-۳)

$$A \otimes B = \begin{bmatrix} a_{11}B & a_{12}B & \dots & a_{1J}B \\ a_{21}B & a_{22}B & \dots & a_{2J}B \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{I1}B & a_{I2}B & \dots & a_{IJ}B \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} a_1 \otimes b_1 & a_1 \otimes b_2 & a_1 \otimes b_3 & \dots & a_J \otimes b_{L-1} & a_J \otimes b_L \end{bmatrix}$$

تعریف ۳-۱۳. (ضرب *Khatri-Rao*) ضرب *Khatri-Rao* میان دو ماتریس $A \in \mathbb{R}^{I \times K}$ و $B \in \mathbb{R}^{J \times K}$

به صورت زیر محاسبه می‌شود:

$$A \odot B = \begin{bmatrix} a_1 \otimes b_1 & a_2 \otimes b_2 & \dots & a_K \otimes b_K \end{bmatrix} \quad (28-3)$$

اگر a و b دو بردار باشند، ضرب کرونیگر و *Khatri-Rao* آن‌ها برابر است.

تعریف ۳-۱۴. (ضرب هادامارد) ضرب هادامارد^{۱۸} دو ماتریس $A, B \in \mathbb{R}^{I \times J}$ ضرب

درایه-به-درایه^{۱۹} آن‌هاست:

$$A \otimes B = \begin{bmatrix} a_{11}b_{11} & a_{12}b_{12} & \dots & a_{1J}b_{1J} \\ a_{21}b_{21} & a_{22}b_{22} & \dots & a_{2J}b_{2J} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{I1}b_{I1} & a_{I2}b_{I2} & \dots & a_{IJ}b_{IJ} \end{bmatrix} \quad (29-3)$$

۳-۴-۱-۴ رتبه‌ی تانسور

تعریف ۳-۱۵. (تانسور رتبه-یک) تانسور $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times I_2 \times \dots \times I_N}$ را رتبه-یک^{۲۰} گویند اگر بتوان آن را

به صورت ضرب خارجی N بردار نوشت؛ یعنی:

$$\mathcal{X} = \mathbf{a}^{(1)} \circ \mathbf{a}^{(2)} \circ \dots \circ \mathbf{a}^{(N)} \quad (30-3)$$

شکل ۳-۸ نمایش یک تانسور مرتبه سه از رتبه-یک است.

تعریف ۳-۱۶. (رتبه‌ی تانسور) رتبه‌ی^{۲۱} تانسور \mathcal{X} برابر حداقل تعداد تانسورهای رتبه یک است که از

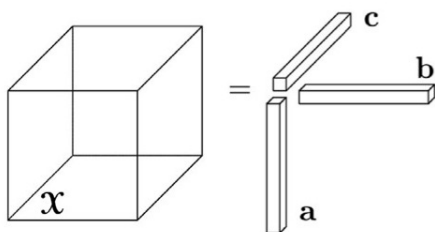
مجموع آن‌ها \mathcal{X} به دست می‌آید. اگر بتوانیم رتبه‌ی یک تانسور را دقیق محاسبه کنیم، می‌توانیم تعداد

^{۱۸}Hadamard product

^{۱۹}Elementwise

^{۲۰}Rank-1

^{۲۱}Rank

شکل ۳-۸: تانسور مرتبه سه‌ی رتبه-یک [۳].

مولفه‌های تجزیه‌ی CP آن (بخش ۳-۴-۳) را به دست آوریم. اما روش مستقیمی برای به دست آوردن رتبه‌ی یک تانسور وجود ندارد چرا که یک مسأله‌ی $NP-hard$ است [۳]. در عمل رتبه‌ی یک تانسور به صورت عددی و به وسیله‌ی برازش^{۲۲} تعداد زیادی تجزیه‌ی CP به آن به دست می‌آید (رجوع شود به بخش ۳-۴-۳). تلاش‌های متعددی برای به دست آوردن کران بالا برای رتبه‌ی تانسور در حالات خاص انجام شده است و تعاریف جنبی زیادی برای رتبه‌ی تانسور ارائه شده است که بررسی آن‌ها در حوصله‌ی این نوشتار نیست. برای جزئیات رجوع شود به [۳].

۳-۴-۱-۵ خواص مهم

در این قسمت تعدادی از خواص مهم در جبر تانسوری را بدون اثبات معرفی می‌کنیم [۷].

لم ۳-۱. برای دو تانسور $\mathcal{X}, \mathcal{Y} \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_N}$ داریم:

$$\|\mathcal{X} - \mathcal{Y}\|^2 = \|\mathcal{X}\|^2 - 2\langle \mathcal{X}, \mathcal{Y} \rangle + \|\mathcal{Y}\|^2 \quad (31-3)$$

لم ۳-۲. فرض کنید $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_{n-1} \times J \times I_{n+1} \times \dots \times I_N}$ و $\mathcal{Y} \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_{n-1} \times K \times I_{n+1} \times \dots \times I_N}$ و $\mathbf{A} \in \mathbb{R}^{J \times K}$

در این صورت

$$\langle \mathcal{X}, \mathcal{Y} \times_n \mathbf{A} \rangle = \langle \mathcal{X} \times_n \mathbf{A}^T, \mathcal{Y} \rangle \quad (32-3)$$

لم ۳-۳. تانسور $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_N}$ را در نظر بگیرید و فرض کنید $\mathbf{Q} \in \mathbb{R}^{J \times I_n}$ یک ماتریس متعامد^{۲۳}

است. در این صورت داریم:

$$\|\mathcal{X} \times_n \mathbf{Q}\| = \|\mathcal{X}\| \quad (33-3)$$

لم ۳-۴. فرض کنید $\mathbf{A} \in \mathbb{R}^{I \times L}$ و $\mathbf{B} \in \mathbb{R}^{J \times L}$ در این صورت:

^{۲۲}Fit

^{۲۳}Orthonormal

$$(A \odot B)^\dagger = ((A^T A) \otimes (B^T B))^\dagger (A \odot B)^T \quad (34-3)$$

که در آن \dagger علامت شبه‌معکوس^{۲۴} است.

۲-۴-۳ تجزیه‌ی Tucker

تجزیه‌ی Tucker در سال ۱۹۶۳ به وسیله‌ی Tucker معرفی شد. این تجزیه تانسور $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_N}$

را به یک تانسور هسته^{۲۵} و یک ماتریس در هر مُد تجزیه می‌کند:

$$\mathcal{X} \approx \mathcal{G} \times \{A\} = \mathcal{G} \times_1 A^{(1)} \times_2 \dots \times_N A^{(N)} = \sum_{r_1=1}^{R_1} \sum_{r_2=1}^{R_2} \dots \sum_{r_N=1}^{R_N} g_{r_1, r_2, \dots, r_N} a_{r_1}^{(1)} \circ a_{r_2}^{(2)} \circ \dots \circ a_{r_N}^{(N)} \quad (35-3)$$

که در آن ماتریس‌های عامل^{۲۶} تجزیه به صورت زیر تعریف می‌شوند:

$$A^{(n)} = [a_1^{(n)}, \dots, a_{R_n}^{(n)}] \in \mathbb{R}^{I_n \times R_n}, \quad n = 1, \dots, N$$

و تانسور $\mathcal{G} \in \mathbb{R}^{R_1 \times R_2 \times \dots \times R_N}$ تانسور هسته نامیده می‌شود. رابطه‌ی ۳-۳۵ را تجزیه‌ی Tucker

رتبه- (R_1, \dots, R_N) می‌گویند که در آن باید $R_n \leq I_n$ در برخی موارد اگر $R_n < I_n$ از تانسور هسته به

عنوان نسخه‌ی فشرده شده‌ی تانسور \mathcal{X} یاد می‌شود. تجزیه‌ی Tucker را به صورت اختصاری با استفاده از

عملگر^{۲۷} Tucker نمایش می‌دهند:

$$\mathcal{X} \approx [\mathcal{G}; A^{(1)}, \dots, A^{(N)}] \quad (36-3)$$

شکل ۳-۹ نمایش تجزیه‌ی Tucker یک تانسور مرتبه سه است.

رابطه‌ی ۳-۳۵ را می‌توان به صورت درایه‌ای به شکل زیر بازنویسی کرد:

$$x_{i_1 i_2 \dots i_N} \approx \sum_{r_1=1}^{R_1} \sum_{r_2=1}^{R_2} \dots \sum_{r_N=1}^{R_N} g_{r_1 r_2 \dots r_N} a_{i_1 r_1}^{(1)} a_{i_2 r_2}^{(2)} \dots a_{i_N r_N}^{(N)} \quad (37-3)$$

هم‌چنین رابطه‌ی زیر برای هر $n = 1, \dots, N$ برقرار است:

$$X_{(n)} \approx A^{(n)} G_{(n)} \left(A^{(N)} \otimes \dots \otimes A^{(n+1)} \otimes A^{(n-1)} \otimes \dots \otimes A^{(1)} \right)^T \quad (38-3)$$

بر اساس این رابطه می‌توان مشتق $X_{(n)}$ را نسبت به $A^{(n)}$ به صورت زیر نوشت:

$$\frac{dX_{(n)}}{dA^{(n)}} = \left[\left(A^{(N)} \otimes \dots \otimes A^{(n+1)} \otimes A^{(n-1)} \otimes \dots \otimes A^{(1)} \right) G_{(n)}^T \right] \otimes I_{I_n} \quad (39-3)$$

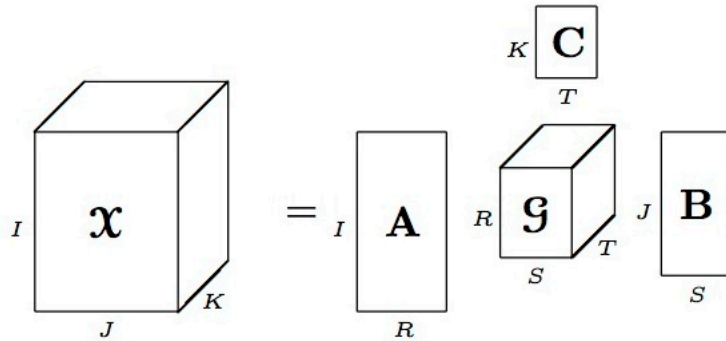
که در آن I_{I_n} ماتریس یکانی $I_n \times I_n$ است.

^{۲۴}Pseudoinverse

^{۲۵}Core Tensor

^{۲۶}Factor matrix

^{۲۷}Operator

شکل ۳-۹: تجزیه‌ی Tucker رتبه- (R, S, T) بر روی تانسور $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I \times J \times K}$ به صورت $\mathcal{X} \approx \llbracket \mathcal{G}; \mathbf{A}, \mathbf{B}, \mathbf{C} \rrbracket$ [۷].

هرچند در مقاله‌ی اصلی Tucker [۱۹] شرط تعامد برای فاکتورهای تجزیه‌ی Tucker در نظر گرفته شده است، می‌توان شروطی دیگری همچون نامنفی بودن را به فاکتورها و تانسور هسته (NTD^۲) و یا برخی از فاکتورها و (یا) برخی از درایه‌های تانسور هسته اعمال کرد (semi-NTD) [۶]. اکنون اگر بخواهیم تانسور هسته را بر حسب تانسور \mathcal{X} به دست آوریم داریم:

$$\mathcal{G} = \mathcal{X} \times \mathbf{A}^{(1)\dagger} \times_1 \cdots \times_N \mathbf{A}^{(N)\dagger} \quad (۴۰-۳)$$

روشن است که اگر ماتریس‌های عامل متعامد باشند، شبه‌معکوس آن‌ها برابر ترانهاده‌ی آن‌ها خواهد بود. در این نوشتار برای سهولت بیشتر ماتریس‌های عاملی که متعامد هستند را با \mathbf{U} نشان می‌دهیم. در این صورت داریم:

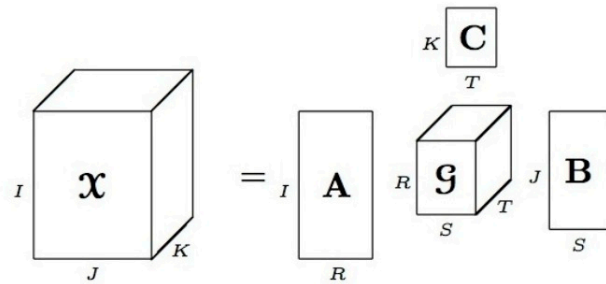
$$\mathcal{G} = \mathcal{X} \times \mathbf{U}^{(1)T} \times_1 \cdots \times_N \mathbf{U}^{(N)T} = \llbracket \mathcal{G}; \mathbf{U}^{(1)T}, \dots, \mathbf{U}^{(N)T} \rrbracket \quad (۴۱-۳)$$

حالت کلی تجزیه‌ی Tucker یک تانسور مرتبه N به صورت Tucker-M است (M یک عدد بین ۱ تا N است) که تانسور \mathcal{X} را به یک تانسور هسته و ماتریس‌های عامل در جهت M مُد آن تجزیه می‌کند. در واقع در این تجزیه M ماتریس عامل را در رابطه‌ی ۳-۳۶ برابر با \mathbf{I} قرار می‌دهیم. برای مثال تانسور مرتبه سه $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I \times J \times K}$ را در نظر بگیرید. تجزیه‌ی Tucker را برای این تانسور بر اساس رابطه‌ی ۳-۳۵ به صورت زیر می‌توان نوشت:

$$\mathcal{X} \approx \mathcal{G} \times_1 \mathbf{A} \times_2 \mathbf{B} \times_3 \mathbf{C} = \llbracket \mathcal{G}; \mathbf{A}, \mathbf{B}, \mathbf{C} \rrbracket \quad (۴۲-۳)$$

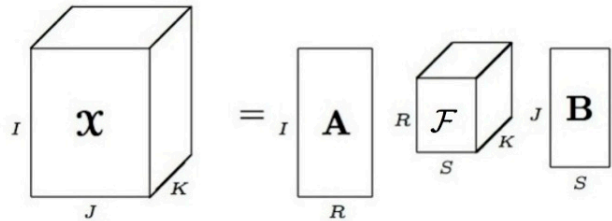
این تجزیه را Tucker-3 می‌نامند [۶]. اما با ادغام یکی از ماتریس‌های عامل با تانسور هسته می‌توان آن را به Tucker-2 تبدیل کرد. برای مثال فرض کنید ماتریس \mathbf{C} را در \mathcal{G} ادغام می‌کنیم. در این صورت با

^۲Nonnegative Tucker Decomposition

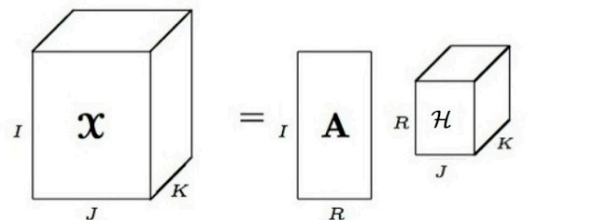
The diagram shows a 3D cube \mathcal{X} with axes I , J , and K . It is equal to the product of three tensors: a rectangular matrix \mathbf{A} with axes I and R ; a 3D cube \mathcal{G} with axes R , S , and T ; and a rectangular matrix \mathbf{B} with axes J and S . A small square \mathbf{C} with axes K and T is positioned above the \mathcal{G} cube.

Tucker-3

The diagram shows a 3D cube \mathcal{X} with axes I , J , and K . It is equal to the product of three tensors: a rectangular matrix \mathbf{A} with axes I and R ; a 3D cube \mathcal{F} with axes R , S , and K ; and a rectangular matrix \mathbf{B} with axes J and S .

Tucker-2

The diagram shows a 3D cube \mathcal{X} with axes I , J , and K . It is equal to the product of two tensors: a rectangular matrix \mathbf{A} with axes I and R ; and a 3D cube \mathcal{H} with axes R , J , and K .

Tucker-1

شکل ۳-۱۰: تجزیه‌های Tucker-1,2,3 یک تانسور مرتبه سه.

تعریف $\mathcal{F} = \mathcal{G} \times_3 \mathbf{C}$ داریم [۲۰]:

$$\mathcal{X} \approx \mathcal{F} \times_1 \mathbf{A} \times_2 \mathbf{B} = \llbracket \mathcal{G}; \mathbf{A}, \mathbf{B}, \mathbf{I} \rrbracket \quad (۴۳-۳)$$

اکنون اگر یکی دیگر از ماتریس‌های عامل را در \mathcal{F} ادغام کنیم (مثلاً \mathbf{B}), تجزیه‌ی Tucker-1 را خواهیم داشت:

$$\mathcal{X} \approx \mathcal{H} \times_1 \mathbf{A} = \llbracket \mathcal{G}; \mathbf{A}, \mathbf{I}, \mathbf{I} \rrbracket \quad (۴۴-۳)$$

که در آن $\mathcal{H} = \mathcal{F} \times_2 \mathbf{B}$. شکل ۳-۱۰ نمایشی از Tucker-1,2,3 روابط ۴۲-۳ تا ۴۴-۳ را نشان می‌دهد. تعمیم روابط ۴۲-۳ تا ۴۴-۳ به تانسور مرتبه N به این صورت است که می‌توان هر زیرمجموعه‌ی $(N-M)$ تایی از ماتریس‌های عامل را در رابطه‌ی ۳۶-۳ برابر \mathbf{I} قرار داد [۳], به عبارتی آن‌ها را در تانسور هسته ادغام کرد.

۳-۴-۱-۲ تخمین ماتریس‌های عامل و تانسور هسته

تانسور $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_N}$ را در نظر بگیرید که می‌خواهیم آن را تجزیه‌ی Tucker رتبه- (R_1, \dots, R_N) کنیم و تانسور هسته \mathcal{G} و ماتریس‌های عامل $U^{(n)}$ را به دست آوریم^{۲۹}. هدف ما انجام تجزیه با کم‌ترین میزان خطا است. بنابراین مسأله‌ی بهینه‌سازی زیر را پیش رو خواهیم داشت:

$$\min_{\mathcal{G}, U^{(1)}, \dots, U^{(N)}} \|\mathcal{X} - \llbracket \mathcal{G}; U^{(1)}, \dots, U^{(N)} \rrbracket\|$$

$$s.t. \quad \mathcal{G} \in \mathbb{R}^{R_1 \times \dots \times R_N} \quad (45-3)$$

$$U^{(n)} \in \mathbb{R}^{I_n \times R_n} \text{ orthonormal}, \quad n = 1, \dots, N$$

اکنون مسأله را تغییر می‌دهیم به طوری که \mathcal{G} از مسأله‌ی بهینه‌سازی حذف شود. فرض کنیم ماتریس‌های عامل را داریم در این صورت \mathcal{G} رابطه‌ی ۳-۴۱ به دست می‌آید. قضیه‌ی زیر را برای ساده‌سازی مسأله‌ی ۳-۴۵ خواهیم داشت.

قضیه ۳-۱. در صورتی که با فرض داشتن ماتریس‌های عامل، \mathcal{G} را از رابطه‌ی ۳-۴۱ محاسبه کنیم، مسأله‌ی بهینه‌سازی ۳-۴۵ به مسأله‌ی زیر تبدیل می‌شود:

$$\max_{U^{(1)}, \dots, U^{(N)}} \|\llbracket \mathcal{X}; U^{(1)T}, \dots, U^{(N)T} \rrbracket\|$$

$$s.t. \quad U^{(n)} \in \mathbb{R}^{I_n \times R_n} \text{ orthonormal}, \quad n = 1, \dots, N \quad (46-3)$$

اثبات: با استناد به لم ۳-۱ داریم:

$$\|\mathcal{X} - \llbracket \mathcal{G}; U^{(1)}, \dots, U^{(N)} \rrbracket\| = \|\mathcal{X}\|^2 - 2 \langle \mathcal{X}, \llbracket \mathcal{G}; U^{(1)}, \dots, U^{(N)} \rrbracket \rangle + \|\llbracket \mathcal{G}; U^{(1)}, \dots, U^{(N)} \rrbracket\|^2 \quad (47-3)$$

هم‌چنین از لم ۳-۲ داریم:

$$\langle \mathcal{X}, \llbracket \mathcal{G}; U^{(1)}, \dots, U^{(N)} \rrbracket \rangle = \langle \mathcal{G}, \llbracket \mathcal{X}; U^{(1)T}, \dots, U^{(N)T} \rrbracket \rangle = \|\mathcal{G}\|^2 \quad (48-3)$$

و در نهایت لم ۳-۳ نتیجه می‌دهد:

$$\|\llbracket \mathcal{G}; U^{(1)}, \dots, U^{(N)} \rrbracket\|^2 = \|\mathcal{G}\|^2 \quad (49-3)$$

بنابراین داریم:

$$\|\mathcal{X} - \llbracket \mathcal{G}; U^{(1)}, \dots, U^{(N)} \rrbracket\| = \|\mathcal{X}\|^2 - \|\mathcal{G}\|^2 \quad (50-3)$$

پس مسأله‌ی ۳-۴۵ معادل بیشینه کردن $\|\mathcal{G}\|$ (مسأله‌ی ۳-۴۶) خواهد بود. \square

^{۲۹} این قسمت مشابه با منبع [۷] نوشته شده است.

با توجه قضیه‌ی بالا دو روش برای تخمین ماتریس‌های عامل وجود دارد که در ادامه توضیح داده خواهد شد.

الف - روش HOSVD

ایده‌ی اصلی پشت این روش یافتن بیشتر واریانس^{۳۰} در هر مُد مستقل از مُدهای دیگر است. این کار دقیقاً به معنی تجزیه‌ی Tucker-1 در جهت مُد n ام است. پس مسأله‌ی بهینه‌سازی ۳-۴۶ به صورت زیر برای تخمین ماتریس عامل مُد n مطرح می‌شود:

$$\max_{U^{(n)}} \|\llbracket \mathcal{X}; I, \dots, I, U^{(n)T}, I, \dots, I \rrbracket\| \quad (51-3)$$

$$s.t. \quad U^{(n)} \in \mathbb{R}^{I_n \times R_n} \text{ orthonormal}$$

تابع هزینه در مسأله‌ی بالا معادل $\|U^{(n)T} X_{(n)}\| = \|\mathcal{X} \times_n U^{(n)T}\|$ است. از جبر ماتریسی می‌دانیم که R_n بردار تکین چپ $X_{(n)}$ جواب بهینه‌ی $U^{(n)}$ است. اگر به این روش ماتریس عامل را برای هر $n = 1, \dots, N$ محاسبه کنیم در واقع در مُدهای مختلف SVD به کار برده‌ایم؛ به همین دلیل به این روش Higher Order SVD (HOSVD) گفته می‌شود. الگوریتم ۱ شبه‌کد HOSVD را نمایش می‌دهد.

الگوریتم ۱ الگوریتم HOSVD برای محاسبه‌ی تجزیه‌ی Tucker رنک- (R_1, \dots, R_N) تانسور $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_N}$ [۳].

Input: $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_N}$ and R_1, \dots, R_N
Output: $U^{(1)}, \dots, U^{(N)}$ and $\mathcal{G} \in \mathbb{R}^{R_1 \times \dots \times R_N}$

- 1: **for** $n = 1, \dots, N$ **do**
 - 2: $U^{(n)} \leftarrow R_n$ leading left singular vectors of $X_{(n)}$
 - 3: **end for**
 - 4: $\mathcal{G} = \llbracket \mathcal{X}, U^{(1)T}, \dots, U^{(N)T} \rrbracket$
-

ب - روش HOOI

در صورتی که نخواهیم استقلال بین ماتریس‌های عامل مُدهای مختلف در نظر بگیریم، باید مسأله‌ی ۳-۴۶ را یک جا حل کنیم. اما این کار به دلیل زیاد بودن تعداد پارامترها ممکن نیست. به همین دلیل از روش ALS^{۳۱} استفاده می‌شود که در آن به صورت جایگزینی^{۳۲} عمل می‌شود. یعنی به نوبت برای هر مُد فرض کنیم ماتریس‌های عامل سایر مُدها را داریم و مسأله را به صورت تکراری برای مُدهای مختلف حل

^{۳۰} Variation

^{۳۱} Alternating Least Squares

^{۳۲} Alternating

کنیم. اکنون برای یک n خاص فرض کنید می‌خواهیم $U^{(n)}$ را با روش فوق تخمین بزنیم. بنابراین مسأله‌ی ۳-۴۶ به صورت زیر در می‌آید:

$$\begin{aligned} \max_{U^{(n)}} & \| [\mathcal{X}; U^{(1)^T}, \dots, U^{(N)^T}] \| \\ \text{s.t.} \quad & U^{(n)} \in \mathbb{R}^{I_n \times R_n} \text{ orthonormal} \end{aligned} \quad (52-3)$$

حال اگر تعریف کنیم $\mathcal{Z} = [\mathcal{X}; U^{(1)^T}, \dots, U^{(n-1)^T}, I, U^{(n+1)^T}, \dots, U^{(N)^T}]$ ، مسأله به صورت زیر ساده می‌شود:

$$\begin{aligned} \max_{U^{(n)}} & \| \mathcal{Z} \times_n U^{(n)^T} \| = \| U^{(n)^T} \mathcal{Z}_{(n)} \| \\ \text{s.t.} \quad & U^{(n)} \in \mathbb{R}^{I_n \times R_n} \text{ orthonormal} \end{aligned} \quad (53-3)$$

که R_n بردار تکین چپ $\mathcal{Z}_{(n)}$ جواب بهینه‌ی $U^{(n)}$ خواهد بود. از آن‌جا که این الگوریتم تکراری است، آن را Higher Order Orthogonal Iterative (HOOI) می‌خوانند. الگوریتم ۲ شبه‌کد HOOI را نشان می‌دهد.

الگوریتم ۲ الگوریتم HOOI. الگوریتم ALS برای محاسبه‌ی تجزیه‌ی Tucker رنک- (R_1, \dots, R_N) تانسور $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_N}$ [۷].

Input: $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_N}$ and R_1, \dots, R_N
Output: $U^{(1)}, \dots, U^{(N)}$ and $\mathcal{G} \in \mathbb{R}^{R_1 \times \dots \times R_N}$

- 1: Initialize $U^{(1)}, \dots, U^{(N)}$ via HOSVD (algorithm 1)
 - 2: **while not converged do**
 - 3: **for** $n = 1, \dots, N$ **do**
 - 4: $\mathcal{Z} = [\mathcal{X}; U^{(1)^T}, \dots, U^{(n-1)^T}, I, U^{(n+1)^T}, \dots, U^{(N)^T}]$
 - 5: $U^{(n)^T} \leftarrow R_n$ leading left singular vectors of $\mathcal{Z}_{(n)}$
 - 6: **end for**
 - 7: **end while**
 - 8: $\mathcal{G} = [\mathcal{X}; U^{(1)^T}, \dots, U^{(N)^T}]$
-

۳-۴-۳ تجزیه‌ی CP

تجزیه‌ی PARAFAC^{۳۳} در ۱۹۷۰ به وسیله‌ی Harshman معرفی شد. هم‌زمان با او Carroll و Chang نیز آن را با نام CANDECOMP^{۳۴} معرفی کردند. هم‌چنین در برخی منابع این تجزیه را Canonical Polyadic Decomposition می‌گویند. به همین دلیل آن را CP که مخفف CANDECOMP/PARAFAC و Canonical Polyadic است نیز می‌خوانند [۳].

^{۳۳}PARAllel FACtor analysis

^{۳۴}CANonical DECOMPosition

این تجزیه تانسور $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_N}$ را به صورت مجموع R تانسور رتبه-یک تخمین می‌زند:

$$\mathcal{X} \approx \sum_{r=1}^R \mathbf{a}_r^{(1)} \circ \mathbf{a}_r^{(2)} \circ \dots \circ \mathbf{a}_r^{(N)} \quad (54-3)$$

که در آن برای هر $r = 1, \dots, R$ ، $\mathbf{a}_r^{(n)} \in \mathbb{R}^{I_n}$ و هر درایه‌ی تانسور \mathcal{X} بر اساس درایه‌های بردارهای $\mathbf{a}_r^{(n)}$ به صورت زیر خواهد بود:

$$\mathcal{X}(i_1, i_2, \dots, i_N) \approx \sum_{r=1}^R \mathbf{a}_r^{(1)}(i_1) \mathbf{a}_r^{(2)}(i_2) \dots \mathbf{a}_r^{(N)}(i_N), \quad \forall n = 1, \dots, N : i_n \in \{1, \dots, I_n\} \quad (55-3)$$

در این حالت گفته می‌شود که تجزیه‌ی CP با R مولفه انجام شده است. اکنون اگر برای هر $n = 1, \dots, N$ بردارهای $\mathbf{a}_r^{(n)}$ را برای همه‌ی $r = 1, \dots, R$ ها به صورت $\mathbf{A}^{(n)} = [\mathbf{a}_1^{(n)} \quad \mathbf{a}_2^{(n)} \quad \dots \quad \mathbf{a}_R^{(n)}] \in \mathbb{R}^{I_n \times R}$ در ستون‌های یک ماتریس قرار دهیم، N ماتریس خواهیم داشت که آن‌ها را ماتریس‌های عامل^{۳۵} تجزیه‌ی CP می‌نامیم. در این صورت رابطه‌ی ۵۴-۳ به صورت اختصاری به شکل زیر نوشته می‌شود [۷]:

$$\mathcal{X} \approx \llbracket \mathbf{A}^{(1)}, \dots, \mathbf{A}^{(N)} \rrbracket \equiv \sum_{r=1}^R \mathbf{a}_r^{(1)} \circ \mathbf{a}_r^{(2)} \circ \dots \circ \mathbf{a}_r^{(N)} \quad (56-3)$$

عملگر $\llbracket \mathbf{A}^{(1)}, \dots, \mathbf{A}^{(N)} \rrbracket$ را عملگر kruskal [۷] گویند و رابطه‌ی آن با عملگر Tucker به صورت زیر است:

$$\llbracket \mathbf{A}^{(1)}, \dots, \mathbf{A}^{(N)} \rrbracket = \llbracket \mathcal{I}; \mathbf{A}^{(1)}, \dots, \mathbf{A}^{(N)} \rrbracket \quad (57-3)$$

که در آن \mathcal{I} تانسور یکانی هم مرتبه با \mathcal{X} است که اندازه‌ی مُد آن R است. شکل ۳-۱۱ تجزیه‌ی CP را برای یک تانسور مرتبه سه نشان می‌دهد.

در بسیاری موارد ستون‌های ماتریس‌های عامل نرمالیزه می‌شوند تا یک‌ه شوند و وزن‌های متناظر با اندازه‌های آن‌ها روی سوپر قطر تانسور سوپر قطری \mathcal{L} قرار داده می‌شود. \mathcal{L} هم مرتبه با \mathcal{X} است و اندازه‌ی هر مُد آن R است. در این صورت تجزیه‌ی CP به صورت زیر خواهد بود:

$$\mathcal{X} \approx \llbracket \mathcal{L}; \mathbf{A}^{(1)}, \dots, \mathbf{A}^{(N)} \rrbracket \equiv \sum_{r=1}^R \lambda_r \mathbf{a}_r^{(1)} \circ \mathbf{a}_r^{(2)} \circ \dots \circ \mathbf{a}_r^{(N)} \quad (58-3)$$

اگر بردار λ را در قطر ماتریس Λ قرار دهیم فرم ماتریسی شده‌ی مُد n تانسور \mathcal{X} به صورت زیر خواهد بود:

$$\mathbf{X}_{(n)} \approx \mathbf{A}^{(n)} \Lambda \left(\mathbf{A}^{(N)} \odot \dots \odot \mathbf{A}^{(n+1)} \odot \mathbf{A}^{(n-1)} \odot \dots \mathbf{A}^{(1)} \right)^T \quad (59-3)$$

^{۳۵}Factor matrix

$$\begin{array}{c} \text{c}_{:1} \\ \diagup \\ \text{b}_{:1} \\ | \\ \text{a}_{:1} \end{array} + \begin{array}{c} \text{c}_{:2} \\ \diagup \\ \text{b}_{:2} \\ | \\ \text{a}_{:2} \end{array} + \dots + \begin{array}{c} \text{c}_{:R} \\ \diagup \\ \text{b}_{:R} \\ | \\ \text{a}_{:R} \end{array}$$

شکل ۳-۱۱: تجزیه‌ی CP تانسور مرتبه سه با R مولفه به صورت $\mathcal{X} \approx \sum_{r=1}^R \mathbf{a}_r \circ \mathbf{b}_r \circ \mathbf{c}_r = \llbracket \mathbf{A}, \mathbf{B}, \mathbf{C} \rrbracket$ [۷].

به تخمینی بودن رابطه‌ی ۳-۵۴ دقت کنید: اگر \mathcal{X} یک تانسور با رتبه‌ی R باشد در این صورت رابطه‌ی فوق دقیق خواهد بود. اما همان‌طور که قبلاً گفته شد، محاسبه‌ی رتبه‌ی یک تانسور روش مستقیمی ندارد، به همین دلیل تجزیه‌ی CP در حالت کلی یک تخمین از \mathcal{X} است. به طور کلی تجزیه‌ی CP شرطی روی ماتریس‌های عامل ندارد. اما شروطی همچون نامنفی بودن^{۳۶} قابل اعمال هستند. در صورتی که شرط نامنفی بودن به فاکتورها اعمال شود، تجزیه‌ی CP را NTF^{۳۷} می‌خوانند [۶].

۳-۴-۱ تخمین ماتریس‌های عامل

همان‌طور که قبلاً گفتیم، نمی‌توان رتبه‌ی یک تانسور را به طور دقیق به دست آورد. بنابراین روش مستقیمی برای به دست آوردن تعداد مولفه‌های CP وجود ندارد. یکی از روش‌های مرسوم برای داده‌های با نویز کم برازش مدل‌های Rank- R CP است به این صورت که تانسور مورد نظر را به ازای $R = 1, 2, 3, \dots$ تجزیه‌ی CP با R مولفه کنیم تا بهترین برازش را به دست آوریم. اما این روش کمی خطرناک است! چرا که برخی از تانسورها دارای تخمین‌های رتبه‌ی پایین^{۳۸} هستند و ممکن است در طی تخمین رتبه‌ی تانسور با این روش، به اشتباه رتبه‌ی آن کم‌تر تخمین زده شود. همچنین برای داده‌های نویزی این معیار به تنهایی کارساز نیست، به همین دلیل روش‌های دیگری همچون CORCONDIA [۲۱] نیز برای مقایسه‌ی تعداد مولفه‌های مختلف برای CP ارائه شده‌اند که توضیح آن‌ها در حوصله‌ی این نوشتار نیست. در ادامه فرض می‌کنیم R را می‌دانیم.

مشهورترین الگوریتمی که برای محاسبه‌ی CP ارائه شده است از ALS استفاده می‌کند و با هدف

^{۳۶}Nonnegativity

^{۳۷}Nonnegative Tensor Factorization

^{۳۸}Low rank approximation

کمینه کردن نُرم خطای تجزیه‌ی CP انجام می‌شود.

تانسور $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_N}$ را در نظر بگیرید^{۳۹}. مسأله‌ی بهینه‌سازی زیر مطرح است:

$$\min_{\mathbf{A}^{(1)}, \dots, \mathbf{A}^{(N)}} \|\mathcal{X} - \llbracket \mathbf{A}^{(1)}, \dots, \mathbf{A}^{(N)} \rrbracket\| \quad (۶۰-۳)$$

که در آن $\mathbf{A}^{(n)} \in \mathbb{R}^{I_n \times R}$. مسأله‌ی فوق را باید با روش ALS حل کنیم. پس تابع هدف مسأله‌ی ۶۰-۳ را با استفاده از رابطه‌ی ۵۹-۳ بازنویسی کرده تا بتوانیم برای n خاص ماتریس عامل $\mathbf{A}^{(n)}$ را با فرض دانستن سایر ماتریس‌های عامل دیگر به دست آوریم:

$$\|\mathcal{X} - \llbracket \mathbf{A}^{(1)}, \dots, \mathbf{A}^{(N)} \rrbracket\| = \|\mathcal{X}_{(n)} - \mathbf{A}^{(n)} \left(\mathbf{A}^{(N)} \odot \dots \odot \mathbf{A}^{(n+1)} \odot \mathbf{A}^{(n-1)} \odot \dots \odot \mathbf{A}^{(1)} \right)^T\| \quad (۶۱-۳)$$

پس مسأله‌ی ۶۰-۳ به صورت زیر خواهد شد:

$$\min_{\mathbf{A}^{(n)}} \|\mathbf{X}_{(n)} - \mathbf{A}^{(n)} \left(\mathbf{A}^{(N)} \odot \dots \odot \mathbf{A}^{(n+1)} \odot \mathbf{A}^{(n-1)} \odot \dots \odot \mathbf{A}^{(1)} \right)^T\| \quad (۶۲-۳)$$

با استفاده از لم ۴-۳ می‌توان نوشت:

$$\begin{aligned} \mathbf{A}^{(n)T} &= \left(\mathbf{A}^{(N)} \odot \dots \odot \mathbf{A}^{(n+1)} \odot \mathbf{A}^{(n-1)} \odot \dots \odot \mathbf{A}^{(1)} \right)^\dagger \mathbf{X}_{(n)}^T \\ &= \mathbf{V}^\dagger \left(\mathbf{A}^{(N)} \odot \dots \odot \mathbf{A}^{(n+1)} \odot \mathbf{A}^{(n-1)} \odot \dots \odot \mathbf{A}^{(1)} \right)^T \mathbf{X}_{(n)}^T \end{aligned} \quad (۶۳-۳)$$

که در آن

$$\mathbf{V} = (\mathbf{A}^{(N)T} \mathbf{A}^{(N)}) \circledast \dots \circledast (\mathbf{A}^{(n+1)T} \mathbf{A}^{(n+1)}) \circledast (\mathbf{A}^{(n-1)T} \mathbf{A}^{(n-1)}) \circledast \dots \circledast (\mathbf{A}^{(1)T} \mathbf{A}^{(1)}) \quad (۶۴-۳)$$

در الگوریتم ۳ شبه‌کد این الگوریتم ارائه شده است. این الگوریتم تعداد مولفه‌های R و مقادیر اولیه‌ی $\mathbf{A}^{(n)}$ ها را به عنوان ورودی دریافت می‌کند که می‌توانیم آن‌ها را به صورت تصادفی یا با HOSVD مقداردهی کرد.

۵-۳ روش‌های تانسوری کاهش ویژگی

۱-۵-۳ فرمول‌بندی کلی روش‌های کاهش ویژگی تانسوری

مسأله ۱.۳. (کاهش ویژگی و کاهش بُعد ماتریس‌ها با استفاده از تجزیه‌ی تانسوری [۲۰]) فرض

کنید $\{X^{(k)} \in \mathbb{R}^{I_1 \times I_2}, k = 1, \dots, K\}$ مجموعه‌ی دادگانی است که می‌خواهیم برای آن‌ها یک زیرفضا که

^{۳۹} این قسمت مشابه با منبع [۷] نوشته شده است.

الگوریتم ۳ شبه‌کد الگوریتم ALS برای محاسبه‌ی تجزیه‌ی CP با R مولفه [۷].

Input: $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_N}$ and R

Output: $A^{(1)}, \dots, A^{(N)}$ such that $\mathcal{X} \approx [A^{(1)}, \dots, A^{(N)}]$

```

1: for  $n = 1, \dots, N$  do
2:   Initialize  $A^{(n)}$  in some way (e.g. random or HOSVD)
3:   Normalize columns of  $A^{(n)}$ 
4:    $B^{(n)} \leftarrow A^{(n)T} A^{(n)}$ 
5: end for
6: while not converged do
7:   for  $n = 1, \dots, N$  do
8:      $V \leftarrow B^{(N)} \circledast \dots \circledast B^{(n-1)} \circledast B^{(n+1)} \circledast \dots \circledast B^{(1)}$ 
9:      $A^{(n)} \leftarrow X_{(n)}(A^{(N)} \odot \dots \odot A^{(n+1)} \odot \dots \odot A^{(n-1)} \odot \dots \odot A^{(1)})^T V^\dagger$ 
10:    if  $n \neq N$  then
11:      Normalize columns of  $A^{(n)}$ 
12:    end if
13:    Set  $B^{(n)} \leftarrow A^{(n)T} A^{(n)}$ 
14:  end for
15: end while

```

به وسیله‌ی دو ماتریس $A^{(1)}$ و $A^{(2)}$ تعریف می‌شود، به دست آوریم و با تصویر $X^{(k)}$ ‌ها بر آن کاهش ویژگی انجام دهیم. برای این کار آن‌ها را به طور همزمان تجزیه می‌کنیم:

$$X^{(k)} = A^{(1)} F^{(k)} A^{(2)T}, \quad k = 1, \dots, K \quad (۶۵-۳)$$

که در آن دو ماتریس $A^{(1)} \in \mathbb{R}^{I_1 \times J_1}$ و $A^{(2)} \in \mathbb{R}^{I_2 \times J_2}$ ماتریس‌های پایه‌ای هستند که $X^{(k)}$ ‌ها را توصیف می‌کنند و ویژگی‌های استخراج شده در ماتریس‌های $F^{(k)} \in \mathbb{R}^{J_1 \times J_2}$ قرار می‌گیرند که $J_1 \ll I_1$ و $J_2 \ll I_2$.

یک روش برای حل این مسأله کمینه‌سازی هم‌زمان تابع هزینه $\|X_{(k)} - A^{(1)} F^{(k)} A^{(2)T}\|_F^2$ برای $k = 1, \dots, K$ به صورت زنجیروار است. اما یک روش جایگزین هم وجود دارد و آن استفاده از تجزیه‌های تانسوری است.

اگر $F^{(k)}$ ‌ها را در اسلایس‌های تانسور $\mathcal{F} \in \mathbb{R}^{J_1 \times J_2 \times K}$ و $X_{(k)}$ ‌ها را در اسلایس‌های تانسور $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times I_2 \times K}$ قرار دهیم، می‌توان نشان داد که مسأله‌ی ۱.۳ معادل تجزیه‌ی Tucker-2 تانسور \mathcal{X} است:

$$\mathcal{X} \approx \mathcal{F} \times_1 A^{(1)} \times_2 A^{(2)} \quad (۶۶-۳)$$

در حالت خاص اگر فرض کنیم $F^{(k)} = \text{diag}\{f^{(k)}\} \in \mathbb{R}^{J \times J}$ ، مسأله به تجزیه‌ی CP ساده می‌شود:

$$\mathcal{X} \approx \mathcal{I} \times_1 A^{(1)} \times_2 A^{(2)} \times_3 F \quad (۶۷-۳)$$

^{۴۰} این نماد به این معنی است که درایه‌های بردار $f^{(k)}$ روی قطر $F^{(k)}$ چیده شود.

که در آن $F = [f^{(1)}, f^{(2)}, \dots, f^{(K)}]^T$ و $\mathcal{I} \in \mathbb{R}^{J \times J \times J}$ تانسور یکانی است.

بر ماتریس‌های $A^{(n)}$ و $F^{(k)}$ می‌توان شروط مختلفی اعمال کرد و مسئله را به حالات خاص تبدیل کرد. برای مثال اگر $A^{(n)}$ ها متعامد باشند و $F^{(k)}$ ها مثبت معین و قطری باشند به مسئله‌ی تجزیه‌ی تانسوری بالا، *HOSVD* یا *Higher Order PCA* گفته می‌شود.

اکنون می‌توانیم مسئله‌ی ۱.۳ را به صورت زیر تعمیم دهیم:

مسئله ۲.۳. (طبقه‌بندی داده‌های N بُعدی [۲۰]) فرض کنید مجموعه‌ی داده‌های آموزش $\{\mathcal{X}^{(k)} \in \mathbb{R}^{I_1 \times I_2 \times \dots \times I_N}, k = 1, \dots, K\}$ همراه با برچسب‌های آن‌ها $\{c_k, k = 1, \dots, K\}$ از C کلاس در دست است. می‌خواهیم برچسب‌های داده‌های آزمون $\{\mathcal{Y}^{(m)} \in \mathbb{R}^{I_1 \times I_2 \times \dots \times I_N}, m = 1, \dots, M\}$ را تعیین کنیم.

۳-۵-۱-۱ کاهش ویژگی با استفاده از تجزیه‌ی Tucker

اکنون می‌خواهیم مسئله‌ی ۲.۳ را با استفاده از تجزیه‌ی Tucker حل کنیم [۲۰]. اگر K تانسور $\mathcal{X}^{(k)}$ را هم‌زمان تجزیه‌ی Tucker کنیم:

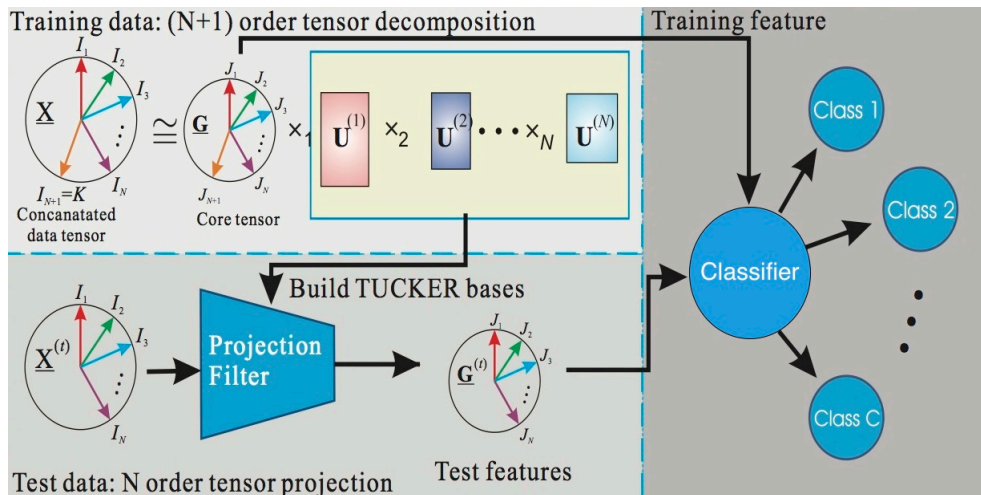
$$\mathcal{X}^{(k)} \approx \mathcal{G}^{(k)} \times_1 \mathbf{A}^{(1)} \times_2 \mathbf{A}^{(2)} \times_3 \dots \times_N \mathbf{A}^{(N)} = \mathcal{G}^{(k)} \times \{\mathbf{A}\}, \quad k = 1, \dots, K \quad (۶۸-۳)$$

که در آن $\mathbf{A}^{(n)} \in \mathbb{R}^{I_n \times J_n}$ و $\mathcal{G}^{(k)} \in \mathbb{R}^{J_1 \times \dots \times J_N}$ در این صورت درایه‌های تانسور هسته $\mathcal{G}^{(k)}$ ویژگی‌های کاهش بعد یافته هستند. یعنی هر یک از $g_{j_1 \dots j_N}^{(k)}$ یک تک‌ویژگی هستند که شدت ارتباط بین مولفه‌های پایه‌ی $a_{j_1}^{(1)}, a_{j_2}^{(2)}, \dots, a_{j_N}^{(N)}$ را مشخص می‌کند. می‌توان نشان داد که حل ۳-۶۸ معادل است با تجزیه‌ی Tucker-N تانسور \mathcal{X} که $\mathcal{X} \left(\begin{smallmatrix} \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \end{smallmatrix} \right) = \mathcal{X}^{(k)}$

$$\mathcal{X} \approx \mathcal{G} \times_1 \mathbf{A}^{(1)} \times_2 \mathbf{A}^{(2)} \times_3 \dots \times_N \mathbf{A}^{(N)} = \mathcal{G} \times_{-(N+1)} \{\mathbf{A}\} \quad (۶۹-۳)$$

در این صورت $\mathcal{G} \left(\begin{smallmatrix} \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \end{smallmatrix} \right) = \mathcal{G}^{(k)}$

در حالت خاص فرض کنید که ماتریس‌های پایه، یعنی $\mathbf{A}^{(n)}$ ها، متعامدند. بر اساس قرارداد قبلی مان ماتریس‌های متعامد را با $U^{(n)}$ نشان می‌دهیم. در این صورت:

شکل ۳-۱۲: بلوک‌دیگرام کاهش ویژگی و طبقه‌بندی با استفاده از تجزیه‌ی Tucker [۲۲].

$$\mathcal{G} = \mathcal{X} \times_1 U^{(1)T} \times_2 U^{(2)T} \times_3 \dots \times_N U^{(N)T} = \mathcal{X} \times_{-(N+1)} \{U^T\} \quad (70-3)$$

با فرض تعامد فاکتورهای پایه، می‌توانیم برای به دست آوردن فاکتورهای پایه و تانسور هسته حاوی ویژگی‌ها از الگوریتم HOOI و اگر فرض نامنفی بودن را برای فاکتورها در نظر بگیریم، از NTD استفاده می‌کنیم [۲۰]. اگر در محاسبه‌ی ماتریس‌های پایه از برچسب‌های داده‌های آموزش استفاده شود، آنالیز تفکیکی^{۴۱} تانسوری را خواهیم داشت که در زیربخش‌های بعدی به آن‌ها می‌پردازیم. در این‌جا لازم است مفهوم از «تجزیه‌ی Tucker با سرپرست و بدون سرپرست» توضیح داده شود. در این‌جا وقتی از تجزیه‌ی با سرپرست صحبت می‌کنیم منظور این است که از برچسب‌های داده‌های آموزش برای به دست آوردن ماتریس‌های زیرفضای Tucker استفاده شده است (یعنی قیدی بر تجزیه‌ی Tucker اعمال شده است که برچسب‌ها در آن دخیل هستند). اما در صورتی که از برچسب‌ها استفاده نکنیم می‌گوییم تجزیه‌ی بدون سرپرست انجام داده‌ایم. به عبارتی سرپرست داشتن تجزیه مربوط به این است که آیا برچسب‌ها را در تجزیه‌ی داده‌های آموزش دخالت داده‌ایم یا نه.

اکنون پس از به دست آوردن فضای پایه، کافی است داده‌های آزمون را روی فضای پایه‌ی تولید شده تصویر کنیم و ویژگی‌های آن‌ها را استخراج کنیم. فرض کنید $\mathcal{Y} = \text{cat}(N+1, \mathcal{Y}^{(1)}, \dots, \mathcal{Y}^{(M)})$ در^{۴۲} این صورت داریم:

$$\mathcal{F} = \mathcal{Y} \times_{-(N+1)} \{\mathcal{A}^\dagger\} \quad (71-3)$$

که در آن \mathcal{F} در بُعد $N+1$ خود ویژگی‌های داده‌های آزمون را دارد. یعنی برای هر $m = 1, \dots, M$ ویژگی

^{۴۱}Discriminant analysis

^{۴۲}این نماد به معنی این است که تانسورهای $\mathcal{Y}^{(m)}$ را در بعد $(N+1)$ پشت سر هم قرار دهیم.

داده‌ی m ام به صورت $\mathcal{F}^{(m)} = \mathcal{F} \left(\cdot, \dots, \cdot, m_{N+1} \right)$ است.

شکل ۳-۱۲ بلوک‌دیگرام کاهش ویژگی و طبقه‌بندی با استفاده از تجزیه‌ی Tucker را نشان می‌دهد.

۳-۱-۵-۲ کاهش ویژگی با استفاده از تجزیه‌ی CP

در مراجع از تجزیه‌ی CP به صورت بدون سرپرست (بدون استفاده از زیرفضای داده‌های آموزش) استفاده شده است [۲۳] که در بخش ۴-۳-۱ بررسی خواهند شد. در واقع تفاوت استفاده از CP و Tucker برای استخراج ویژگی با هدف طبقه‌بندی این است که در روش مبتنی بر Tucker تانسور داده‌های آموزش تجزیه شده و زیرفضایی را به عنوان زیرفضای ویژگی به دست می‌دهد؛ سپس تانسورهای داده‌های آزمون بر روی ماتریس‌های پایه‌ی این زیرفضا تصویر می‌شوند. در حالی که برای استفاده از CP هم داده‌های آموزش هم آزمون تجزیه می‌شوند؛ سپس با ویژگی‌های استخراج شده از داده‌های آموزش طبقه‌بند آموزش داده می‌شود.

پس در این قسمت این تغییر را در مسأله‌ی ۲.۳ می‌دهیم که فقط می‌خواهیم داده‌های $\{\mathcal{X}^{(k)} \in \mathbb{R}^{I_1 \times I_2 \times \dots \times I_N}, k = 1, \dots, K\}$ را کاهش ویژگی دهیم. این داده‌ها می‌توانند داده‌های آموزش یا آزمون باشند. برای این کار ابتدا داده‌ها را در مُد $N+1$ ام تانسور $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_N \times K}$ می‌چینیم (یعنی $(\mathcal{X} = \text{cat}(N+1, \mathcal{X}^{(1)}, \dots, \mathcal{X}^{(K)})$). سپس آن را به وسیله‌ی CP با R مولفه تجزیه می‌کنیم:

$$\mathcal{X} \approx \mathcal{I} \times_1 \mathbf{A}^{(1)} \times_2 \mathbf{A}^{(2)} \times_3 \dots \times_N \mathbf{A}^{(N)} \times_{N+1} \mathbf{F} \quad (72-3)$$

در این حالت ماتریس $\mathbf{F} \in \mathbb{R}^{K \times R}$ حاوی ویژگی‌های کاهش بعد یافته از داده‌های آموزش است^{۴۳} (فضای ویژگی R بُعد دارد).

۳-۵-۲ نمادگذاری

در ادامه‌ی این بخش به مرور برخی از روش‌های آنالیز تفکیکی که بر روی داده‌های تانسوری اعمال می‌شوند می‌پردازیم. تمامی این روش‌ها از تجزیه‌ی Tucker با ماتریس‌های عامل متعامد برای حل مسأله‌ی ۲.۳ بهره برده‌اند. برای توضیح هریک از روش‌ها از نمادگذاری مشابهی استفاده می‌کنیم (حتی اگر در مقالات مربوطه نمادگذاری متفاوتی وجود داشته باشد). بدین منظور مرتبه‌ی تانسورهای داده‌های آموزش را با N نشان می‌دهیم و از اندیس n برای اشاره به مُد n -ام تانسور استفاده می‌کنیم.

^{۴۳}مراجعه شود به رابطه‌ی ۶۷-۳

داده‌های کلاس c ام و $\bar{\mathcal{G}} = \frac{1}{K} \sum_{k=1}^K \mathcal{G}^{(k)}$ میانگین تصویرهای همه‌ی داده‌های آموزش هستند.

۳-۵-۳ HODA

این روش در ادبیات به دو نام متفاوت معرفی شده است: در سال ۲۰۰۵ در [۲۴] به نام DATER^{۴۴} معرفی شد. در سال ۲۰۱۰ نیز در [۲۰] با نام HODA^{۴۵} بررسی شده است. می‌توان گفت HODA مبنای روش‌های دیگری در حوزه‌ی آنالیز تفکیکی تانسوری است. در این روش ماتریس‌های پایه‌ی متعامد به وسیله‌ی بیشینه کردن نسبت فیشر برای تانسورهای هسته $\mathcal{G}^{(i)}$ به دست می‌آیند:

$$\varphi = \underset{\mathbf{U}^{(1)}, \dots, \mathbf{U}^{(N)}}{\operatorname{argmax}} \frac{\sum_{c=1}^C K_c \|\bar{\mathcal{G}}^{(c)} - \bar{\bar{\mathcal{G}}}\|_F^2}{\sum_{k=1}^K \|\mathcal{G}^{(k)} - \bar{\mathcal{G}}^{(c_k)}\|_F^2} \quad (۷۳-۳)$$

به همین دلیل می‌توان این روش را تعمیمی از روش LDA برداری به داده‌های تانسوری دانست. مسأله‌ی ۷۳-۳ حل فرم بسته ندارد. برای حل آن از روش جایگزینی استفاده می‌شود. بدین صورت که برای به روز رسانی هر یک از ماتریس‌های پایه فرض می‌شود سایر ماتریس‌های پایه را داریم. پس یک n خاص را فرض کنید.

اکنون صورت رابطه‌ی ۷۳-۳ را (که در واقع معیار پراکندگی بین کلاسی است) به صورت trace ماتریس پراکندگی بین کلاسی بازنویسی می‌کنیم:

$$\begin{aligned} s_b &= \sum_{c=1}^C K_c \|\bar{\mathcal{G}}^{(c)} - \bar{\bar{\mathcal{G}}}\|_F^2 = \sum_{c=1}^C K_c \left\| \left(\bar{\mathcal{X}}^{(c)} \times_{-n} \{\mathbf{U}^T\} \right) \times_n \mathbf{U}^{(n)T} - \left(\bar{\mathcal{X}} \times_{-n} \{\mathbf{U}^T\} \right) \times_n \mathbf{U}^{(n)T} \right\|_F^2 \\ &= \sum_{c=1}^C K_c \left\| \left(\bar{\mathcal{X}}^{(c)} - \bar{\mathcal{X}} \right) \times_{-n} \{\mathbf{U}^T\} \times_n \mathbf{U}^{(n)T} \right\|_F^2 = \sum_{c=1}^C \left\| \check{\mathcal{Z}}^{(c)} \times_n \mathbf{U}^{(n)T} \right\|_F^2 \\ &= \sum_{c=1}^C \operatorname{tr} \left\{ \mathbf{U}^{(n)T} \left\langle \check{\mathcal{Z}}^{(c)}, \check{\mathcal{Z}}^{(c)} \right\rangle_{-n} \mathbf{U}^{(n)} \right\} = \operatorname{tr} \left\{ \mathbf{U}^{(n)T} \left(\sum_{c=1}^C \left\langle \check{\mathcal{Z}}^{(c)}, \check{\mathcal{Z}}^{(c)} \right\rangle_{-n} \right) \mathbf{U}^{(n)} \right\} \\ &= \operatorname{tr} \left\{ \mathbf{U}^{(n)T} \mathbf{S}_b^{-n} \mathbf{U}^{(n)} \right\} \end{aligned} \quad (۷۴-۳)$$

^{۴۴}Discriminant Analysis with Tensor Representation

^{۴۵}Higher Order Discriminant Analysis

که در آن $\bar{\mathcal{X}}$ و $\bar{\mathcal{X}}^{(c)}$ به ترتیب میانگین کل داده‌های آموزش و میانگین داده‌های کلاس c هستند و

$$\check{\mathcal{Z}}^{(c)-n} = \check{\mathcal{X}}^{(c)} \times_{-n} \{U^T\} \quad (۷۵-۳)$$

$$\check{\mathcal{Z}}^{-n} = \text{cat} \left(N+1, \check{\mathcal{Z}}^{(1)-n}, \dots, \check{\mathcal{Z}}^{(C)-n} \right) \quad (۷۶-۳)$$

$$\check{\mathcal{Z}}^{-n} = \check{\mathcal{X}} \times_{-(n, N+1)} \{U^T\} \quad (۷۷-۳)$$

که

$$\check{\mathcal{X}}^{(c)} = \sqrt{K_c} \left(\bar{\mathcal{X}}^{(c)} - \bar{\mathcal{X}} \right) \quad (۷۸-۳)$$

$$\check{\mathcal{X}} = \text{cat} \left(N+1, \check{\mathcal{X}}^{(1)}, \dots, \check{\mathcal{X}}^{(C)} \right) \quad (۷۹-۳)$$

در رابطه‌ی ۳-۷۴، S_b ماتریس پراکندگی بین کلاسی متناظر با مُد n است که با توجه به روابط بالا

به صورت زیر نوشته می‌شود:

$$S_b^{-n} = \sum_{c=1}^C \left\langle \check{\mathcal{Z}}^{(c)-n}, \check{\mathcal{Z}}^{(c)-n} \right\rangle_{-n} = \left\langle \check{\mathcal{Z}}^{-n}, \check{\mathcal{Z}}^{-n} \right\rangle_{-n} \quad (۸۰-۳)$$

به روش مشابه می‌توان مخرج رابطه‌ی ۳-۷۳ را (که در واقع معیار پراکندگی درون کلاسی است) به

وسیله‌ی ماتریس پراکندگی درون کلاسی توصیف کرد:

$$\begin{aligned} s_w &= \sum_{k=1}^K \|\mathcal{G}^{(k)} - \bar{\mathcal{G}}^{(c_k)}\|_F^2 = \sum_{k=1}^K \|(\mathcal{X}^{(k)} \times_{-n} \{U^T\}) \times_n U^{(n)} - (\bar{\mathcal{X}}^{(c_k)} \times_{-n} \{U^T\}) \times_n U^{(n)}\|_F^2 \\ &= \sum_{k=1}^K \|(\mathcal{X}^{(k)} - \bar{\mathcal{X}}^{(c_k)}) \times_{-n} \{U^T\} \times_n U^{(n)T}\|_F^2 = \sum_{k=1}^K \|\check{\mathcal{Z}}^{(k)-n} \times_n U^{(n)T}\|_F^2 \\ &= \sum_{k=1}^K \text{tr}\{U^{(n)T} \left\langle \check{\mathcal{Z}}^{(k)-n}, \check{\mathcal{Z}}^{(k)-n} \right\rangle_{-n} U^{(n)}\} = \text{tr}\{U^{(n)T} \left(\sum_{k=1}^K \left\langle \check{\mathcal{Z}}^{(k)-n}, \check{\mathcal{Z}}^{(k)-n} \right\rangle_{-n} \right) U^{(n)}\} \\ &= \text{tr}\{U^{(n)T} S_w^{-n} U^{(n)}\} \end{aligned} \quad (۸۱-۳)$$

که در آن

$$S_w^{-n} = \sum_{k=1}^K \left\langle \check{\mathcal{Z}}^{(k)-n}, \check{\mathcal{Z}}^{(k)-n} \right\rangle_{-n} \quad (۸۲-۳)$$

و

$$\check{\mathcal{Z}}^{(k)-n} = \check{\mathcal{X}}^{(k)} \times_{-n} \{U^T\} \quad (۸۳-۳)$$

$$\check{\mathcal{X}}^{(k)} = \mathcal{X}^{(k)} - \bar{\mathcal{X}}^{(c_k)} \quad (۸۴-۳)$$

الگوریتم ۴ شبه‌کد الگوریتم کاهش ویژگی HODA [۲۰].

Input: $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_N \times K}$ concatenated tensor of K training samples.**Output:** $U^{(n)} \in \mathbb{R}^{I_n \times J_n}, n = 1, \dots, N$ and $\mathcal{G} \in \mathbb{R}^{J_1 \times \dots \times J_N \times K}$ concatenated training feature tensors

- 1: Initialize $U^{(n)}, n = 1, \dots, N$
- 2: Calculate $\check{\mathcal{X}}$ and $\check{\mathcal{X}}$ according to equations (3-80) and (3-85)
- 3: **while not converged do**
- 4: **for** $n = 1, \dots, N$ **do**
- 5: $\tilde{\mathcal{Z}} = \check{\mathcal{X}} \times_{-(n, N+1)} \{U^T\}$
- 6: $S_w^{-n} = \langle \tilde{\mathcal{Z}}, \tilde{\mathcal{Z}} \rangle_{-n}$
- 7: $\check{\mathcal{Z}} = \check{\mathcal{X}} \times_{-(n, N+1)} \{U^T\}$
- 8: $S_b^{-n} = \langle \check{\mathcal{Z}}, \check{\mathcal{Z}} \rangle_{-n}$
- 9: $\phi = \frac{\text{trace}(U^{(n)T} S_b^{-n} U^{(n)})}{\text{trace}(U^{(n)T} S_w^{-n} U^{(n)})}$
- 10: $\begin{bmatrix} U^{(n)}, \Lambda \end{bmatrix} = \text{eigs}(S_b^{-n} - \phi S_w^{-n}, J_n, 'LM')$ $\triangleright \text{eigs}(S_b^{-n}, S_w^{-n}, J_n, 'LM')$
- 11: $\begin{bmatrix} U^{(n)}, \Lambda \end{bmatrix} = \text{eigs}(U^{(n)} U^{(n)T} \langle \mathcal{X}, \mathcal{X} \rangle_{-n} U^{(n)} U^{(n)T})$
- 12: **end for**
- 13: **end while**
- 14: $\mathcal{G} = \mathcal{X} \times_{-(N+1)} \{U^T\}$

بنابراین برای هر $U^{(n)}, n = 1, \dots, N$ از مسئله‌ی بهینه‌سازی زیر به دست می‌آید:

$$U^{(n)} = \underset{U^{(n)}}{\operatorname{argmax}} \frac{\operatorname{tr}\{U^{(n)T} S_b^{-n} U^{(n)}\}}{\operatorname{tr}\{U^{(n)T} S_w^{-n} U^{(n)}\}} \quad (۸۵-۳)$$

که حل آن به وسیله‌ی GEVD ممکن است: ستون‌های $U^{(n)}$ را به وسیله‌ی J_n بردار ویژه‌ی اول مسأله‌ی $S_b^{-n} u = \lambda S_w^{-n} u$ مقداردهی می‌کنیم. شبه‌کد این الگوریتم در الگوریتم ۴ آورده شده است.

در [۱۶] حالت خاصی از HODA (که در آن $N = ۲$) با نام Spatial-Temporal Discriminant

Analysis (STDA) معرفی شده است و شرط هم‌گرایی در آن به صورت زیر تعریف شده است:

$$\text{Error} = \|U^{(n)}(i) - U^{(n)}(i-1)\| < \varepsilon, \quad n = 1, 2 \quad (۸۶-۳)$$

که در آن $U^{(n)}(i)$ ماتریس پایه‌ی مُد- n در تکرار i ام الگوریتم است.

TLLD ۴-۵-۳

روش TLLD^{۴۶} در سال ۲۰۰۹ در [۲۵] معرفی شد. این روش به نوعی تعمیم تانسوری روش

L^{۴۷}LD [۲۶] است.

^{۴۶}Tensor Linear Laplacian Discrimination

^{۴۷}Linear Laplacian Discrimination

در LLD هم‌چون LDA ماتریس‌های پراکندگی بین‌کلاسی و درون‌کلاسی محاسبه می‌شوند، با این تفاوت که محاسبه‌ی آن‌ها وزن‌دار است. همین تفاوت میان فرمول‌بندی TLLD و HODA وجود دارد.

در TLLD معیار پراکندگی درون‌کلاسی به صورت زیر محاسبه می‌شود:

$$s_w = \sum_{c=1}^C \sum_{\mathcal{X}_k \in \Omega_c} w_k \|\mathcal{G}_k - \bar{\mathcal{G}}^c\|_F^2 \quad (۸۷-۳)$$

که در آن w_k وزن متناظر با داده‌ی k ام است. به طور مشابه معیار پراکندگی بین‌کلاسی از رابطه‌ی زیر محاسبه می‌شود:

$$s_b = \sum_{c=1}^C w^{(c)} K_c \|\bar{\mathcal{G}}^c - \bar{\mathcal{G}}\|_F^2 \quad (۸۸-۳)$$

که در آن w^c وزن متناظر با کلاس c ام است.

هدف الگوریتم پیشینه کردن s_b و کمینه‌سازی s_w است. بنابراین TLLD علاقه‌مند به حل مسأله‌ی بهینه‌سازی به صورت زیر است:

$$\underset{U^{(1)}, U^{(2)}, \dots, U^{(N)}}{\operatorname{argmax}} \frac{s_b}{s_w} \quad (۸۹-۳)$$

مسأله‌ی بالا را به روش جایگزینی حل می‌کنیم. فرض کنید می‌خواهیم ماتریس پایه‌ی n ام را بیابیم. با بازنویسی رابطه‌ی ۸۷-۳ می‌توان دید:

$$\begin{aligned} s_w &= \operatorname{tr}\{U^{(n)T} \left[\sum_{k=1}^K w_k \left(\mathbf{Z}_k - \bar{\mathbf{Z}}^{(c_k)} \right)_{(n)} \left(\mathbf{Z}_k - \bar{\mathbf{Z}}^{(c_k)} \right)_{(n)}^T \right] U^{(n)}\} \\ &= \operatorname{tr}\{U^{(n)T} S_w^{(n)} U^{(n)}\} \end{aligned} \quad (۹۰-۳)$$

که در آن $\mathbf{Z}_k = \mathcal{X}_k \times_{-n} \{U\}$ و $\left(\mathbf{Z}_k - \bar{\mathbf{Z}}^{(c_k)} \right)_{(n)} \left(\mathbf{Z}_k - \bar{\mathbf{Z}}^{(c_k)} \right)_{(n)}^T$ ماتریس پراکندگی درون‌کلاسی مُد n است.

به طور مشابه می‌توان معیار s_b را بازنویسی کرد:

$$\begin{aligned} s_b &= \operatorname{tr}\{U^{(n)T} \left[\sum_{c=1}^C w^{(c)} K_c \left(\bar{\mathbf{Z}}^{(c)} - \bar{\mathbf{Z}} \right)_{(n)} \left(\bar{\mathbf{Z}}^{(c)} - \bar{\mathbf{Z}} \right)_{(n)}^T \right] U^{(n)}\} \\ &= \operatorname{tr}\{U^{(n)T} S_b^{(n)} U^{(n)}\} \end{aligned} \quad (۹۱-۳)$$

که در آن $S_b^{(n)} = \sum_{c=1}^C w^{(c)} K_c \left(\bar{\mathbf{Z}}^{(c)} - \bar{\mathbf{Z}} \right)_{(n)} \left(\bar{\mathbf{Z}}^{(c)} - \bar{\mathbf{Z}} \right)_{(n)}^T$ ماتریس پراکندگی بین‌کلاسی مُد n و $\bar{\mathbf{Z}}_{k(n)}$ میانگین همه‌ی $\mathbf{Z}_{k(n)}$ ها و $\bar{\mathbf{Z}}_{(n)}^{(c)}$ میانگین $\mathbf{Z}_{k(n)}$ ها، $k \in \Omega_c$ است.

بنابراین مسأله‌ی ۸۹-۳ برای به دست آوردن ماتریس پایه‌ی n ام به مسأله‌ی زیر تبدیل می‌شود:

$$U^{(n)} = \underset{U^{(n)}}{\operatorname{argmax}} \frac{\operatorname{tr}\{U^{(n)T} S_b^{(n)} U^{(n)}\}}{\operatorname{tr}\{U^{(n)T} S_w^{(n)} U^{(n)}\}} \quad (92-3)$$

$$s.t. \quad U^{(n)T} U^{(n)} = I$$

مسأله‌ی ۹۲-۳ یک مسأله‌ی trace ratio است و به وسیله‌ی GEVD حل می‌شود. شبه‌کد مربوط به این روش در الگوریتم ۵ آورده شده است.

برای تعیین وزن‌ها، رابطه‌ی زیر استفاده شده است.

$$w_i = \exp\left(-\frac{d^2(\mathcal{X}_i, \Omega_{c_i})}{t}\right), \quad i = 1, \dots, K$$

$$w^c = \exp\left(-\frac{d^2(\Omega_c, \Omega)}{t}\right), \quad c = 1, \dots, C \quad (93-3)$$

که در آن $d(.,.)$ نماد فاصله است. اکثر روش‌های موجود برای استخراج ویژگی، فاصله‌ی اقلیدسی را به عنوان متریک فضا در نظر می‌گیرند (همچنین روش LLD که TLLD به نوعی تعمیم آن است). این در حالی است که در بسیاری از موارد اطلاعاتی از متریک فضای داده‌ها نداریم. همچنین اصولاً روش‌ها فاصله‌ی دو مجموعه را به فاصله‌ی مراکز^{۴۸} (میانگین) آن‌ها تعریف می‌کنند. مشکل این موضوع این است که ممکن است که مراکز مجموعه‌ها روی منیفلد داده‌ها قرار نگیرد و به همین دلیل متریک فضای نمونه را نمی‌توان به آن‌ها اعمال کرد. بنابراین تعریف بهتر از فاصله تعریفی است که بر اساس ساختار داده‌ها باشد، نه یک متریک از قبل تعیین شده. روش TLLD به همین دلایل فاصله‌ی contextual را به خدمت می‌گیرد که بر اساس میزان مشارکت در ساختار داده‌ها در فضای نمونه محاسبه می‌شود. توضیح فاصله‌ی contextual در حوزه‌ی تمرکز این نوشتار نیست.

۳-۶ جعبه‌ابزارهای تانسوری

جعبه‌ابزارهای متعددی برای سهولت در انجام عملیات تانسوری وجود دارد. برخی از آن‌ها از ارائه‌ی عملیات پایه‌ای فراتر رفته و پیاده‌سازی کاربردهایی را هم در اختیار کاربران می‌گذارند. در ادامه به معرفی اجمالی معروف‌ترین آن‌ها می‌پردازیم:

۱. **tensor toolbox- Bader and Kolda** [۲۷، ۲۸]: این جعبه‌ابزار متن‌باز^{۴۹} از پرکاربردترین

جعبه‌ابزارها است و برخی جعبه‌ابزارهای دیگر هم از آن استفاده کرده‌اند. کلیه‌ی عملیات پایه‌ای

^{۴۸}Centroid

^{۴۹}Open source

الگوریتم ۵ روش کاهش ویژگی TLLD [۲۵]

Input: K training data $\{\mathcal{X}_k \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_N}\}_{k=1}^K$ along with their labels $\{c_k\}_{k=1}^K$ and $J_n, n = 1, \dots, N$

Output: $U^{(n)} \in \mathbb{R}^{I_n \times J_n}, n = 1, \dots, N$: N orthogonal basis factors and $\mathcal{G}_k \in \mathbb{R}^{J_1 \times \dots \times J_N}, k = 1, \dots, K$: Training feature tensors

- 1: Compute the weights $\{w_k\}_{k=1}^K$ and $\{w^c\}_{c=1}^C$
- 2: Initialize $U^{(n)}, n = 2, \dots, N$
- 3: **repeat**
- 4: **for** $n = 1, \dots, N$ **do**
- 5: **for** $k = 1, \dots, K$ **do**
- 6: $\mathcal{Z}_k^{(n)} = \mathcal{X}_k \times_{-n} \{U^T\}$
- 7: **end for**
- 8: $S_b^{(n)} = \sum_{c=1}^C w^{(c)} K_c \left(\bar{\mathcal{Z}}^{(c)} - \bar{\bar{\mathcal{Z}}} \right)_{(n)} \left(\bar{\mathcal{Z}}^{(c)} - \bar{\bar{\mathcal{Z}}} \right)_{(n)}^T$
- 9: $S_w^{(n)} = \sum_{k=1}^K w_k \left(\mathcal{Z}_k - \bar{\mathcal{Z}}^{(c_k)} \right)_{(n)} \left(\mathcal{Z}_k - \bar{\mathcal{Z}}^{(c_k)} \right)_{(n)}^T$
- 10: $[U^{(n)}, \Lambda] = \text{eigs} \left(S_b^{(n)}, S_w^{(n)}, J_n, 'LM' \right)$
- 11: **end for**
- 12:
- 13: **until** a criterion is met

تانسوری از قبیل الگوریتم‌های ALS تخمین تجزیه‌های تانسوری، انواع ضرب ماتریسی و ضرب n -ماتریسی‌سازی و غیره در این جعبه‌ابزار به سهولت قابل دسترس است. در این پروژه از این جعبه‌ابزار استفاده شده است.

۲. **NFEA-Phan**^{۵۰}: این جعبه‌ابزار، از tensor toolbox استفاده می‌کند و پیاده‌سازی سه الگوریتم کاهش ویژگی تانسوری (HODA، TLLD و LTDA) به صورت کاربردی است. کدهای اصلی این جعبه‌ابزار با پسوند p هستند و دسترسی به محتویات آن‌ها ممکن نیست.

۳. **TDALAB-Cichocki et al.**^{۵۱}: این جعبه‌ابزار هم از tensor toolbox استفاده می‌کند. ویژگی اصلی این جعبه‌ابزار این است که پیاده‌سازی روش‌های MBSS^{۵۲} و یک روش کاهش ویژگی بر مشابه با HODA را در دسترس قرار می‌دهد.

۴. **Nway toolbox-Bro et al.**^{۵۳}: این جعبه‌ابزار از اولین و هم‌چنین پرکاربردترین‌ها است. علاوه بر

عملیاتی که tensor toolbox دارد، پیاده‌سازی روش‌های دیگری هم‌چون NPLS^{۵۴} را هم دارد.

^{۵۰} <http://www.bsp.brain.riken.jp/phan/nfea/nfea.html>

^{۵۱} <http://www.bsp.brain.riken.jp/TDALAB/>

^{۵۲} Multilinear Blind Source Separation

^{۵۳} <http://www.models.life.ku.dk/nwaytoolbox>

^{۵۴} Nway Partial Least Squares

۷-۳ جمع‌بندی

در این فصل پیش‌زمینه‌ی نظری لازم برای فصول پیش‌رو را مرور کردیم. ابتدا دو روش برداری کاهش ویژگی را توضیح دادیم (LDA و SRDA). پس از آن به بیان مفاهیم اولیه و برخی جزئیات جبر تانسوری پرداختیم، فرمول‌بندی چند روش کاهش ویژگی تانسوری را توضیح دادیم و در پایان جعبه‌ابزارهای تانسوری را معرفی کردیم.

فصل ۴

پیشینه‌ی پژوهش

۴-۱ پیش‌گفتار

این فصل به دو بخش اصلی تقسیم می‌شود: ابتدا روش‌های برداری که برای طبقه‌بندی در P300 speller استفاده شده‌اند را مرور خواهیم کرد و پس از آن کاربرد روش‌های مبتنی بر تجزیه‌ی تانسوری در مطالعه‌ی ERPها را بررسی می‌کنیم. لازم به توضیح است که منظور از روش‌های برداری روش‌هایی هستند که داده‌ها را به عنوان بردار دریافت می‌کنند، در حالی که روش‌های تانسوری، داده‌ها را به عنوان یک تانسور در فضا در نظر می‌گیرند. هرچند ممکن است در برخی روش‌ها پس از اعمال روش‌های کاهش ویژگی تانسوری، از طبقه‌بندهای برداری برای طبقه‌بندی نهایی استفاده شود، اما در این فصل برای تاکید بر تفاوت موجود در نگرش به داده‌ها (برداری و تانسوری) این تقسیم‌بندی صورت گرفته است.

۴-۲ روش‌های برداری در تشخیص پتانسیل وابسته به رخداد در پارادایم P300 Speller

در این بخش به معرفی اجمالی روش‌های برداری که در تشخیص پتانسیل وابسته به رخداد در P300 speller مورد استفاده قرار گرفته‌اند می‌پردازیم (مراد از «روش‌های برداری» روش‌هایی است که هر داده را به عنوان یک بردار در فضا در نظر می‌گیرند). معرفی این روش‌ها در این فصل به این دلیل انجام شده است که در فصل نتایج، روش پیشنهادی را با آن‌ها مقایسه کنیم. از همین جهت از آن‌جا که بررسی این روش‌ها هدف اصلی این نوشتار نیست، تنها به معرفی اجمالی آن‌هایی می‌پردازیم که بر روی دادگان مورد

استفاده‌ی ما (مجموعه‌داده‌ی دوم از مسابقه‌ی سوم BCI [۲۹] که داده‌های ثبت شده از دو سوژه است)^۱ انجام شده‌اند؛ هرچند که به صورت کلی این روش‌ها از مهم‌ترین پژوهش‌های انجام شده برای تشخیص ERP در P300 spleller هستند. لازم به ذکر است که در این‌جا به معرفی فرآیند هر روش می‌پردازیم و برای جلوگیری از تکرار مطالب، تمامی نتایج گزارش شده را در جدول ۶-۲ برای مقایسه با روش پیشنهادی آورده‌ایم.

در همه‌ی این روش‌ها پس انجام پیش‌پردازش (و انتخاب کانال) و جداسازی تک‌ثبت‌ها، برای هر تحریک (متناظر با یک تک‌ثبت) نمونه‌های زمانی کانال‌ها پشت سر هم قرار داده می‌شوند و بردار ویژگی را برای آن تک‌ثبت به وجود می‌آورند. برای مثال اگر هر کانال n نمونه‌ی زمانی داشته باشد و c کانال داشته باشیم، هر تک‌ثبت $n \times c$ نمونه‌ی زمانی (یا ویژگی) خواهد داشت.

SVM ۱-۲-۴

روش SVM یکی از بهترین روش‌های شناخته شده برای تشخیص P300 است. گروه دوم مسابقه [۲۹] از SVM استفاده کرده است. پیش‌پردازش انجام شده علاوه بر استفاده از ICA برای حذف آرتیفکت‌های پلک زدن، فیلتر میان‌گذر و کاهش نرخ نمونه‌برداری است. نمونه‌های ۱۰۰ تا ۸۵۰ میلی‌ثانیه بعد از تحریک به عنوان تک‌ثبت‌ها جدا شده و پس از آن کاهش نرخ نمونه‌برداری با ضریب ۵ انجام شده است. برای هر سوژه ۱۰ کانال انتخاب و پس از ساخت بردارهای ویژگی SVM خطی آموزش داده شده است.

eSVM ۲-۲-۴

گروه برنده‌ی مسابقه [۱۳] از eSVM^۲ برای تشخیص P300 استفاده کرده‌اند. روش آن‌ها کماکان روش پیشرو در تشخیص کاراکترهای این مجموعه‌دادگان است. این گروه داده‌های هر ۵ کاراکتر را در یک دسته قرار داده‌اند. فرض کنیم برای هر سوژه M دسته داریم. در این صورت بر روی هر یک از این M دسته یک طبقه‌بند SVM دو کلاسه (کلاس P300 و non-P300) آموزش داده می‌شود. تابع تصمیم‌گیری برای طبقه‌بند m ام به صورت زیر است:

$$f_m(x) = \sum_{i \in P_m} y_i \alpha_i^{(m)} \langle x, x_i \rangle + b^{(m)} \quad (۱-۴)$$

^۱جزئیات این مجموعه دادگان در فصل ۶ بیان خواهد شد.

^۲Ensemble SVM

که در آن $\{\alpha_i^{(m)}\}_i$ و $b^{(m)}$ پارامترهای SVM هستند. x داده‌ی جدید است که باید روی آن تصمیم‌گیری انجام شود و P_m مجموعه‌ی داده‌های دسته‌ی m ام از سوژه‌ی P است. y_i برچسب داده‌ی i ام از مجموعه‌ی آموزش است.

بنابراین اگر $x_{r|c}$ داده‌ی جدیدی مربوط به یک سطر یا ستون خاص باشد هر یک از M طبقه‌بند یک امتیاز^۳ $f_m(x_{r|c})$ به این داده نسبت می‌دهند. پس از تعیین امتیاز تمامی تک‌ثبت‌های مربوط به یک کاراکتر، باید از تجمیع این امتیازها (که در واقع مربوط به طبقه‌بندی دو کلاسه است) تعیین کنیم کدام یک از سطرها و ستون‌ها حاوی کاراکتر مورد نظر است. برای این کار یک سطر (یا ستون) خاص را در نظر بگیرید. میانگین امتیازهای همه‌ی تکرارهای مربوط به آن را در M طبقه‌بند میانگین‌گیری می‌کنیم. به عبارتی برای آن سطر یا ستون یک اندیس به صورت زیر دست می‌آوریم:

$$S_{r|c} = \frac{1}{M} \frac{1}{J} \sum_{m=1}^M \sum_{j=1}^J f_m(x_{r|c}^j) \quad (۲-۴)$$

که در آن J تعداد تکرارهای روشن شدن هر سطر یا ستون است و $x_{r|c}^j$ داده‌ی مربوط به تکرار j ام از آن سطر یا ستون است. با جایگذاری رابطه‌ی ۴-۱ در ۴-۲ خواهیم داشت:

$$S_{r|c} = \frac{1}{M} \sum_{m=1}^M \sum_{i \in P_m} y_i \alpha_i^{(m)} \left\langle \frac{1}{J} \sum_{j=1}^J x_{r|c}^j, x_i \right\rangle + b^{(m)} \quad (۳-۴)$$

که در واقع معادل این است که میان تکرارهای یک سطر یا ستون میانگین‌گیری انجام شود و به این میانگین به وسیله‌ی M طبقه‌بند امتیازی نسبت داده شود و سپس میان این M امتیاز میانگین‌گیری شود. می‌دانیم که میانگین‌گیری تکرارها در P300 speller به صورت قابل توجهی به افزایش SNR کمک می‌کند. پس از محاسبه‌ی اندیس $S_{r|c}$ برای ۶ سطر (یا ستون)، آن سطر (یا ستونی) که بیشترین اندیس را دارد به عنوان سطر (یا ستون) حاوی کاراکتر انتخاب می‌شود. از برخورد این سطر و ستون کاراکتر مورد نظر به دست می‌آید.

این گروه [۱۳] یک فرآیند تکرارشونده^۴ برای انتخاب کانال برای هر سوژه انجام داده‌اند که توضیح آن از حوصله‌ی این نوشتار دور است.

^۳Score

^۴Recursive

SWLDA ۳-۲-۴

طبقه‌بندی SWLDA^۵ در واقع همان رگرسیون گام به گام^۶ باینری است که در این جا به توضیح آن می‌پردازیم [۳۰].

فرض کنید که X ماتریس $N \times M$ مشاهدات است که از N مشاهده‌ی M بُعدی تشکیل شده است و y بردار $N \times 1$ برچسب‌هاست و می‌خواهیم مسأله‌ی رگرسیون خطی زیر را انجام دهیم:

$$y = w^T \cdot X + b = f(X) \quad (۴-۴)$$

که در آن $w = [w_1, w_2, \dots, w_M]^T$ بردار وزن‌های رگرسیون است. طبیعتاً انتظار داریم که هر چه تعداد ویژگی‌ها بیشتر باشد، مدل رگرسیون بهتر باشد (یا دست کم بدتر نباشد). با این حال لزوماً این «بهتر شدن» مدل رگرسیون از لحاظ آماری معنادار^۷ نیست. در این موارد برای مقایسه‌ی دو مدل رگرسیون که یکی با M_1 ویژگی و دیگری با M_2 ویژگی به دست آمده‌اند از آزمون F-test استفاده می‌کنند. اما چگونه از میان M ویژگی، زیرمجموعه‌ی ویژگی‌هایی را انتخاب کنیم که از لحاظ آماری به صورت معناداری مدل رگرسیون را بهبود بخشند؟ برای این کار از رگرسیون گام به گام استفاده می‌شود که در زیر فرآیند آن آورده شده است. فرض کنید ω مجموعه‌ی اندیس ویژگی‌های انتخاب شده است و $\psi = \{1, \dots, M\} - \omega$.

۱. قرار می‌دهیم $k = 0$ و ویژگی با بیشترین همبستگی با y به عنوان اولین ویژگی وارد ω می‌شود و یک مدل رگرسیون به صورت $\hat{y}_k = f(X(:, \omega))$ برازش می‌کنیم.

۲. یک مدل رگرسیون با ویژگی متناظر با هر $i \in \psi$ به همراه ویژگی‌های متناظر با اندیس‌های داخل ω ($\hat{z}_i = f(X(:, \omega \cup \{i\}))$) برازش می‌کنیم و برای هر i یک p-value حاصل از F-test (با فرض صفر این که دو مدل تفاوت معنادار ندارند) میان دو مدل رگرسیون \hat{z}_i و \hat{y}_k به دست می‌آوریم. اگر i ای وجود داشت که p-value آن از آستانه (مثلاً α_1) کم‌تر باشد، آن را به ω اضافه می‌کنیم. در واقع یک ویژگی در صورتی اضافه می‌شود که فرض صفر آزمون آماری رد شود، یعنی دو مدل تفاوت معنادار داشته باشند. در صورتی که ویژگی‌ای اضافه شد قرار می‌دهیم $k = k + 1$ و $\hat{y}_k = \hat{z}_i$ در غیر این صورت به مرحله‌ی ۲ می‌رویم.

^۵Stepwise LDA^۶Stepwise regression^۷Significant

۳. به ازای هر $i \in \omega$ یک مدل رگرسیون به صورت $\hat{z}_i = f(X(:, \omega - \{i\}))$ برازش می‌کنیم و برای هر i یک p-value حاصل از F-test (با فرض صفر این که دو مدل تفاوت معنادار ندارند) میان دو مدل رگرسیون \hat{z}_i و \hat{y}_k به دست می‌آوریم. اگر i ای وجود داشت که p-value آن از آستانه (مثلاً α_2) بیش‌تر باشد، آن را از ω حذف می‌کنیم. در واقع یک ویژگی در صورتی حذف می‌شود که فرض صفر آزمون آماری قبول شود، یعنی دو مدل تفاوت معناداری نداشته باشند. در صورتی که ویژگی‌ای حذف شد قرار می‌دهیم $k = k + 1$ و $\hat{y}_k = \hat{z}_i$ و به مرحله‌ی ۲ باز می‌گردیم. در غیر این صورت، بدون هیچ تغییری در k به مرحله‌ی ۲ می‌رویم.

فرآیند بالا در صورتی متوقف می‌شود که دیگر ω تغییر نکند. البته در برخی موارد یک حد بالایی برای تعداد ویژگی‌ها تعیین می‌کنند. به این فرآیند رگرسیون گام به گام پیشرو-پسرو^۸ گفته می‌شود. نسخه‌هایی که فقط پیشرو یا پسرو باشند هم موجود است.

پس از توقف الگوریتم مدل رگرسیون نهایی به عنوان طبقه‌بند باینری استفاده می‌شود. در [۳۱] از این روش برای تشخیص حضور P300 در داده‌های P300 Speller استفاده شده است. طبقه‌بند فوق به هر تک‌ثبت یک امتیاز می‌دهد. از تجمیع این امتیازها می‌توان تشخیص کاراکتر را در P300 speller انجام داد (شیوه‌ی تجمیع امتیازها در فصل ۶ به تفصیل بیان شده است).

۴-۲-۴ EFLD

در [۳۲] سالواریس و همکارش از طبقه‌بند FLD در حالت گروهی استفاده کرده‌اند و آن را EFLD^۹ نامیده‌اند. پیش‌پردازش انجام شده شامل فیلتر میان‌گذر و انتخاب کانال به صورت ترتیبی پیشرو^{۱۰} است. ویژگی‌های استخراج شده تبدیل DWT^{۱۱} است. برای استفاده از طبقه‌بند گروهی، داده‌ها به ۱۰ دسته تقسیم شده‌اند و یک طبقه‌بند FLD بر هر یک از دسته‌ها آموزش داده شده است. برای تشخیص کلاس P300 در داده‌های آزمون مانند الگوریتم eSVM در ۴-۲-۲ عمل می‌شود: برای هر سطر یا ستون امتیاز ۱۰ طبقه‌بند روی تکرارهای مختلف آن سطر میانگین‌گیری می‌شود و سطر یا ستون با بیشترین امتیاز به عنوان سطر یا ستون حاوی کاراکتر مورد نظر انتخاب می‌شود.

^۸Forward-backward

^۹Ensemble Fisher Linear Discriminant Analysis

^{۱۰}Sequential forward

^{۱۱}Discrete Wavelet Transform

۵-۲-۴ CNN

در [۳۳] پس از کاهش نرخ نمونه‌برداری و فیلتر میان‌گذر، داده‌ها نرمالیزه شده‌اند و یک طبقه‌بند به وسیله‌ی شبکه‌ی عصبی کانوولوشنی (CNN^{۱۲}) بر اساس آن‌ها آموزش داده شده است (توضیح جزئیات آموزش شبکه عصبی از حوصله‌ی این نوشتار دور است). بر اساس این شبکه‌ی عصبی، چندین نوع طبقه‌بند معرفی کرده‌اند که دو مورد آن‌ها که بهترین عملکرد را داشته‌اند معرفی می‌کنیم:

در CNN-1 با استفاده از کل داده‌های آموزش، یک CNN آموزش می‌بیند. در MCNN-1^{۱۳} پنج CNN به وسیله‌ی پنج زیرمجموعه از داده‌ها آموزش می‌بینند. هر زیرمجموعه کل تک‌ثبت‌های کلاس P300 و یک‌پنجم کلاس غیر P300 را دارد. بدین وسیله هر شبکه با تعداد مساوی داده از دو کلاس آموزش می‌بیند.

۳-۴ کاربرد تجزیه‌ی تانسوری در پردازش داده‌های حاوی پتانسیل وابسته به رخداد

۱-۳-۴ کاربرد تجزیه‌ی CP در پردازش داده‌های حاوی پتانسیل وابسته به رخداد

تاریخچه‌ی استفاده از تجزیه‌ی CP در مطالعه‌ی EEG حاوی ERP به اواخر دهه‌ی ۱۹۸۰ باز می‌گردد [۳۴، ۳۵، ۳۶]. در این مقالات CP با نام Topographic Component Model به عنوان روش مناسبی برای آنالیز پتانسیل وابسته به رخداد چند-سوژه معرفی و برای استخراج الگوی ERP مشترک از داده‌های ساختگی چند-سوژه معرفی شده‌است. گروهی در سال ۲۰۰۴ اطلاعات زمان، فرکانس و کانال داده‌های EEG را به وسیله‌ی CP با هدف تشخیص فعالیت مغز در یک باند فرکانسی خاص تجزیه کردند [۳۷]. داده‌های EEG آن‌ها حاوی پتانسیل وابسته به رخداد نبودند اما از این جهت که این اولین پژوهش منتشر شده است که ساخت تانسور زمان-فرکانس-کانال از EEG را معرفی کرده، ایده‌ی پژوهش‌های بعدی بوده است.

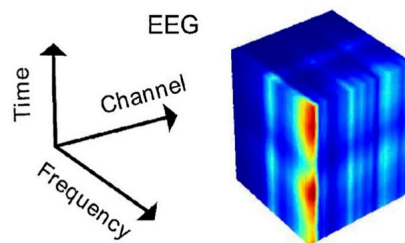
^{۱۲}Convolutional neural network

^{۱۳}Multicalssifier CNN

۴-۱-۳-۱ جداسازی و مکان‌یابی منبع پتانسیل وابسته به رخداد

الف - تجزیه‌ی CP

Morup و همکارانش در [۸] تانسورهای شامل اطلاعات حوزه‌ی زمان-فرکانس را برای اولین بار در آنالیز سیگنال EEG حاوی ERP مورد ارزیابی قرار دادند. داده‌های EEG این پژوهش مربوط به یک آزمایش با دو نوع تحریک بصری بوده است [۳۸] که هر دو نوع تحریک باعث برانگیخته شدن فعالیت گاما^{۱۴} می‌شوند اما فعالیت در تحریک نوع دوم قوی‌تر از دیگری است (توضیح آزمایش انجام شده برای ثبت EEG خارج از حوصله‌ی این نوشتار است). در این مقاله توانایی تجزیه‌ی CP در اثبات این ویژگی‌ها در دو شرایط آزمایش بررسی شده است. در ادامه از این دو نوع تحریک به عنوان «شرایط آزمایش» یاد می‌کنیم.

شکل ۴-۱: نمایشی از یک تانسور با ابعاد $Channel \times Frequency \times Time$ [۲۳].

ابتدا فرض کنید هر تکرار از آزمایش را به صورت یک تانسور با ابعاد $Channel \times Frequency \times Time$ درآوریم (شکل ۴-۱). بدین معنی که از نمونه‌های زمانی هر کانال تبدیل زمان-فرکانس گرفته و ماتریس‌های به دست‌آمده را در یک تانسور مرتبه سه بچینیم. فرض کنید برای تکرار شماره e ، تانسور به دست آمده را با \mathcal{X}_e نشان دهیم. در این مقاله تجزیه‌ی PARAFAC تانسورهای زیر تحلیل شده است:

۱. تانسور مرتبه سه ITPC:

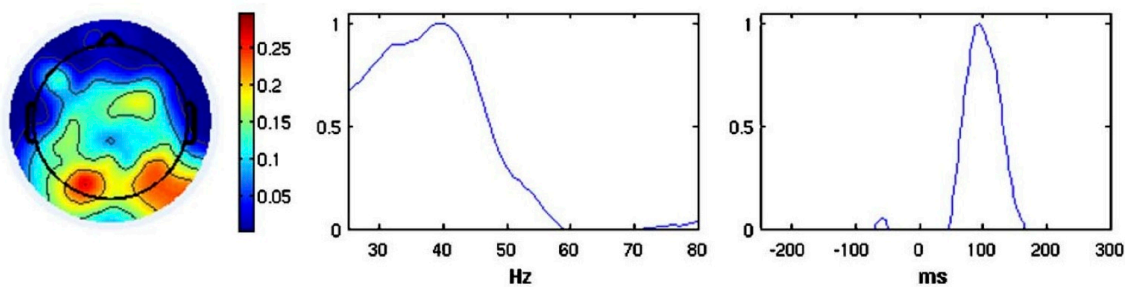
ITPC^{۱۵} معیاری برای میزان هم‌زمانی فعالیت در یک زمان و فرکانس خاص است که به آن phase locking factor هم گفته می‌شود و به وسیله‌ی رابطه‌ی زیر محاسبه می‌شود:

$$ITPC(c, f, t) = \left| \frac{1}{n} \sum_{e=1}^n \frac{\mathcal{X}_e(c, f, t)}{|\mathcal{X}_e(c, f, t)|} \right| \quad (۵-۴)$$

که در آن n تعداد تکرارهای آزمایش و $\mathcal{X}_e(c, f, t)$ ضریب تبدیل ویولت در کانال شماره‌ی c ، فرکانس f و لحظه‌ی t در تکرار e هستند. روشن است که مقدار یک برای ITPC نشانه‌ی هم‌زمانی

^{۱۴}Gamma activity

^{۱۵}Inter-Trial Phase Coherence

شکل ۴-۲: فاکتورهای تجزیه‌ی PARAFAC یک مولفه‌ای تانسور سه بعدی ITPC مربوط به یک سوژه. این مولفه نمایان‌گر فعالیت گامای پس‌سری با فرکانس حدود ۴۰ هرتز در حوالی ۱۰۰ میلی‌ثانیه پس از تحریک است [۸].

کامل برانگیختگی نورون‌هاست. مشخصات فعالیت برانگیخته‌ی ثبت شده در ماتریس‌های عامل تجزیه‌ی PARAFAC با یک مولفه برای یکی از سوژه‌ها در شکل ۴-۲ قابل رویت است. همان‌طور که مشاهده می‌کنید در حدود ۱۰۰ میلی‌ثانیه پس از تحریک و در حدود فرکانس ۴۰ هرتز بردارهای تجزیه CP به پیشینه‌ی خود (یعنی یک) رسیده‌اند و این به معنی هم‌زمانی کامل برانگیختگی نورون‌ها و وقوع فعالیت وابسته به رخداد است.

۲. تانسور مرتبه پنج ITPC:

این تانسور همان ITPC است که دو بعد سوژه و شرایط آزمایش را اضافه‌تر دارد. به عبارت دیگر $ITPC5(:, :, :, s, k)$ برابر همان تانسور ITPC برای سوژه‌ی s ام در شرایط آزمایش k ام است. پس کافی است تانسور سه‌بعدی ITPC، که در بالا به آن اشاره شد، برای همه‌ی سوژه‌ها در همه‌ی شرایط آزمایش محاسبه شود و در بُدهای چهار و پنج تانسور جدید قرار داده شود. شکل ۴-۳ مولفه‌های تجزیه‌ی PARAFAC رنک-۲ این تانسور را نمایش می‌دهد. در هر یک از مولفه‌های تجزیه، بردارهای متناظر با بُعد چهارم و پنجم نمایانگر شدت وقوع فعالیت برانگیخته^{۱۶} در سوژه و شرایط آزمایش است. برای مثال در مولفه‌ی دوم مشاهده می‌شود که شدت این فعالیت در تحریک نوع دوم شدیدتر است (بردار متناظر با بُعد پنجم).

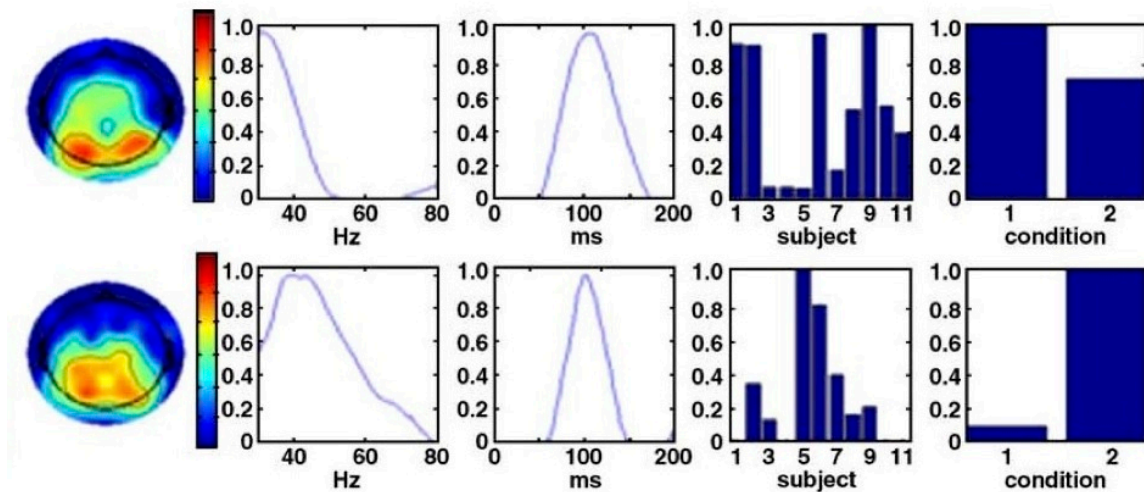
ب - تجزیه‌ی SCP

در شرایطی که خاصیت چند-خطی^{۱۷} داده‌ها از بین برود، تجزیه‌ی CP دچار انحطاط^{۱۸} می‌شود. به عبارت دیگر برخی از مولفه‌های آن با یکدیگر همبستگی زیادی پیدا می‌کنند و این نتایج را بی‌ارزش و یا

^{۱۶}Evoked Activity

^{۱۷}Multilinearity

^{۱۸}Degeneracy

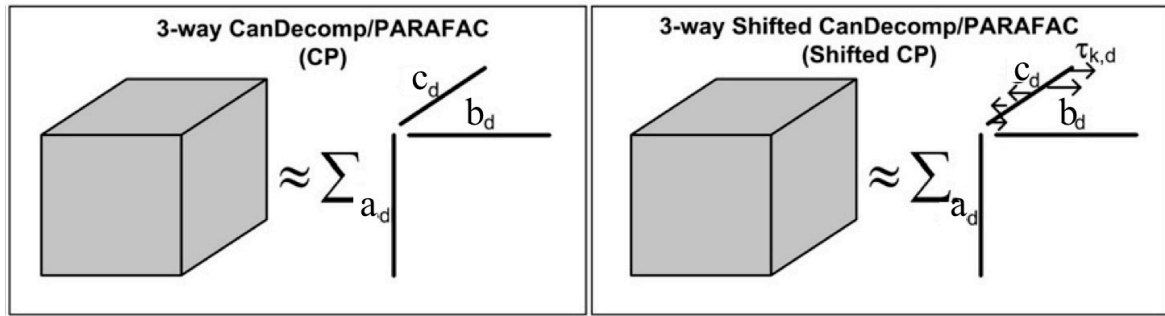
شکل ۴-۳: فاکتورهای تجزیه‌ی PARAFAC تانسور پنج بعدی ITPC که با دو مولفه برازش شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود مولفه‌ی اول در هر دو شرایط آزمایش شدت تقریباً یکسانی دارد. اما مولفه‌ی دوم در تحریک دوم دارای شدت بسیار بیشتری است [۸].

تحلیل آن‌ها را دشوار می‌کند. به همین جهت در این موارد شروطی همچون تعامد و یا استقلال را به فاکتورهای یک بُعد از CP اعمال می‌کنند. در صورتی که دلیل انحطاط CP شیفت‌های زمانی در تکرارهای مختلف آزمایش باشد، به جای اعمال شروط اضافه می‌توان از نسخه‌ی شیفت‌یافته‌ی CP کمک گرفت. این ادعا در سال ۲۰۰۸ برای آنالیز داده‌های EEG حاوی ERP به وسیله‌ی تجزیه‌ی یک تانسور سه بُعدی $Channel \times Time \times Trial$ آزموده شد (علاوه بر این داده‌ها، از داده‌های fMRI وابسته به رخداد هم استفاده شده که توضیح آن‌ها از موضوع این نوشتار خارج است). [۹]. تجزیه‌ی CP شیفت‌یافته (^{19}SCP) به وسیله‌ی رابطه‌ی زیر تعریف می‌شود:

$$x_{ijk} = \sum_{d=1}^D a_{i,d} b_{(i-\tau_{k,d}),d} c_{k,d} + e_{ijk} \quad (4-6)$$

که در آن پروفایل زمانی b_d برای تکرار k ام به اندازه‌ی $\tau_{k,d}$ شیفت داده می‌شود. شکل ۴-۴ به صورت شماتیک تفاوت CP و SCP را نشان می‌دهد. به بیانی می‌توان این رابطه را این‌طور تعبیر کرد: اگر b_d ، c_d و τ_d به ترتیب پروفایل زمانی، شدت آن در تکرارهای مختلف و شیفت‌ها در مولفه‌ی دام تجزیه‌ی SCP باشند، این پروفایل زمانی در تکرار k ام با شیفت به اندازه‌ی $\tau_{k,d}$ و شدت $c_{k,d}$ ظاهر می‌شود. بر این اساس SCP مانند CP سه ماتریس عامل متناظر با سه مُد کانال، زمان و تکرار را تولید می‌کند که ماتریس عامل دوم، الگوهای زمانی منابع جداسازی‌شده در خود دارد. اما SCP یک ماتریس دیگر هم به دست می‌دهد که متناظر با تاخیر زمانی هر الگوی زمانی در هر تکرار است.

^{۱۹}Shifted CP

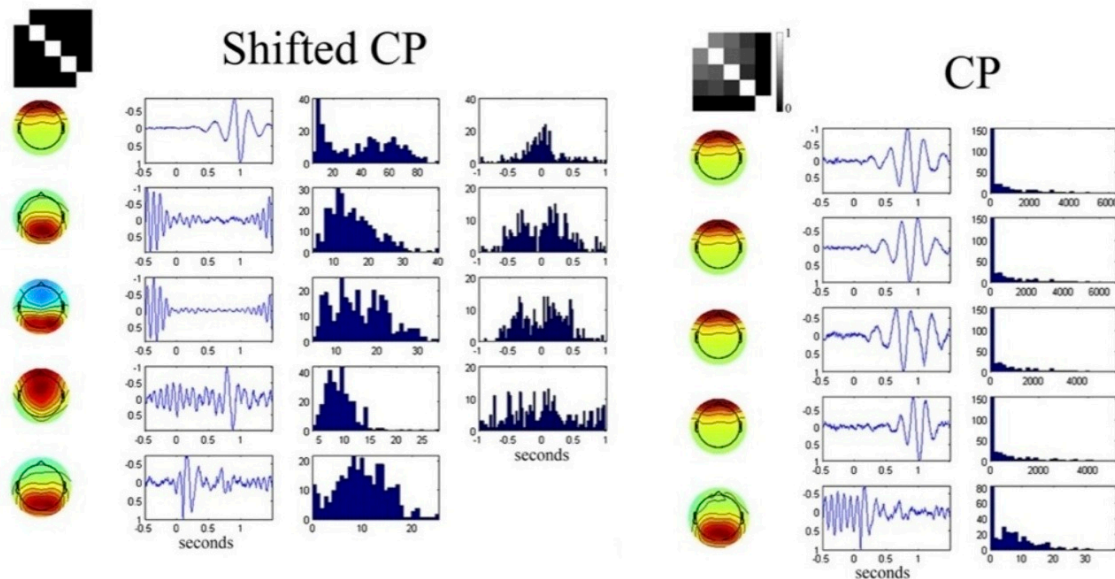
شکل ۴-۴: نمایش شماتیک تفاوت CP و SCP. تجزیه‌ی SCP به مُد دوم اجازه می‌دهد تا شیفت داشته باشد به طوری که پروفایل زمانی b_d برای تکرار k ام به اندازه‌ی $\tau_{k,d}$ شیفت داده شود [۹].

شکل ۴-۵ مولفه‌های تجزیه‌ی CP و SCP تانسور سه بُعدی کانال \times زمان \times تکرار را نمایش می‌دهد. در این شکل مؤلفه‌ی اول SCP مربوط به پلک زدن، مؤلفه‌ی دوم و سوم مربوط به فعالیت آلفا قبل و بعد از رخداد، مؤلفه‌ی چهارم مربوط به فعالیت آلفای جلوی سر و در نهایت مؤلفه‌ی پنجم مربوط به ERP است. اما در CP چهار مؤلفه‌ی اول تحت تأثیر سیگنال ناشی از پلک زدن در تکرارهای مختلف بوده است. مؤلفه‌ی پنجم به پتانسیل وابسته به رخداد مرتبط است، هرچند تحت تأثیر فعالیت آلفای قبل از رخداد قرار گرفته است و نیز شدت آن در اکثر تکرارها کم است. همان‌طور که انتظار می‌رفت CP دچار انحطاط شده و مولفه‌هایش دارای همبستگی زیادی هستند؛ در حالی که SCP فعالیت‌های مختلف مغزی را به خوبی جداسازی نموده است. شکل ۴-۶ پتانسیل برانگیخته‌ی بازسازی‌شده با استفاده از مولفه‌ی پنجم تجزیه‌ی SCP را در کانال PO4 همراه با سیگنال EEG خام در همان کانال نشان می‌دهد.

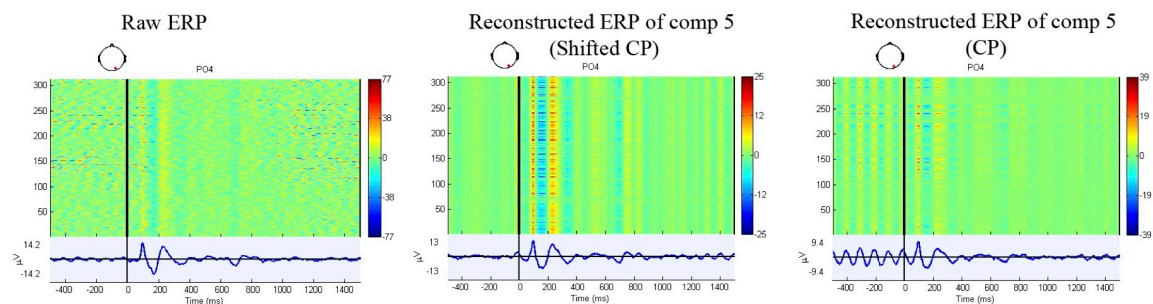
پ - تجزیه‌های WCP و GCP

نیک‌نظر و همکارانش در [۳۹] با تغییر تابع هزینه‌ی محاسبه‌ی تجزیه‌ی CP آن را برای جداسازی منبعی که توان بسیار کم‌تری از دیگر منابع دارد مقاوم‌تر ساخته‌اند. بنابراین هدف این پژوهش جداسازی یک منبع با توان کم از میان ترکیب چندین منبع و نویز است؛ که در واقع منابع دیگر برای منبع مورد نظر نقش نویز را بازی می‌کنند. کاربرد اصلی این مقاله در جداسازی سیگنال جنین از مادر معرفی شده است. اما از آن برای استخراج ERP هم استفاده شده است.

در رابطه‌ی ۳-۶۰ از بخش ۳-۴-۱ دیدیم تابع هزینه‌ی محاسبه‌ی تجزیه‌ی CP نرم تانسور خطاست. خالی از لطف نیست تا این رابطه را در این‌جا برای تانسور $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times J \times K}$ بازنویسی کنیم و در آن ماتریس‌های عامل را به وسیله‌ی A ، B و C نمایش دهیم:

شکل ۴-۵: مولفه‌های تجزیه‌ی CP و SCP تانسور سه بُعدی کانال×زمان×تکرار در مقاله‌ی [۹]. در هر مولفه‌ی CP پروفایل مکانی، زمانی و شدت آن در تکرارهای آزمایش دیده می‌شود. در مولفه‌های SCP علاوه بر این موارد بردار شیف‌ت را هم می‌توان داشت. در شکل هیستوگرام ستون‌های ماتریس عامل سوم و چهارم نمایش داده شده است.

شکل ۴-۶: تصویر سمت چپ: سیگنال EEG خام در کانال PO4 برای تکرارهای مختلف. تصویر وسط و سمت راست: پتانسیل برانگیخته‌ی بازسازی شده با استفاده از مولفه‌ی پنجم تجزیه‌ی SCP و CP در همان کانال برای تکرارهای مختلف. برای بازسازی ERPها از روی SCP، برای تکرار k ام، b_{Δ} (پروفایل زمانی پنجم) در $c_{k,\Delta}$ (شدت این پروفایل زمانی در تکرار k ام) ضرب شده و سپس به اندازه‌ی $\tau_{k,\Delta}$ شیف‌ت داده شده است. می‌بینیم که فعالیت برانگیخته در همه‌ی تکرارها سنکرون شده است. مشخص است که SCP توانسته فعالیت وابسته به رخداد را جداسازی کند و مولفه‌های P100، N200 و P300 را به خوبی می‌توان در پتانسیل بازسازی شده دید. در حالی که CP تحت تاثیر فعالیت آلفای قبل تحریک است [۹].

$$\{A, B, C\} = \underset{\{A, B, C\}}{\operatorname{argmin}} \sum_{i=1}^I \sum_{j=1}^J \sum_{k=1}^K (x_{i,j,k} - \sum_{r=1}^R a_{i,r} b_{j,r} c_{k,r})^2 \quad (۷-۴)$$

در این رابطه اگر با استفاده از ماتریس‌های عامل تجزیه‌ی CP، تانسور داده‌ها را بازسازی کنیم، به عبارتی قرار دهیم:

$$\hat{\mathcal{X}} = \llbracket A, B, C \rrbracket \quad (۸-۴)$$

تابع هزینه به صورت

$$J = \|\mathcal{E}\|_F^2 = \sum_{i,j,k} (x_{i,j,k} - \hat{x}_{i,j,k})^2 \quad (۹-۴)$$

$$s.t. \quad \mathcal{E} = \mathcal{X} - \hat{\mathcal{X}}$$

خواهد بود و \mathcal{E} را تانسور خطا می‌نامیم و $\mathcal{E} \in \mathbb{R}^{I \times J \times K}$

هر یک از درایه‌های $\hat{\mathcal{X}}$ در تابع هزینه‌ی رابطه‌ی ۴-۷ به میزانی تاثیر دارند. در واقع خطاهای خیلی بزرگ مربوط به درایه‌هایی است که به میزان زیادی تحت تاثیر نویز (و یا سایر منابع) بوده‌اند و به شدت تابع هزینه‌ی محاسبه‌ی CP را تحت تاثیر قرار می‌دهند و به عبارتی به تابع هزینه اجازه نمی‌دهند روی منبع مورد نظر تمرکز کند.

با توجه به همین نکته، دو نسخه‌ی تصحیح‌شده از تجزیه‌ی CP که نسبت به داده‌های نویزی مقاوم‌سازی شده‌اند با نام‌های $GCP^{۲۰}$ و $WCP^{۲۱}$ معرفی شده‌اند. شکل ۴-۷ توابع هزینه‌ی CP، GCP و WCP را به ازای هر درایه از تانسور خطا نشان می‌دهد.

در تجزیه‌ی GCP تابع هزینه به صورت زیر تغییر داده شده است:

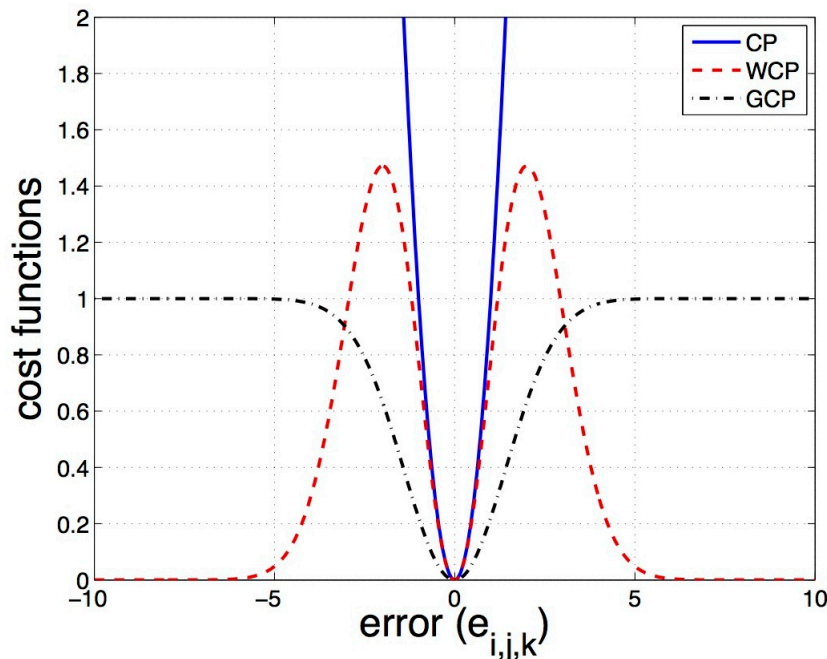
$$J = \sum_{i,j,k} \psi(x_{i,j,k} - \hat{x}_{i,j,k}) \quad (۱۰-۴)$$

که در آن $\psi(u) = 1 - \exp\left(-\frac{u^2}{\sigma^2}\right)$. در این تابع هزینه، خطا به مقدار یک محدود شده است و تاثیر نقاطی که خطای بالایی دارند کنترل شده است (بنابراین نقاطی که خطای بیشتر از 3σ دارند سهمی (تقریباً) برابر یک در تابع هزینه دارند). لازم به یادآوری است که این نقاطی که خطای بالایی دارند در واقع همان نقاطی هستند که به شدت تحت تاثیر نویز بوده‌اند و تمرکز تابع هزینه را بر روی جداسازی منبع تحت الشعاع قرار می‌دادند.

در تجزیه‌ی WCP تابع هزینه‌ی CP به صورت زیر تغییر داده شده است:

^{۲۰} Gaussian CP

^{۲۱} Weighted CP

شکل ۴-۷: توابع هزینه‌ی مربوط به تجزیه‌ی CP و دو تجزیه‌ی WCP و GCP معرفی شده در [۳۹].

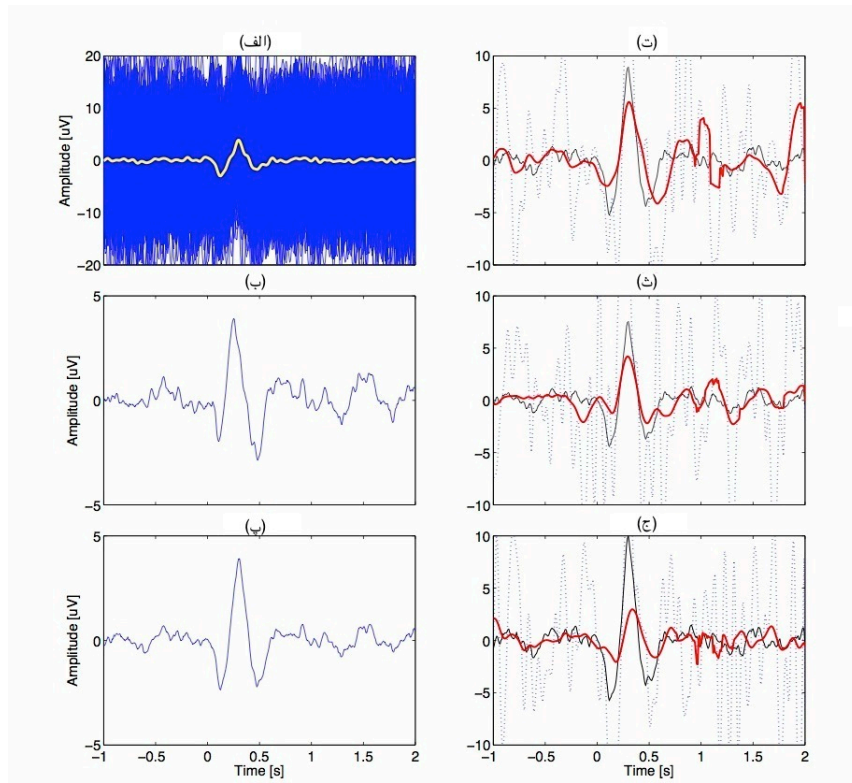
$$J = \sum_{i,j,k} \|w_{ijk} (x_{ijk} - \hat{x}_{i,j,k})\|_F^2 \quad (4-11)$$

که در آن

$$w_{ijk} = \exp \left\{ -\frac{(x_{ijk} - \mu_{ij})^2}{\sigma_{ij}^2} \right\} \quad (4-12)$$

روشن است که با تعریف وزن‌ها به صورتی که در خطاهای بزرگ مقدار صفر داشته باشند، در این تابع هزینه تاثیر داده‌های پرت (خطاهای خیلی بزرگ) حذف شده است (شکل ۴-۷). علاوه بر آن، تجزیه‌های فوق با فیلتر کالمن ترکیب شده‌اند؛ که بررسی آن در حوصله‌ی این نوشتار نیست.

از این تجزیه‌ها برای جداسازی منبع ERP در داده‌های P300 Speller استفاده شده است. برای ساخت تانسور از داده‌ها، ابتدا تکرارهای Speller جداسازی شده‌اند (هر تکرار شامل نمونه‌های زمانی یک ثانیه پیش از تحریک تا دو ثانیه پس از آن است). اکنون اگر این تکرارها در یک تانسور $channel \times time \times trial$ چیده شوند و بر آن تجزیه‌ی CP (یا WCP و GCP) انجام شود، ماتریس پایه‌ی مُد اول چگونگی توزیع مکان منابع را در کانال‌ها نشان می‌دهد و ماتریس عامل دوم الگوهای زمانی منابع استخراج‌شده و ماتریس سوم به نوعی شدت وقوع هر یک از این الگوها را در هر تکرار نشان می‌دهند. شکل ۴-۸ نتایج اعمال تجزیه‌ی WCP با دو مولفه را بر داده‌های یک P300 Speller نشان می‌دهد.

شکل ۴-۸: استخراج ERP با استفاده از تجزیه‌ی WCP. (الف) ۵۰۰ تکرار همراه با میانگین آن‌ها. (ب) و (پ) دو ستون ماتریس عامل دوم که الگوهای زمانی استخراج شده هستند. (ت)، (ث) و (ج) سه تک‌ثبت بازسازی شده به وسیله‌ی ماتریس‌های عامل به دست‌آمده از WCP. نقاط نقطه‌چین نمونه‌های زمانی سیگنال اصلی، خط سیاه پتانسیل استخراج‌شده به وسیله‌ی WCP و خط قرمز و ضخیم پتانسیل استخراج‌شده به وسیله‌ی WCP همراه با فیلتر کالمن است [۳۹].

۴-۳-۱-۲ کاهش ویژگی

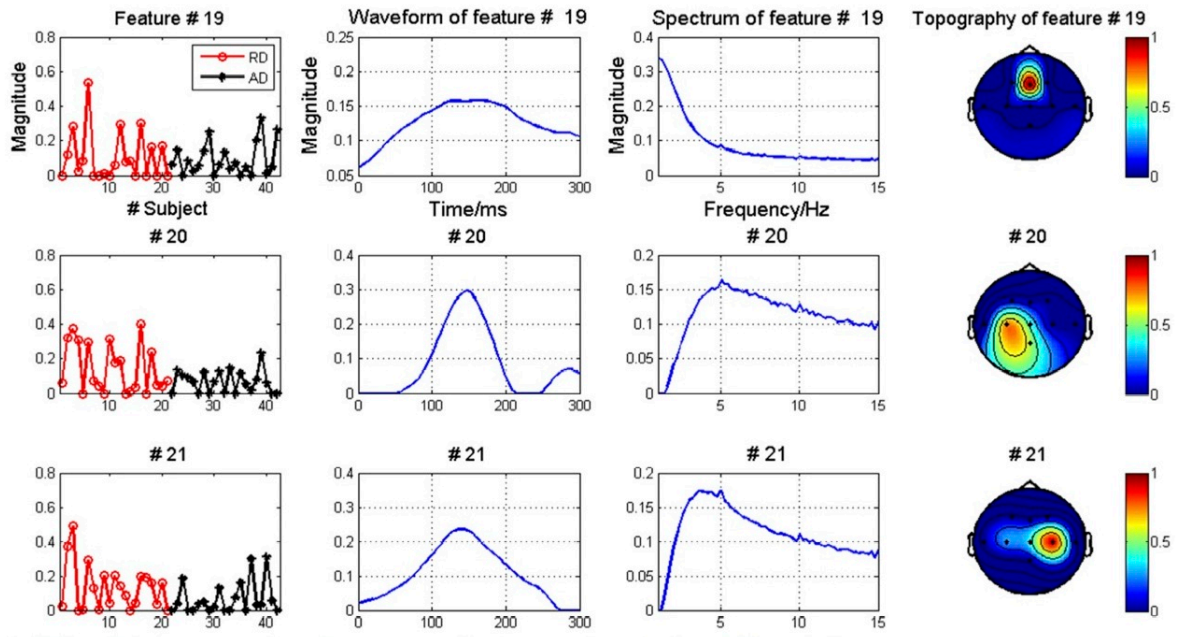
الف - تمایزپذیری

Cong و همکارانش در [۱۰] از تجزیه‌ی NTF برای استخراج ویژگی‌ای که از لحاظ آماری تفکیک‌پذیری معناداری میان دو گروه از کودکان دارای ^{۲۲}AD و ^{۲۳}RD ایجاد کند، استفاده کردند. در این پژوهش از صوت بدون وقفه، تحت oddball paradigm، استفاده شده تا پتانسیل وابسته به رخداد ^{۲۴}MMN برانگیخته شود. آن‌ها به وسیله‌ی تجزیه‌ی تانسور مرتبه چهار $Time \times Frequency \times Channel \times Subjects$ ویژگی‌های مورد نظر را از فاکتور چهارم تجزیه‌ی CP نامنفی استخراج کردند. در بخش ۳-۵-۱-۲ دیدیم که برای استخراج ویژگی با استفاده از تجزیه‌ی CP ماتریس عامل بُعدی که داده‌های کلاس‌های مختلف در آن قرار دارند، ویژگی‌های مورد نظر را در خود دارد. پس در

^{۲۲}Attention Deficit

^{۲۳}Reading Disability

^{۲۴}MisMatch Negativity

شکل ۴-۹: ویژگی‌های چند-حوزه همراه با پروفایل‌های زمانی-فرکانسی و مکانی آن‌ها مربوط به [۱۰].

این‌جا تجزیه با R مولفه به شکل زیر خواهد بود:

$$\mathcal{X} = \mathcal{I} \times_1 A \times_2 B \times_3 C \times_4 F = \sum_{r=1}^R a_r \circ b_r \circ c_r \circ f_r \quad (4-13)$$

که اگر $\mathcal{X} \in \mathbb{R}^{I_1 \times I_2 \times I_3 \times K}$ باشد، $A \in \mathbb{R}^{I_1 \times R}$ ماتریس پایه متناظر با مُد زمان، $B \in \mathbb{R}^{I_2 \times R}$ ماتریس پایه متناظر با مُد فرکانس، $C \in \mathbb{R}^{I_3 \times R}$ ماتریس پایه‌ی متناظر با مُد مکان و $F \in \mathbb{R}^{K \times R}$ ماتریس ویژگی‌ها خواهد بود که هر یک از ستون‌های آن مربوط به یک ویژگی است. از رابطه‌ی ۴-۱۳ می‌بینیم که ستون r ام از F با ستون r ام از هر یک از سه ماتریس پایه در ارتباط است. این ویژگی تجزیه‌ی CP را این‌طور عنوان می‌کنیم که ویژگی r ام دارای پروفایل زمانی a_r ، پروفایل فرکانسی b_r و پروفایل مکانی c_r است. این پروفایل‌ها در واقع خصوصیات f_r را در حوزه‌ی زمان، فرکانس و مکان نشان می‌دهند. به همین دلیل است که به ویژگی‌های استخراج‌شده از این طریق «ویژگی‌های چند-حوزه»^{۲۵} گفته شده است. برای مثال شکل ۴-۹ سه ویژگی را همراه با پروفایل‌های زمانی، فرکانسی و مکانی‌اش نشان می‌دهد.

با توجه به هدف مقاله که یافتن یک ویژگی است که تفکیک معناداری بین دو گروه کودکان ایجاد کند، لازم است از میان R ویژگی به دست‌آمده از تجزیه‌ی NTF انتخاب ویژگی صورت گیرد. برای این کار روش دو مرحله‌ای زیر پیشنهاد شده است:

۱. همه‌ی ویژگی‌ها مورد آزمون فرضیه‌ی ANOVA (با فرض صفر عدم وجود تفاوت معنادار میان دو

^{۲۵}Multi-domain feature

کلاس) قرار گرفته و آن‌هایی که p-value کم‌تر از ۰/۰۵ دارند جدا می‌شوند. در واقع ویژگی‌هایی که از این آزمون فرضیه انتخاب می‌شوند، فرض صفر را رد کرده و می‌توانند تمایز معناداری را میان دو کلاس ایجاد کنند.

۲. از میان ویژگی‌های مرحله‌ی یک، آن ویژگی‌ای که پروفایل فرکانسی و زمانی مشابه پتانسیل وابسته به رخداد مورد نظر را دارد به عنوان ویژگی نهایی انتخاب می‌شود. با استفاده از این فرآیند انتخاب ویژگی، ویژگی شماره‌ی ۲۰ از شکل ۴-۹ انتخاب می‌شود. در این پژوهش برای تعیین تعداد مولفه‌های تجزیه‌ی CP از روش DIFFIT استفاده شده است. برای این منظور تعداد مولفه‌های تجزیه را از $m=1$ تا $m=M$ تغییر می‌دهیم و برای هر m پارامتر $fit(m)$ را به صورت زیر محاسبه می‌کنیم:

$$fit(m) = 1 - \|\mathcal{X} - \hat{\mathcal{X}}_m\|_F / \|\mathcal{X}\|_F$$

که در آن $\hat{\mathcal{X}}_m$ تخمین CP با m مولفه از \mathcal{X} است. سپس برای هر $m = 2, \dots, M$ پارامتر $dif(.)$ را به دست می‌آوریم:

$$dif(m) = fit(m) - fit(m-1)$$

و در مرحله‌ی آخر معیار $dif fit$ را محاسبه می‌کنیم:

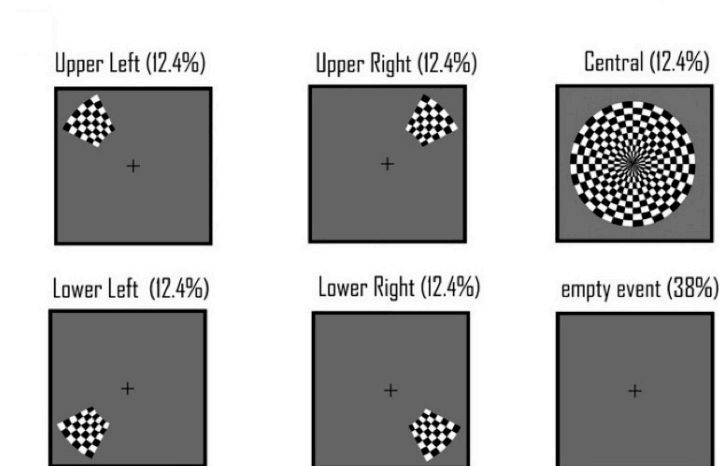
$$dif fit(m) = dif(m) / dif(m+1)$$

تعداد مولفه‌های تجزیه برابر با m ای انتخاب می‌شود که بیشترین $dif fit$ را داشته باشد.

پژوهش مشابهی در [۴۰] انجام شده است که در آن از NTF برای بررسی تمایزپذیری دو گروه بزرگسال سالم و دارای مشکل افسردگی استفاده شده است. از آن‌جا که روش آن مشابه آن‌چه در بالا بیان کردیم است، از توضیح آن می‌گذریم.

ب - طبقه‌بندی

در [۱۱] از تجزیه‌ی CP برای کاهش ویژگی از داده‌های EEG و fMRI یک آزمایش بصری از ۱۹ سوژه استفاده کردند. تحریک‌های این آزمایش مانند شکل ۴-۱۰ هستند. در [۴۱] نشان داده شده است که پتانسیل وابسته به هر یک از تحریک‌ها ویژگی‌های خاصی از خود نشان می‌دهد؛ به طوری که می‌توان آن‌ها را تفکیک کرد.

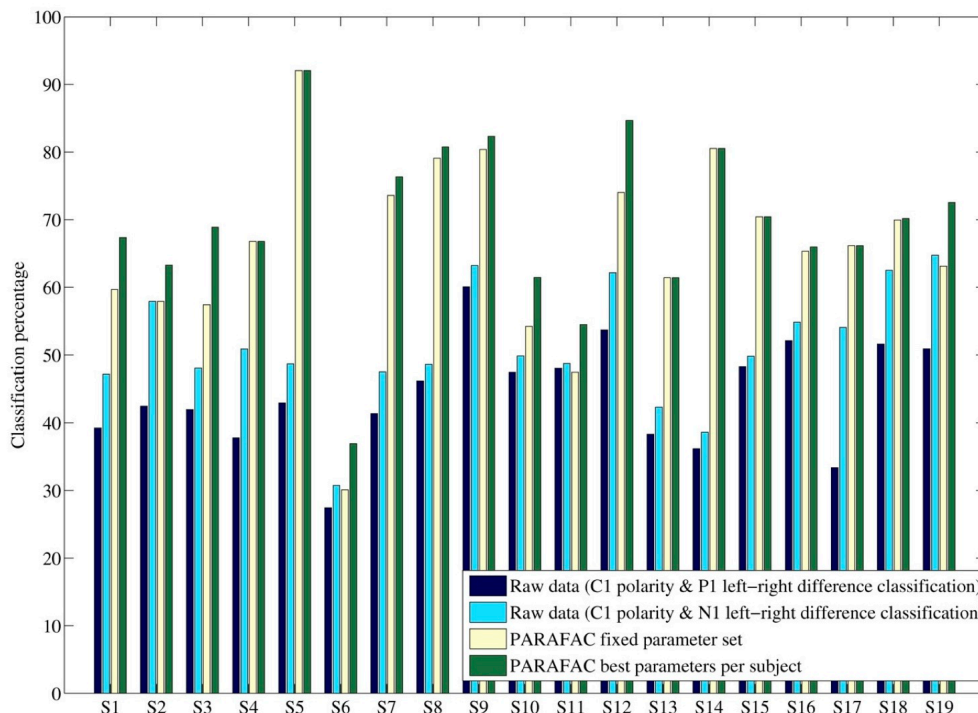

شکل ۴-۱۰: تحریک‌های آزمایش مربوط به [۱۱]. این آزمایش از [۴۱] است.

داده‌ها پس از پیش‌پردازش در یک تانسور سه بُعدی چیده شده‌اند که مدهای آن $Channel \times Time \times Trials$ است. در این پژوهش برای جلوگیری از انحطاط CP فرض تعامد بر مُدِ $Trial$ آن اعمال شده است. پس از تجزیه‌ی تانسور داده‌ها به وسیله‌ی CP، ماتریس عامل سوم آن به عنوان ویژگی به طبقه‌بند داده می‌شود. دو نوع طبقه‌بندی انجام شده: (۱) طبقه‌بندی دو کلاسه بین تحریک‌هایی که قسمت شطرنجی در نیمه‌ی سمت راست/چپ تصویر قرار دارد. (۲) طبقه‌بندی چهار کلاسه بین تحریک‌هایی که قسمت شطرنجی در سمت راست-بالا/چپ-بالا/راست-پایین/چپ-پایین تصویر قرار دارد. در هر دو حالت ویژگی‌های CP از ویژگی‌های زمانی که در [۴۱] معرفی شده، تفکیک‌پذیری بسیار بیشتری میان کلاس‌ها ایجاد کرده است. از بررسی جزئی نتایج این پژوهش خودداری می‌کنیم، با این وجود برای آن که برتری مشهود CP بر ویژگی‌های زمانی برای خواننده مشخص شود یکی از نمودارهای این مقاله در شکل ۴-۱۱ آورده شده است.

یکی دیگر از مقاله‌هایی که از تجزیه‌ی CP برای کاهش ویژگی از داده‌های ERP استفاده کرده مقاله‌ی [۴۲] است. آزمایش این پژوهش شامل تحریک‌های صوتی‌ای بوده است که پتانسیل MMN را در EEG بر می‌انگیزد. با استفاده از تجزیه‌ی NTF ویژگی‌هایی استخراج شده است که قادر به طبقه‌بندی دو گروه از کودکان سالم و دارای AD^{۲۶} باشد. روش مرسوم طبقه‌بندی این دو گروه با استفاده از پیک MMN است (پیک MMN در کودکان AD کوچک‌تر از کودکان سالم است). اما این ویژگی مقاوم نیست و تحت تاثیر جنسیت، میانگین سنی و تعداد کودکان دو گروه است. برای مثال این ویژگی نتوانسته کودکان مورد

^{۲۶} Attention Deficit

شکل ۴-۱۱: دقت طبقه‌بندی چهارکلاسه در [۱۱]. دو ستون اول مربوط به ویژگی‌های زمانی هستند. روشن است که ویژگی‌های CP تفکیک‌پذیری بسیار خوبی میان کلاس‌ها ایجاد کرده‌اند.

آزمایش این مقاله را جداسازی کند.

تانسور مرتبه چهار با ابعاد $Time \times Frequency \times Channel \times Subjects$ از داده ساخته شده است. در هر کانال تبدیل زمان-فرکانس از میانگین تکرارها گرفته شده است. هم‌چنین در مُد چهارم داده‌های مربوط به سوژه‌های دو گروه سالم و AD قرار دارد. برای روشن‌تر شدن موضوع، برای هر سوژه یک داده‌ی تانسوری $9 \times 256 \times 130$ متناظر با $Time \times Frequency \times Channel$ وجود دارد. از هر گروه ۲۰ سوژه داریم. بنابراین تانسوری که تجزیه می‌شود $40 \times 9 \times 256 \times 130$ است. پس از تجزیه‌ی NTF با ۹ مولفه، ماتریس عامل چهارم (که 9×40 است) به عنوان ماتریس ویژگی برای آموزش به طبقه‌بند KNN داده شده است. اکنون هر کودک جدید که برای طبقه‌بندی داشته باشیم، یک تانسور $1 \times Time \times Frequency \times Channel$ متناظر با آن خواهیم داشت که تجزیه‌ی NTF را بر آن انجام داده و ماتریس عامل چهارم آن (که 9×1 است) را به طبقه‌بند می‌دهیم تا کلاس آن را تعیین کند. با این روش دقت ۷۶ درصد در طبقه‌بندی دو گروه به دست آمده است. هرچند این دقت به نظر کم می‌آید، اما با توجه به عدم توانایی روش‌های مرسوم کاهش ویژگی برای تفکیک دو گروه، این دقت قابل توجه خواهد بود.

۴-۳-۲ کاربرد تجزیه‌ی Tucker در پردازش داده‌های حاوی پتانسیل وابسته به رخداد

در این بخش به مرور مقالاتی می‌پردازیم که از تجزیه‌ی Tucker برای پردازش داده‌های ERP استفاده کرده‌اند. در این‌جا لازم است بار دیگر مراد از «تجزیه‌ی Tucker باسرپرست و بدون سرپرست» توضیح داده شود. در این‌جا وقتی از تجزیه‌ی باسرپرست صحبت می‌کنیم منظور این است که از برچسب‌های داده‌های آموزش برای به دست آوردن ماتریس‌های زیرفضای Tucker استفاده شده است. اما در صورتی که از برچسب‌ها استفاده نکنیم می‌گوییم تجزیه‌ی بدون سرپرست انجام داده‌ایم. در حالت دوم ممکن است حتی داده‌ی آزمون هم داشته باشیم. ولی سرپرست داشتن تجزیه مربوط به این است که آیا برچسب‌ها را در تجزیه‌ی داده‌های آموزش دخالت داده‌ایم یا نه^{۲۷}.

۴-۳-۱ کاربرد تجزیه‌ی Tucker بدون سرپرست

در [۴۳] کانگ و همکارانش از تجزیه‌ی NTD بدون سرپرست برای طبقه‌بندی دو گروه از کودکان سالم و ^{28}RD استفاده کردند. تحریک استفاده شده به صورت شنوایی بوده و منجر به برانگیخته شدن MMN در EEG می‌شود. از هر گروه از کودکان ۲۱ نفر در آزمایش شرکت داشتند. در این پژوهش برای ارزیابی میزان تفکیک‌پذیری دو دسته ویژگی دو آزمایش انجام شده است. ابتدا همه‌ی داده‌ها در یک تانسور چهاربعدی $Time \times Frequency \times Channel \times Subjects$ قرار داده شده‌اند. تبدیل زمان-فرکانس از میانگین تکرارهای تحریک گرفته شده است؛ پس برای هر فرد یک تانسور سه بعدی داریم و در بُعد چهارم داده‌های همه‌ی افراد که از دو کلاس قرار دارند. این تانسور به وسیله‌ی NTD تجزیه شده است و ویژگی‌های هر فرد استخراج شده است. سپس یک اعتبارسنجی متقابل انجام شده است به این صورت که هر بار یک نفر را برای آزمون و بقیه را برای آموزش استفاده کرده‌اند^{۲۹}. برای طبقه‌بندی از LDA و SVM و Adaboost استفاده شده است که از Adaboost بیشترین دقت طبقه‌بندی برابر ۹۰ درصد را به دست آورده‌اند. سپس در آزمایش دوم از هر گروه ۱ نفر را کنار گذاشته‌اند و بین چهل نفر باقی‌مانده اعتبارسنجی مشابهی انجام داده‌اند. می‌توان به این روش ۴۴۱ زیرمجموعه از سوژه‌ها داشت. میانگین نتایج برای این ۴۴۱ زیرمجموعه از داده‌ها گزارش شده است و LDA بیشترین دقت طبقه‌بندی برابر ۷۸ درصد را داده

^{۲۷} این گفتار را قبلاً در بخش ۳-۵-۱ بیان کردیم. اما در این‌جا به دلیل اهمیت یادآوری این مفهوم بار دیگر آورده شده است.

^{۲۸}Reading Deficit

^{۲۹}Leave-one-out

است.

۴-۳-۲ کاربرد تجزیه‌ی Tucker با سرپرست

در [۴۴] از HODA برای کاهش ویژگی از داده‌های ERP یک P300 speller استفاده شده است. می‌دانیم که در P300 speller هریک از تک‌ثبت‌های آزمایش (روشن شدن سطر یا ستون) به یکی از کلاس‌های P300 (کلاس هدف^{۳۰}) یا کلاس غیر P300 (کلاس غیرهدف^{۳۱}) تعلق دارد. به همین دلیل می‌توان تک‌ثبت‌های آزمایش را طبقه‌بندی دو کلاسه کنیم. داده‌های این مقاله از مسابقه‌ی سوم BCI-مجموعه دادگان دو^{۳۲} [۲۹] گرفته شده‌اند و دقت تشخیص کاراکتر ۹۲ درصد به صورت میانگین برای دو سوژه گزارش شده است. در زیر خلاصه‌ای از مراحل این مقاله ارائه شده است:

۱. ساخت تانسور: ابتدا به هریک از تک‌ثبت‌ها چندجمله‌ای‌های درجه ۱۱ و ۱۴ برازش شده است. سپس در بُعد سوم یک تانسور مرتبه سه قرار داده می‌شوند. بنابراین برای هر یک از تک‌ثبت‌ها یک تانسور مرتبه سه $\underline{X}^{(k)} \in \mathbb{R}^{I_T \times I_S \times 2}$ خواهیم داشت که در آن I_T تعداد نمونه‌های زمانی، I_S تعداد کانال‌ها و در بُعد سوم هم تخمین‌های چندجمله‌ای برازش شده قرار دارد. در این مرحله تانسورهای تمامی تک‌ثبت‌ها را در بُعد چهارم یک تانسور پشت سر هم قرار می‌دهیم^{۳۳}.

۲. یافتن فضای پایه و کاهش ویژگی: ماتریس‌های پایه و ویژگی‌های داده‌های آموزش با استفاده از روش کاهش ویژگی تانسوری HODA (که در بخش ۳-۵-۳ توضیح داده شد) به دست آمده‌اند. سپس برای به دست آوردن ویژگی‌های داده‌های آزمون مانند آن‌چه در بخش ۳-۵-۱-۱ گفتیم، تانسور داده‌های آزمون روی زیرفضای فوق تصویر می‌شوند. در این مرحله ویژگی‌های هر تک‌ثبت یک تانسور مرتبه سه است، آن‌ها را برای ورود به طبقه‌بند برداری می‌کنیم.

۳. طبقه‌بندی دو کلاسه به وسیله‌ی LDA انجام می‌شود.

۴. بر اساس احتمال پسین دو کلاس در تکرارهای مختلف مربوط به هر سطر (یا ستون)، کاراکتر موردنظر کاربر تشخیص داده می‌شود (توضیح چگونگی تشخیص کاراکتر در بخش ۶-۳-۲).

^{۳۰} Target class

^{۳۱} Non-target class

^{۳۳} Concatenate

^{۳۲} توضیح این دادگان در فصل ۶ آورده شده است.

در [۱۶] بار دیگر از HODA برای پردازش داده‌های P300 speller استفاده شده است. ژانگ^{۳۴} و همکارانش در این پژوهش بر روی توانایی کاهش ویژگی تانسوری برای استفاده در مسائل SSS^{۳۵} تمرکز کرده‌اند. SSS زمانی رخ می‌دهد که تعداد داده‌های آموزش کم است^{۳۶}. به این موضوع قبلاً هم در اولین مقاله‌ای که HODA معرفی شد^{۳۷} [۲۴] اشاره شده بود. دلیل این‌که روش کاهش ویژگی تانسوری (و به طور خاص HODA) در مسأله‌ی SSS بر روش‌های برداری برتری دارند را با یک مثال بیان می‌کنیم: در مسأله‌ی طبقه‌بندی دو کلاسه‌ی تک‌ثبت‌های P300 speller فرض کنید هر تک‌ثبت I_t نمونه دارد و در کل I_s کانال داریم. در بخش ۴-۲ دیدیم که اگر بخواهیم از روش‌های برداری استفاده کنیم باید برای هر تک‌ثبت نمونه‌های کانال‌ها را در یک بردار پشت سر هم قرار دهیم. بنابراین تعداد ویژگی‌ها برابر $I_f = I_t \times I_s$ خواهد بود. بنابراین در LDA ماتریس‌های پراکندگی $I_f \times I_f$ خواهند بود. حال اگر تعداد داده‌ها کم‌تر از I_f باشد، ماتریس پراکندگی درون کلاسی (S_w) و ماتریس پراکندگی کل (S_t) معکوس‌ناپذیر خواهند بود (این دقیقاً مسأله‌ی SSS است). برای حل این موضوع تلاش‌های مختلفی برای رگولاریزاسیون این ماتریس‌ها انجام شده است. اما اگر بخواهیم از HODA استفاده کنیم و داده‌ها را در تانسور $I_t \times I_s \times K$ قرار دهیم (K تعداد کل تک‌ثبت‌هاست)؛ به ازای هر مُد تانسور ماتریس پراکندگی دارای ابعاد همان مُد است. برای مثال برای مُد اول ماتریس‌های پراکندگی $I_t \times I_t$ هستند. به این ترتیب اندازه‌ی بُعد ماتریس‌های پراکندگی به میزان زیادی کوچک‌تر شده و مسأله‌ی SSS به صورت چشم‌گیری بهبود می‌یابد.

در این مقاله حالت خاص HODA برای زمانی که داده‌ها ماتریس هستند ($N = 2$) با نام STDA^{۳۸} معرفی شده است. در بخش ۳-۵-۳ توضیحاتی درباره‌ی جزئیات STDA داده شد، به همین دلیل از تکرار دوباره‌ی آن‌ها در اینجا پرهیز می‌کنیم. برای بررسی کارایی STDA برای تشخیص کلاس P300 در P300-based BCI از مجموعه دادگان دوم از مسابقه‌ی BCI سوم [۲۹] استفاده شده است و چندین روش برداری با آن مقایسه شده‌اند و نشان داده شده است که روش تانسوری زمانی که تعداد داده‌های آموزش کم است، عملکرد بسیار بهتری از روش‌های برداری دارد.

^{۳۴}Zhang^{۳۵}Small Sample Size^{۳۶}به عبارتی تعداد داده‌های آموزش از تعداد ویژگی‌ها کم‌تر است.
^{۳۷}با نام DATER^{۳۸}Spatial Temporal Discriminant Analysis

۴-۴ جمع‌بندی

در این فصل ابتدا روش‌های برداری‌ای که در طبقه‌بندی P300 speller مجموعه دادگان BCI Competition III-Dataset II مورد استفاده قرار گرفته‌اند را بدون ارائه‌ی نتایج بررسی کردیم (نتایج در جدول ۶-۲ آورده شده است). پس از آن به مرور کاربرد روش‌های تانسوری در مطالعه‌ی داده‌های ERP پرداختیم. دیدیم که در ادبیات این حوزه دو تجزیه‌ی CP و Tucker برای جداسازی منابع و کاهش ویژگی مورد استفاده قرار گرفته است؛ برای هر گروه از این مقالات دست کم یک نمونه به تفصیل توضیح داده شد.

روش پیشنهادی: HOSRDA

۱-۵ پیش‌گفتار

در بخش ۳-۵-۳ دیدیم HODA، که یکی از روش‌های استخراج ویژگی تانسوری است، تعمیمی چندخطی از روش کاهش ویژگی LDA است. در این روش نیز همانند LDA زیرفضای تفکیک‌کننده‌ی کلاس‌ها به وسیله‌ی اعمال تجزیه‌ی مقدارویژه-بردارویژه بر ماتریس‌های پراکندگی کلاس‌ها به دست می‌آید. اما HODA هم از نقاط ضعفی شبیه LDA رنج می‌برد: هرچند که در ادبیات از HODA به عنوان روشی برای رفع دغدغه‌ی معکوس‌ناپذیری ماتریس پراکندگی یاد می‌شود [۲۴] اما باز هم گفته می‌شود که در تکرارهای اولیه‌ی آن امکان معکوس‌ناپذیری ماتریس پراکندگی وجود دارد [۲۰]. این موضوع در تجزیه‌ی مقدارویژه-بردارویژه مشکل‌ساز خواهد بود و به کاهش پایداری آن می‌انجامد. هم‌چنین در مواردی که بُعد داده‌ها زیاد باشد، تجزیه‌ی مقدارویژه-بردارویژه پیچیدگی محاسباتی بالایی دارد.

در فصل ۳ دیدیم روش SRDA این ضعف‌ها را در LDA مورد بررسی قرار داده و با تبدیل تجزیه‌ی مقدارویژه-بردارویژه به حل دستگاه معادلات خطی آن‌ها را بهبود داده است. ما نیز با ایده از SRDA بر آن شدیم تا آن را به داده‌های تانسوری تعمیم داده و در HODA مسأله‌ی تجزیه‌ی مقدارویژه-بردارویژه را با یک دستگاه معادلات خطی جایگزین کنیم. با این مقدمه، در ادامه‌ی این فصل تعمیم چندخطی SRDA را پیشنهاد داده و آن را Higher Order Spectral Regression Discriminant Analysis (HOSRDA) می‌نامیم. در بخش ۲-۵ فرمول‌بندی ریاضی روش پیشنهادی به تفصیل بیان و الگوریتم پیشنهادی ارائه خواهد شد. در بخش ۳-۵ پیچیدگی محاسباتی آن بررسی شده است. در بخش پایانی جمع‌بندی فصل را

خواهیم داشت.

۲-۵ فرمول‌بندی ریاضی و الگوریتمی روش پیشنهادی

در بخش ۳-۵-۱ مسأله‌ی کاهش ویژگی تانسوری را بیان کردیم. در این‌جا نیز در پی حل آن مسأله هستیم.

برای تعمیم SRDA به داده‌های تانسوری، لازم است مسأله‌ی HODA را بازبینی کنیم. در فصل قبل دیدیم که در HODA برای هر $n = 1, \dots, N$ از مسأله‌ی بهینه‌سازی زیر به دست می‌آید:

$$\begin{aligned} \mathbf{U}^{(n)} = \underset{\mathbf{U}^{(n)}}{\operatorname{argmax}} \frac{\operatorname{tr}\{\mathbf{U}^{(n)T} \mathbf{S}_b^{-n} \mathbf{U}^{(n)}\}}{\operatorname{tr}\{\mathbf{U}^{(n)T} \mathbf{S}_w^{-n} \mathbf{U}^{(n)}\}} \\ \text{s.t.} \quad \mathbf{U}^{(n)T} \mathbf{U}^{(n)} = \mathbf{I} \end{aligned} \quad (1-5)$$

که یک مسأله‌ی GEVD است. فرم ماتریس پراکندگی درون‌کلاسی به صورت زیر به دست آمد:

$$\mathbf{S}_b^{-n} = \sum_{c=1}^C \left\langle \check{\mathbf{Z}}^{(c)-n}, \check{\mathbf{Z}}^{(c)-n} \right\rangle_{-n} \quad (2-5)$$

که در آن

$$\check{\mathbf{Z}}^{(c)-n} = \check{\mathbf{X}}^{(c)} \times_{-n} \{\mathbf{U}^T\} \quad (3-5)$$

$$\check{\mathbf{X}}^{(c)} = \sqrt{K_c} \left(\bar{\mathbf{X}}^{(c)} - \bar{\bar{\mathbf{X}}} \right) \quad (4-5)$$

هم‌چنین ماتریس پراکندگی بین‌کلاسی به صورت زیر فرموله شد:

$$\mathbf{S}_w^{-n} = \sum_{i=1}^K \left\langle \check{\mathbf{Z}}^{(i)-n}, \check{\mathbf{Z}}^{(i)-n} \right\rangle_{-n} \quad (5-5)$$

که در آن:

$$\check{\mathbf{Z}}^{(i)-n} = \tilde{\mathbf{X}}^{(i)} \times_{-n} \{\mathbf{U}^T\} \quad (6-5)$$

$$\tilde{\mathbf{X}}^{(i)} = \mathbf{X}^{(i)} - \bar{\mathbf{X}}^{(c_i)} \quad (7-5)$$

اکنون رابطه‌ی ۵-۲ را بازنویسی می‌کنیم:

$$\begin{aligned} S_b^{-n} &= \sum_{c=1}^C \left\langle \check{Z}^{(c)-n}, \check{Z}^{(c)-n} \right\rangle_{-n} = \sum_{c=1}^C K_c \left\langle \left(\bar{\mathcal{X}}^{(c)} - \bar{\bar{\mathcal{X}}} \right) \times_{-n} \{U^T\}, \left(\bar{\mathcal{X}}^{(c)} - \bar{\bar{\mathcal{X}}} \right) \times_{-n} \{U^T\} \right\rangle_{-n} \\ &= \sum_{c=1}^C \frac{1}{K_c} \left\langle \sum_{i \in \Omega_c} \left(\left(\mathcal{X}^{(i)} - \bar{\bar{\mathcal{X}}} \right) \times_{-n} \{U^T\} \right), \sum_{i \in \Omega_c} \left(\left(\mathcal{X}^{(i)} - \bar{\bar{\mathcal{X}}} \right) \times_{-n} \{U^T\} \right) \right\rangle_{-n} \quad (۸-۵) \\ &= \sum_{c=1}^C \frac{1}{K_c} \left\langle \sum_{i \in \Omega_c} \mathcal{H}_i^{(c)-n}, \sum_{i \in \Omega_c} \mathcal{H}_i^{(c)-n} \right\rangle_{-n} \end{aligned}$$

که در آن $\mathcal{H}_i^{(c)-n} = \left(\mathcal{X}_i - \bar{\bar{\mathcal{X}}} \right) \times_{-n} \{U^T\}$ که $i \in \Omega_c$ پس:

$$S_b^{-n} = \sum_{c=1}^C \frac{1}{K_c} \left(\sum_{i \in \Omega_c} \mathcal{H}_{i(n)}^{(c)-n} \right) \left(\sum_{j \in \Omega_c} \mathcal{H}_{j(n)}^{(c)-n} \right) = \sum_{c=1}^C \mathcal{H}_{(n)}^{(c)-n} \mathbf{W}^{(c)} \mathcal{H}_{(n)}^{(c)-nT} \quad (۹-۵)$$

که در آن $\mathcal{H}^{(c)-n} = \text{cat} \left(N+1, \mathcal{H}_1^{(c)-n}, \dots, \mathcal{H}_{K_c}^{(c)-n} \right)$

و $\mathbf{W}^{(c)}$ یک ماتریس بلوکی به صورت زیر است:

$$\mathbf{W}^{(c)} = \frac{1}{K_c} \begin{bmatrix} \mathbf{I}_{P_n} & \mathbf{I}_{P_n} & \cdots & \mathbf{I}_{P_n} \\ \mathbf{I}_{P_n} & \mathbf{I}_{P_n} & \cdots & \mathbf{I}_{P_n} \\ \cdots & \cdots & \ddots & \vdots \\ \mathbf{I}_{P_n} & \mathbf{I}_{P_n} & \cdots & \mathbf{I}_{P_n} \end{bmatrix} \quad (۱۰-۵)$$

در رابطه‌ی بالا \mathbf{I}_{P_n} ماتریس یکانی $P_n \times P_n$ است که $P_n = \prod_{m=1}^N J_m$. همچنین $\mathbf{W}^{(c)}$ یک ماتریس $KP_n \times KP_n$ است.

اکنون اگر قرار دهیم $\mathcal{H}^{-n} = \text{cat} (N+1, \mathcal{H}^{(1)}, \dots, \mathcal{H}^{(C)})$ و

$$\mathbf{W} = \begin{bmatrix} \mathbf{W}^{(1)} & \cdot & \cdots & \cdot \\ \cdot & \mathbf{W}^{(2)} & \cdots & \cdot \\ \cdots & \cdots & \ddots & \vdots \\ \cdot & \cdot & \cdots & \mathbf{W}^{(C)} \end{bmatrix} \quad (۱۱-۵)$$

رابطه‌ی ۵-۹ را می‌توان به صورت زیر بازنویسی کرد:

$$S_b^{-n} = \mathcal{H}_{(n)}^{-n} \mathbf{W} \mathcal{H}_{(n)}^{-nT} \quad (۱۲-۵)$$

اکنون نشان می‌دهیم $S_w^{-n} = \mathcal{H}_{(n)}^{-n} \mathbf{L} \mathcal{H}_{(n)}^{-nT}$ که در آن $\mathbf{L} = \mathbf{I}_{KP_n} - \mathbf{W}$. با بازنویسی ۵-۵ داریم:

ترم‌های اول و سوم رابطه‌ی بالا را به ترتیب A و B می‌نامیم و داریم:

بنابراین ۵-۱۳ به صورت زیر خواهد بود:

که I_{KP_n} ماتریس یکانی $KP_n \times KP_n$ است.

با توجه به نتایج بالا می‌توانیم تعریف کنیم $S_t^{-n} = H_{(n)}^{-n} H_{(n)}^{-n^T}$ و داشته باشیم $S_t^{-n} = S_w^{-n} + S_b^{-n}$.
حال می‌توان مسأله‌ی ۵-۱ را با مسأله‌ی زیر معادل قرار دهیم:

$$s.t. \quad U^{(n)T} U^{(n)} = I$$

می‌توان نشان داد که $tr\{U^{(n)T} S_t^{-n} U^{(n)}\} = \sum_{i=1}^K \|\mathcal{G}^{(i)} - \bar{\mathcal{G}}\|_F^2$

جواب مسأله‌ی بالا، J_n بردار ویژه‌ی متناظر با بزرگ‌ترین مقادیر ویژه‌ی مسأله‌ی $GEVD$ زیر است:

با توجه به لم ۱.۳ می‌توانیم بگوییم اگر y بردار ویژه W متناظر با مقدار ویژه λ باشد (یعنی

$(W\mathbf{y} = \lambda\mathbf{y})$ و $H_{(n)}^T \mathbf{u}^{(n)} = \mathbf{y}$ آن گاه $\mathbf{u}^{(n)}$ جواب مسأله‌ی ۵-۱۸ است و $\mu = \lambda$.

بنابراین می‌توانیم به جای حل مسأله‌ی GEVD در HODA، ابتدا J_n بردارویژه‌ی اول W را یافته و در ستون‌های ماتریس Y قرار دهیم. سپس دستگاه معادلات خطی $H_{(n)}^{-nT} U^{(n)} = Y$ را برای $U^{(n)}$ حل کنیم.

در فصل ۳ دیدیم که فرم بردار ویژه‌های ماتریس W در SRDA به صورت «بدیهی» به دست می‌آید. اتفاق جالب این است که در HOSRD نیز می‌توان بردارویژه‌های ماتریس W را به صورت بدیهی به دست آورد.

از آنجایی که W یک ماتریس قطری بلوکی است، بردارویژه‌های آن را می‌توان از بردارویژه‌های بلوک‌های قطر آن به دست آورد. بنابراین ابتدا فرم بردارویژه‌های ماتریس $W^{(c)}$ را، برای یک c دلخواه، بررسی می‌کنیم.

فرض کنید $y^{(c)}$ بردارویژه‌ی ماتریس $W^{(c)}$ متناظر با مقدارویژه‌ی λ باشد (یعنی $(W^{(c)}y^{(c)}) = \lambda y^{(c)}$). اگر $y^{(c)}$ را به صورت زیر به بلوک‌های بردارهای P_n تایی تقسیم کنیم:

$$y^{(c)} = [y_1^{(c)T}, \dots, y_{K_c}^{(c)T}]^T$$

آن‌گاه داریم:

$$W^{(c)}y^{(c)} = \frac{1}{K_c} \begin{bmatrix} I_{P_n} & I_{P_n} & \cdots & I_{P_n} \\ I_{P_n} & I_{P_n} & \cdots & I_{P_n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ I_{P_n} & I_{P_n} & \cdots & I_{P_n} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} y_1^{(c)} \\ y_2^{(c)} \\ \vdots \\ y_{K_c}^{(c)} \end{bmatrix} = \frac{1}{K_c} \begin{bmatrix} \sum_{k=1}^{K_c} y_k^{(c)} \\ \sum_{k=1}^{K_c} y_k^{(c)} \\ \vdots \\ \sum_{k=1}^{K_c} y_k^{(c)} \end{bmatrix} = \lambda \begin{bmatrix} y_1^{(c)} \\ y_2^{(c)} \\ \vdots \\ y_{K_c}^{(c)} \end{bmatrix} \quad (۱۹-۵)$$

پس برای هر $p = 1, \dots, K_c$ داریم:

$$y_p^{(c)} = \frac{1}{\lambda K_c} \sum_{k=1}^{K_c} y_k^{(c)}$$

بنابراین اگر برای هر $p = 1, \dots, K_c$ قرار دهیم $a \triangleq y_p^{(c)}$ از رابطه‌ی بالا داریم:

$$a \triangleq y_p^{(c)} = \frac{1}{\lambda K_c} K_c a = \frac{a}{\lambda}$$

پس $\lambda = 1$.

برای هر c دلخواه، روشن است که رتبه‌ی ماتریس $W^{(c)}$ برابر P_n است. بنابراین $W^{(c)}$ دارای P_n مقدارویژه‌ی یک است که بردارویژه‌های آن‌ها به صورت $y^{(c)} = [\underbrace{a_{P_n}^T, \dots, a_{P_n}^T}_{K_c}]^T$ قابل توصیف هستند که در آن a_{P_n} یک بردار $1 \times P_n$ دلخواه است.

اکنون با استفاده از بردارویژه‌های $W^{(c)}$ ها به دست آوردن بردارویژه‌های W با استفاده از دو نکته‌ی زیر از جبرخطی آسان است:

۱. می‌دانیم رتبه‌ی یک ماتریس قطری بلوکی برابر مجموع رتبه‌های بلوک‌های روی قطر آن است. بنابراین رتبه‌ی ماتریس W برابر CP_n است.

۲. مقادیرویژه‌ی ماتریس قطری بلوکی اجتماع مقادیرویژه‌ی بلوک‌های روی قطر است و بردارهای ویژه از بردارویژه‌های بلوک‌های قطر به دست خواهد آمد. از آن جا که تمامی مقادیر ویژه‌ی بلوک‌های قطر برابر یک است، می‌توانیم به ازای هر دسته بردار ویژه‌ی $\{y^{(1)}, \dots, y^{(C)}\}$ برای بلوک‌های قطر W ، یک بردار ویژه‌ی ماتریس W را به صورت $y = [y^{(1)^T}, \dots, y^{(C)^T}]^T$ تعریف کنیم:

$$Wy = \begin{bmatrix} W^{(1)} & \cdot & \dots & \cdot \\ \cdot & W^{(2)} & \dots & \cdot \\ \dots & \dots & \ddots & \vdots \\ \cdot & \cdot & \dots & W^{(C)} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} y^{(1)} \\ y^{(2)} \\ \vdots \\ y^{(C)} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} W^{(1)}y^{(1)} \\ W^{(2)}y^{(2)} \\ \vdots \\ W^{(C)}y^{(C)} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} y^{(1)} \\ y^{(2)} \\ \vdots \\ y^{(C)} \end{bmatrix} = y$$

پس دیدیم که W دارای CP_n بردار ویژه‌ای است که می‌توان آن‌ها را به راحتی با استفاده از بردارهایی که به صورت تصادفی تولید می‌کنیم، به دست آوریم و سپس با حل یک دستگاه معادلات خطی ماتریس‌های پایه را به دست آوریم.

الگوریتم ۶ شبه‌گدِ الگوریتم پیشنهادی برای HOSRDA را نشان می‌دهد. در این شبه‌گد تابع $Gram - Schmidt$ فرآیند عمودسازی $Gram - Schmidt$ را بر روی ستون‌های ماتریس ورودی‌اش اعمال می‌کند. دو تابع $rand$ و $repmat$ همانند توابع هم‌نامشان در MATLAB عمل می‌کنند: $rand(P_n, J_n)$ یک ماتریس $P_n \times J_n$ از اعداد تصادفی با توزیع یکنواخت بین ۰ و ۱ تولید می‌کند؛ هم‌چنین $repmat(A, 1, m) = [A, A, \dots, A]$ تانسورهای زیر نیز در این شبه‌گد استفاده شده‌اند:

$$\begin{aligned} \hat{\mathcal{X}} &= cat(N+1, \hat{\mathcal{X}}^{(1)}, \dots, \hat{\mathcal{X}}^{(C)}) \\ \hat{\mathcal{X}}^{(c)} &= cat(N+1, \hat{\mathcal{X}}^{(c)}_{(1)}, \dots, \hat{\mathcal{X}}^{(c)}_{(K_c)}) \\ \hat{\mathcal{X}}^{(c)}_{(i)} &= \mathcal{X}^{(i)} - \bar{\mathcal{X}}, \quad i \in \Omega_c \end{aligned} \quad (20-5)$$

لازم به ذکر است که مقداردهی اولیه‌ی ماتریس‌های پایه در الگوریتم پیشنهادی به وسیله‌ی الگوریتم

HOSVD که در فصل ۳ توضیح داده شد، انجام می‌شود. این مقداردهی اولیه برای ماتریس‌های عامل الگوریتم‌های تانسوری مرسوم است [۳، ۲۰].

الگوریتم ۶ Higher Order Spectral Regression Discriminant Analysis (HOSRDA)

Input: Set of K training data $\{\mathcal{X}_k \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_N}, k = 1, \dots, K\}$ along with their labels $\{c_k, k = 1, \dots, K\}$ and J_1, \dots, J_N

Output: $\{U^{(n)} \in \mathbb{R}^{I_n \times J_n}, n = 1, \dots, N\}$ are the N orthogonal basis factors of HOSRDA subspace

- 1: Initialize $U^{(n)}, n = 1, \dots, N$
 - 2: $\bar{\mathcal{X}} = \frac{1}{K} \sum_{i=1}^K \mathcal{X}_i$
 - 3: Calculate $\hat{\mathcal{X}}$ according to equations (20-5)
 - 4: **repeat**
 - 5: **for** $n = 1, \dots, N$ **do**
 - 6: $\mathcal{H}^{-n} = \hat{\mathcal{X}} \times_{-(n, N+1)} \{U^T\}$
 - 7: $P_n = \prod_{\substack{m=1 \\ m \neq n}}^N J_m$
 - 8: **for** $c = 1, \dots, C$ **do**
 - 9: $Y^{(c)} = \text{repmat}(\text{rand}(P_n, J_n), K_c, 1)$
 - 10: **end for**
 - 11: $Y = [Y^{(1)}; \dots; Y^{(C)}]$
 - 12: Solve $H_{(n)}^{-nT} U^{(n)} = Y$ for $U^{(n)}$
 - 13: $U^{(n)} = \text{Gram-Schmidt}(U^{(n)})$
 - 14: **end for**
 - 15: **until** a stop criterion is met
-

شبه‌کد الگوریتم کلی آموزش-آزمون HOSRDA برای حالت دو کلاسه در الگوریتم ۷ آورده شده است. این الگوریتم برداری حاوی احتمال تعلق هر داده‌ی آزمون به کلاس هدف را در خروجی می‌دهد. در این شبه‌کد تابع tenmat مشابه دستور هم‌نامش در جعبه‌ابزار تانسوری [۲۸] عمل می‌کند: $\text{tenmat}(\mathcal{G}, n)$ فرم ماتریسی شده‌ی مُد-n تانسور \mathcal{G} را در خروجی‌اش قرار می‌دهد.

الگوریتم ۷ فرآیند آموزش-آزمون با استفاده از HOSRDA

Input: Set of K training data $\{\mathcal{X}_k \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_N}, k = 1, \dots, K\}$ along with their labels $\{c_k, k = 1, \dots, K\}$ and J_1, \dots, J_N . Also, the set of M test data $\{\mathcal{Y}_m \in \mathbb{R}^{I_1 \times \dots \times I_N}, m = 1, \dots, M\}$ %suppose that the training tensor data are concatenated in the (N+1)-th mode of \mathcal{X} , L is the vector of train data labels and $\mathcal{Y} = \text{cat}(N+1, \mathcal{Y}_1, \dots, \mathcal{Y}_M)$.

Output: s : scores of single trials of test data.

- 1: Get HOSRDA subspace basis factors $(U^{(1)}, \dots, U^{(N)})$ via HOSRDA algorithm (algorithm 6)
 - 2: $\mathcal{G}_{\text{train}} = \mathcal{X} \times_1 U^{(1)} \times_2 \dots \times_N U^{(N)}$
 - 3: $\mathcal{G}_{\text{test}} = \mathcal{Y} \times_1 U^{(1)} \times_2 \dots \times_N U^{(N)}$
 - 4: $f_{\text{train}} = \text{tenmat}(\mathcal{G}_{\text{train}}, 3)$
 - 5: $f_{\text{test}} = \text{tenmat}(\mathcal{G}_{\text{test}}, 3)$
 - 6: $w = \text{LDA}(f_{\text{train}}, L)$
 - 7: $s = w^T f_{\text{test}}$
-

جدول ۵-۱: عملیات محاسباتی HOSRDA

ردیف	عملیات محاسباتی
۱	$\bar{\hat{\mathcal{X}}}$
۲	$\hat{\mathcal{X}}$
۳	$\mathcal{H}^{-n} = \hat{\mathcal{X}} \times_{-(n, N+1)} \{\mathbf{U}^T\}$
۴	$\mathbf{U}^{(n)} = \mathbf{H}_{(n)}^{-nT} \setminus \mathbf{Y}$
۵	$\mathbf{U}^{(n)} = \text{Gram-Schmidt}(\mathbf{U}^{(n)})$

۳-۵ پیچیدگی محاسباتی

برای آن که بتوانیم پیچیدگی محاسباتی روش پیشنهادی، HOSRDA، را محاسبه کنیم فرض می‌کنیم $N = 2$. یعنی داده‌ها به صورت ماتریسی هستند و داده‌های آموزش در بُعد سوم تانسور \mathcal{X} چیده شده‌اند. برای داده‌های EEG چندکاناله این فرض معقول و متداول است؛ با این فرض تانسور داده‌های آموزش به صورت $Channel \times Time \times Trial$ خواهد بود.

برای سنجش پیچیدگی محاسباتی از معیاری به نام فلاپ^۱ استفاده می‌کنیم. یک فلاپ معادل است با یکی از اعمال جمع، تفریق، ضرب، تقسیم و یا ریشه‌ی دوم. فلاپ معیاری ساده برای مقایسه‌ی پیچیدگی محاسباتی الگوریتم‌ها به دست می‌دهد. در این بخش از مراجع [۴۵] و [۴۶] بهره برده شده است.

در ادامه‌ی این زیر بخش خواهیم دید که HOSRDA در تکرار نام الگوریتم از $O(KI^2)$ فلاپ نیاز دارد که در آن $I = \max(I_1, I_2)$.

لازم به ذکر است که در هر تکرار از الگوریتم، یک حلقه‌ی for دوتایی برای به روزرسانی ماتریس‌های عامل وجود دارد. در تکرار \ln ام از این for از $O(KI_n I_m + KI_n^2)$ فلاپ نیاز است. در ادامه محاسبات تعداد فلاپ را برای تکرار \ln ام از این حلقه‌ی for آورده‌ایم. فرض کنیم $m = 3 - n$. ابتدا به صورت گذرا در جدول ۵-۱ بررسی می‌کنیم که HOSRDA چه مراحل محاسباتی دارد.

محاسبه‌ی دو سطر اول: محاسبه‌ی دو سطر اول جدول ۵-۱ به تعداد $(K-1)I_n I_m + KI_n I_m$ فلاپ نیاز دارد.

ضرب مُد n: می‌توان دید که فرم ماتریسی‌شده‌ی تانسور محاسبه‌شده در سطر سوم جدول ۵-۱ برابر با $\hat{\mathbf{X}}_{(m)}^{(m)T} \mathbf{U}^{(m)}$ است. این ضرب به تعداد $(I_m - 1)I_n K J_m$ فلاپ نیاز دارد.

^۱Flop

حل دستگاه معادلات: برای حل دستگاه معادلات از دستور `mldivide` در `MATLAB` استفاده شده است. این دستور معادله $A_{m \times n} x_{n \times 1} = b_{m \times 1}$ را برای بردار x حل می‌کند و در حالتی که A یک ماتریس مستطیلی باشد از تجزیه QR استفاده می‌کند. در این روش ماتریس $A_{m \times n}$ به صورت $A = QR$ تجزیه می‌شود که در آن $Q_{m \times n}$ یک ماتریس متعامد و $R_{n \times n}$ یک ماتریس بالامثلثی است. برای حل دستگاه، معادله با $Rx = Q^T b$ جایگزین می‌شود. بنابراین تعداد فلاپ مورد نیاز برابر است با فلاپ‌های مورد نیاز برای تجزیه QR، ضرب $Q^T b$ و حل دستگاه $Rx = c$ ؛ که به ترتیب برابر $2mn^2$ ، $(2m-1)n$ و n^2 است. پس در مجموع $n^2 + n(2m-1) + 2mn^2$ فلاپ لازم است. با فرض $m \gg 1$ به تعداد $2mn(n+1)$ ساده می‌شود. اگر $n \gg 1$ ، تعداد فلاپ‌ها را می‌توان به $2mn^2$ ساده‌تر کرد.

در HOSRDA برای دستگاه معادلات $m = J_m K$ و $n = I_n$ پس حل معادله نیاز به $2J_m K I_n (I_n + 1)$ فلاپ دارد.

فرآیند عمودسازی Gram-schmidt: برای یک ماتریس $A_{m \times n}$ فرآیند عمودسازی Gram-Schmidt نیاز به $2mn^2$ فلاپ دارد. پس در HOSRDA برای ماتریس $U^{(n)}$ ، که یک ماتریس $I_n \times J_n$ است، فرآیند عمودسازی Gram-Schmidt نیاز به $2I_n J_n^2$ فلاپ دارد.

۴-۵ جمع‌بندی

در این فصل HOSRDA، به عنوان یک روش جدید برای تصویر کردن داده‌های تانسوری به فضایی که تفکیک‌پذیری کلاس‌ها بیشتر باشد، معرفی شد. این روش تعمیم چندخطی از روش SRDA است و از بازنویسی روابط HODA به دست می‌آید. دیدیم که HOSRDA مسأله‌ی تجزیه‌ی مقدارویژه-بردارویژه‌ی HODA را به حل یک دستگاه معادلات خطی تبدیل می‌کند. برتری HOSRDA نسبت به HODA را می‌توان در سه مورد زیر خلاصه کرد:

۱. جایگزینی تجزیه‌ی مقدارویژه-بردارویژه با دستگاه معادلات خطی امکان استفاده از رگولاریزاسیون ماتریس‌های پایه‌ی زیرفضای به دست آمده را فراهم می‌سازد. در حالی که اعمال قیود رگولاریزاسیون بر تجزیه‌ی مقدارویژه-بردارویژه ممکن نیست. به همین دلیل HOSRDA می‌تواند یک ساختار جدید برای همراه کردن قیود رگولاریزاسیون تلقی شود.

۲. در تکرارهای ابتدایی HODA امکان معکوس‌ناپذیری ماتریس پراکندگی وجود دارد. این موضوع در

تجزیه‌ی مقدارویژه-بردارویژه دغدغه‌برانگیز است. با حذف تجزیه‌ی مقدارویژه-بردارویژه در HOSRDA این دغدغه مرتفع می‌شود.

۳. در شرایطی که بُعد دادگان بسیار زیاد است، پیچیدگی HODA بیشتر از HOSRDA خواهد بود؛ چرا که HOSRDA می‌تواند از الگوریتم‌های تکراری با پیچیدگی کم برای حل دستگاه معادلات خطی‌اش بهره‌مند شود.

در فصل بعد به ارزیابی HOSRDA در طبقه‌بندی در P300 speller می‌پردازیم.

فصل ۶

نتایج شبیه‌سازی HOSRDA

۱-۶ پیش‌گفتار

در این فصل به بررسی نتایج شبیه‌سازی الگوریتم پیشنهادی می‌پردازیم. در بخش دوم و سوم داده‌های مورد استفاده و معیارهای ارزیابی را معرفی می‌کنیم. نتایج تشخیص کاراکتر را برای تجزیه‌ی Tucker بدون سرپرست در بخش چهارم بررسی شده است. بخش پنجم و ششم به ترتیب به بررسی انتخاب پارامتر و پایداری HOSRDA و کارایی HOSRDA در طبقه‌بندی P300 speller اختصاص دارد. ماتریس پایه‌ی متناظر با بُعد کانال در زیرفضای HOSRDA را در بخش هفتم بررسی می‌کنیم.

۲-۶ داده‌ها

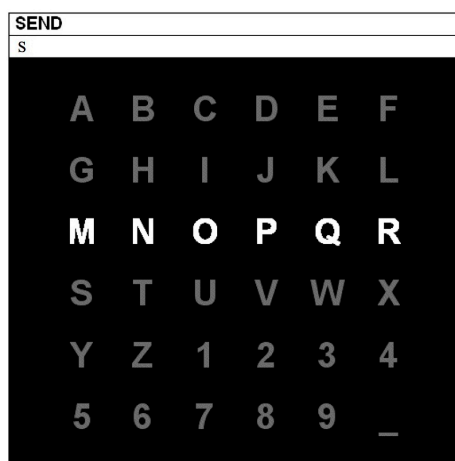
در این بخش ابتدا مجموعه دادگان مورد استفاده را معرفی کرده و پس از آن پیش‌پردازش اعمال شده به آن را توضیح خواهیم داد.

۱-۲-۶ مجموعه دادگان استفاده شده

مجموعه داده‌ی^۱ دوم از از پایگاه داده‌ی مسابقه‌ی سوم BCI^۲ [۲۹] مورد استفاده قرار گرفته است که داده‌های EEG ثبت شده از یک P300 speller است. پارادایم P300 speller را در بخش ۲-۴ توضیح دادیم. پروتکل P300 speller مجموعه‌دادگان فوق مشابه با پروتکل Donchin و همکارانش است که در [۴۷] و [۴۸] معرفی شده است. در این پروتکل صفحه‌ی شطرنجی به مدت ۲/۵ ثانیه به سوژه نمایش داده

^۱ Dataset

^۲ Berlin BCI Competition III-Dataset II

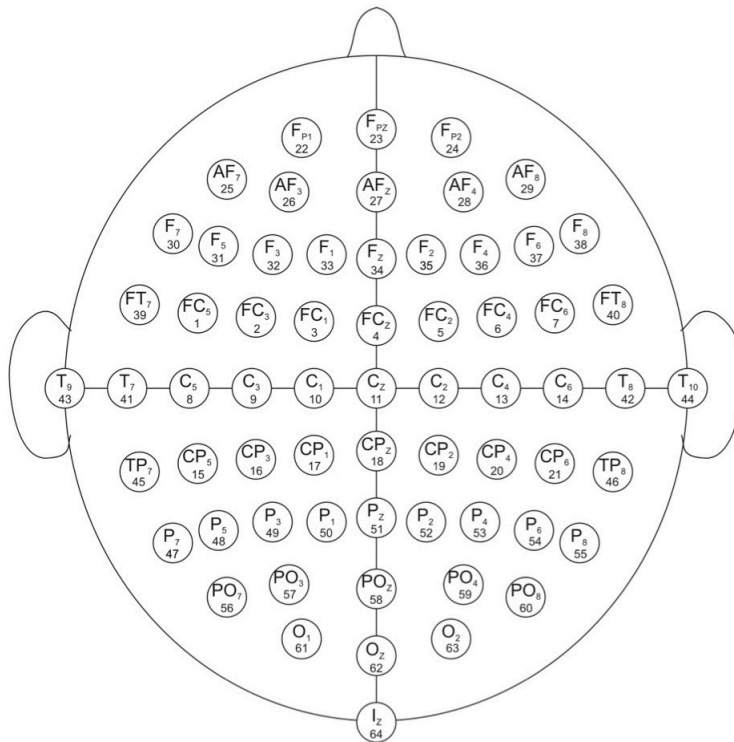

شکل ۶-۱: صفحه‌ی P300 speller در پروتکل Donchin. هر بار یک کاراکتر به سوژه دیکته می‌شود (در شکل S باید هجی شود) [۱۲].

می‌شود (در این مدت زمان همه‌ی کاراکترها دارای شدت یکسان هستند یا اصطلاحاً صفحه خاموش است). سپس یک حرف به کاربر دیکته می‌شود و سطرها و ستون‌های ماتریس به صورت تصادفی و پشت سر هم با نرخ $5/7$ هرتز روشن می‌شوند (شکل ۶-۱ نمایشی از صفحه‌ی P300 speller است زمانی که یک سطر آن روشن شده است). هر سطر (یا ستون) به مدت 100 میلی‌ثانیه روشن می‌ماند و پس از آن کل صفحه 75 میلی‌ثانیه خاموش می‌ماند. سطرها و ستون‌ها در بلوک‌های 12 تایی روشن می‌شوند و در مجموع 15 بلوک 12 تایی تحریک خواهیم داشت (به عبارتی 12 سطر و ستون به صورت تصادفی پشت سر هم روشن شده و این بلوک‌ها 15 بار تکرار می‌شود). بنابراین به ازای هر کاراکتر 180 تک‌ثبت وجود دارد (12 سطر و ستون، هر کدام 15 بار روشن می‌شوند) و از هر 180 تحریک مربوط به یک کاراکتر $30 = 15 \times 2$ تحریک مربوط به کلاس P300 هستند.

در این مجموعه داده سیگنال EEG با نرخ 240 هرتز از 64 کانال ثبت و فیلترمیان‌گذر در باند $0/1$ و 60 هرتز اعمال شده است. محل قرارگیری الکترودها بر اساس سیستم $10-10$ است که در شکل ۶-۲ نشان داده شده است.

در این مجموعه داده‌ها برچسب تحریک‌های چندین کاراکتر به عنوان داده‌های آموزش در دسترس قرار گرفته است. هدف تعیین برچسب تک‌ثبت‌های آزمون و در نهایت تشخیص کاراکترهاست. این داده‌ها در طی پنج جلسه از دو سوژه (سوژه‌ی A و B) ثبت شده‌اند و 85 کاراکتر آموزش و 100 کاراکتر آزمون برای هر سوژه داده شده است. کاراکترهای داده‌های آزمون هم‌زمان با اعلام نتایج مسابقه در سایت آن

شکل ۶-۲: محل قرارگیری الکترودها در سیستم ۱۰-۱۰ [۱۲].

منتشر شده است.^۳

۶-۲-۲ پیش‌پردازش

برای پیش‌پردازش داده‌ها مشابه با گروه برنده‌ی مسابقه [۱۳] مراحل زیر بر روی داده‌ها انجام شده است:

۱. تک‌ثبت‌ها جداسازی شده‌اند. هر تک‌ثبت شامل نمونه‌های ۶۶۷ میلی‌ثانیه بعد از تحریک است. بنابراین با توجه به فرکانس نمونه‌برداری، هر تک‌ثبت دارای ۱۶۰ نمونه خواهد بود.

۲. تک‌ثبت‌های جدا شده در مرحله‌ی اول در باند ۰/۱ تا ۱۰ هرتز فیلتر شده‌اند. از فیلتر Chebyshev نوع یک مرتبه ۸ استفاده شده است.

۳. نرخ نمونه‌برداری به فرکانس ۲۰ هرتز کاهش می‌شود. برای این منظور از تابع decimate در MATLAB استفاده شده است. در این مرحله هر تک‌ثبت دارای ۱۴ نمونه خواهد بود.

۴. داده‌های هر تک‌ثبت در یک ماتریس 64×14 چیده می‌شوند که ابعاد آن $Channel \times Time$ است.

^۳ <http://bbci.de/competition/iii/results/index.html>

اکنون لازم است داده‌ها تانسوری شوند. کافی است ماتریس‌های متناظر با تک‌ثبت‌ها را در بعد سوم پشت هم قرار دهیم. در این صورت اگر K تک‌ثبت داشته باشیم، تانسور ما $K \times 14 \times 64$ خواهد بود. برای داده‌های آموزش $K = 85 \times 180 = 15300$ و برای داده‌های آزمون $K = 100 \times 180 = 18000$ (به ازای هر کاراکتر ۱۸۰ تک‌ثبت داریم).

۳-۶ معیارهای ارزیابی

کارایی الگوریتم پیشنهادی را می‌توان از سه منظر مورد ارزیابی قرار داد که در این قسمت به آن‌ها پرداخته می‌شود.

۱-۳-۶ آزمون آماری

از آن‌جا که الگوریتم HOSRDA در واقع یک الگوریتم کاهش ویژگی است؛ بنابراین لازم است که توانایی ویژگی‌های نهایی در تفکیک دو کلاس بررسی شود. یکی از راه‌هایی که معیاری کمی در این زمینه به دست می‌دهد، آزمون آماری است. به این صورت که با به کارگیری یک آزمون مناسب، فرض صفر را تشابه دو کلاس قرار داده و با توجه به p -value به دست آمده، آن را قبول یا رد کنیم. در صورتی که فرض صفر رد شود ویژگی مربوطه در تفکیک دو کلاس موفق است. در بخش ۶-۶-۱ از این منظر به بررسی تمایزپذیری دو کلاس می‌پردازیم.

۲-۳-۶ تشخیص کاراکتر

مهم‌ترین هدف در پردازش داده‌های یک P300 Speller تشخیص کاراکترهای داده‌های آزمون است. برای این منظور لازم است بر اساس احتمال حضور P300 در تکرارهای مربوط به روشن شدن هر سطر (ستون)، تعیین کنیم کدامین سطر (ستون) حاوی کاراکتر مورد نظر کاربر است. برای تشخیص این‌که هر سطر (ستون) با چه احتمالی حاوی کاراکتر مورد نظر کاربر است، مجموع احتمال حضور P300 در همه‌ی تک‌ثبت‌های متناظر با روشن شدن آن سطر (ستون) را به عنوان معیار تصمیم‌گیری قرار می‌دهیم (بسته به این‌که تعداد تکرارهای هر تحریک چقدر باشد تعداد این تک‌ثبت‌ها می‌تواند متفاوت باشد). سطر (ستون)ی که این معیار برای آن بیشینه باشد به عنوان سطر (ستون) حاوی کاراکتر انتخاب و تلاقی سطر و ستون انتخاب شده به عنوان کاراکتر تشخیص داده می‌شود. شبه‌گد ۸

الگوریتم تشخیص سطر و ستون حاوی کاراکتر را نشان می‌دهد. در این شبه‌گد تابع $zeros$ و max مشابه با تابع هم‌نامشان در MATLAB عمل می‌کنند. $zeros(m, 1)$ یک بردار $m \times 1$ تولید می‌کند که همه‌ی درایه‌های آن صفر است و $[\sim, ind] = max(v)$ اندیس درایه‌ای از v را که مقدار بیشینه دارد در ind بر می‌گرداند. در بخش ۶-۶-۲ از این منظر به بررسی عملکرد الگوریتم پیشنهادی خواهیم پرداخت.

الگوریتم ۸ تشخیص کاراکتر

Input: s : the vector of scores of single trials and c : the vector of codes of each single trial.
%suppose that the length of s and c is M .

Output: row and col : the numbers of the row and column that include the desired character

```

1:  $v = zeros(12, 1)$ 
2: for  $k = 1, \dots, M$  do
3:    $v(c(k)) = v(c(k)) + s(k)$ 
4: end for
5:  $v_{row} = v(1 : 6)$ 
6:  $v_{col} = v(7 : 12)$ 
7:  $[\sim, row] = max(v_{row})$ 
8:  $[\sim, col] = max(v_{col})$ 

```

۶-۴ تجزیه‌ی Tucker بدون سرپرست

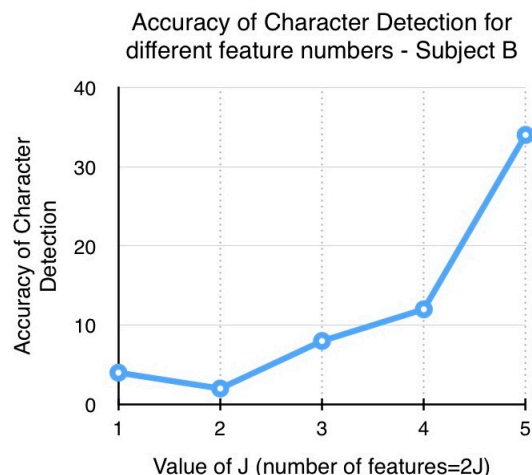
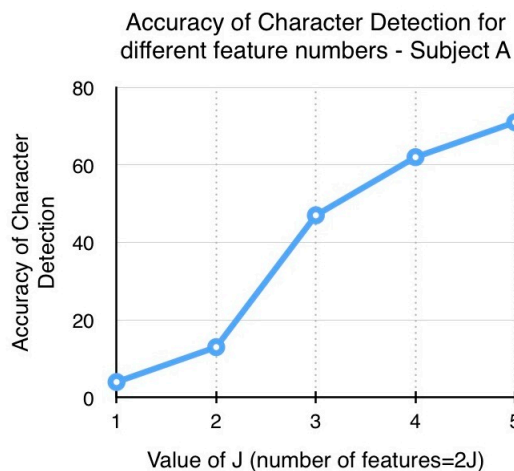
برای آن‌که لزوم استفاده از تجزیه‌ی تانسوری با سرپرست را نشان دهیم، در یک آزمایش ساده از تجزیه‌ی Tucker بدون هیچ قیدی برای استخراج ویژگی از داده‌های تانسوری EEG استفاده کردیم (در بخش ۴-۳-۲-۱ کاربرد آن را در ادبیات دیدیم). در واقع اگر \mathcal{X} داده‌های $Channel \times Time \times Trial$ باشد، با استفاده از الگوریتم HOOI تجزیه‌ی Tucker با رتبه‌ی (J, J) به آن اعمال می‌کنیم و تانسور هسته ویژگی‌ها را به ما خواهد داد. پس از آن با برداری کردن ویژگی هر تک‌ثبت آن‌ها را به طبقه‌بند LDA می‌دهیم.

شکل ۶-۳ دقت تشخیص کاراکتر را به ازای J از یک تا پنج نشان می‌دهد. روشن است که عملکرد تجزیه‌ی بدون سرپرست قابل قبول نیست.

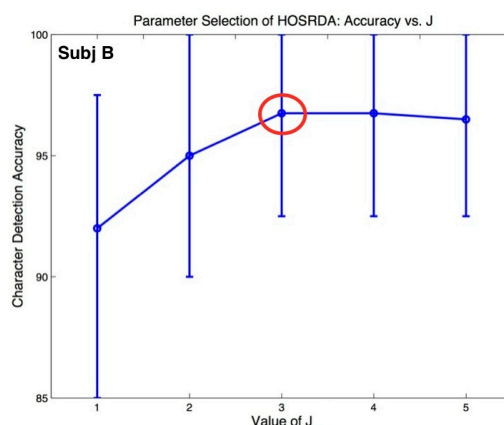
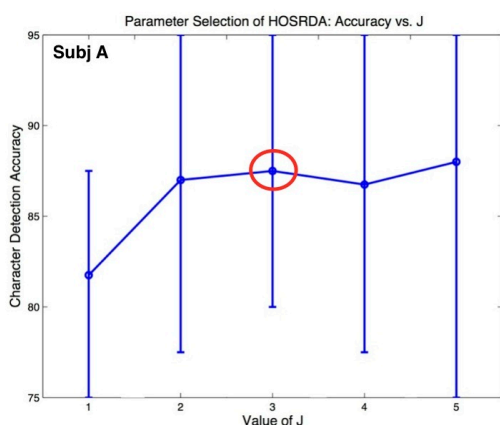
۶-۵ انتخاب پارامتر و همگرایی HOSRDA

۶-۵-۱ انتخاب تعداد ویژگی‌ها

انتخاب تعداد ویژگی‌ها در الگوریتم‌های کاهش ویژگی دارای اهمیت خاصی است و تاثیر به‌سزایی بر نتایج خواهد داشت. از طرفی رتبه‌ی تجزیه‌ی Tucker، بر نتیجه‌ی آن تاثیر قابل توجهی دارد و می‌دانیم

شکل ۶-۳: عملکرد تجزیه‌ی Tucker بدون سرپرست در تشخیص کاراکتر: نمودار دقت تشخیص کاراکتر بر حسب رتبه‌ی تجزیه برای دو سوژه‌ی دادگان (سمت چپ سوژه‌ی A، سمت راست سوژه‌ی B). داده‌ها با استفاده از الگوریتم HOOI تجزیه‌ی Tucker با رتبه‌ی (J, J) به آن اعمال شده است. روشن است که عملکرد تجزیه‌ی بدون سرپرست قابل قبول نیست.

شکل ۶-۴: انتخاب پارامتر در HOSRDA: نمودار «دقت طبقه‌بندی کاراکتر بر حسب J» برای دو سوژه‌ی A و B. این نمودار با استفاده از روش اعتبارسنجی متقابل Hold Out به دست آمده است.

در الگوریتم‌های کاهش ویژگی تانسوری مبتنی بر تجزیه‌ی Tucker رتبه‌ی تجزیه درواقع بُعد فضای ویژگی است و تعداد ویژگی‌های کاهش بُعد یافته را به دست می‌دهد. در [۱۰] برای تجزیه‌ی CP به این موضوع پرداخته شده است و در [۱۶] نیز اهمیت این موضوع برای STDA خاطرنشان شده است.

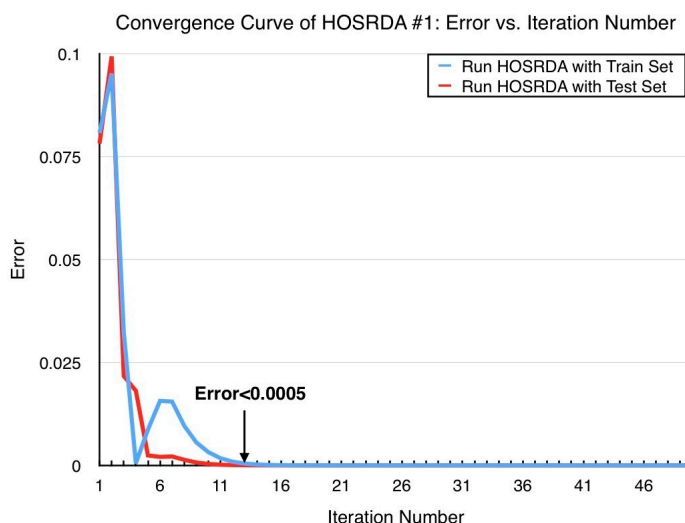
ما علاقه‌مندیم که بُعد کمینه را برای فضای ویژگی بیابیم و فرض کرده‌ایم $J \triangleq J_1 = J_2$ و کوچک‌ترین J را بین ۱ تا ۵ انتخاب می‌کنیم. برای این منظور از روش اعتبارسنجی متقابل Hold Out [۴۹] استفاده کرده‌ایم و داده‌های آموزش را به دو قسمت تقسیم کرده: یک J خاص را در نظر بگیرید. ۴۵ کاراکتر را به صورت تصادفی برای آموزش زیرفضای HOSRDA (به داده‌های این ۴۵ کاراکتر «داده‌های آموزش اعتبارسنجی» خواهیم گفت) و ۴۰ کاراکتر دیگر (داده‌های آزمون اعتبارسنجی) برای آزمون دقت طبقه‌بندی کاراکترها با استفاده از داده‌های تصویر شده بر زیرفضای HOSRDA، در نظر می‌گیریم. زیرفضای HOSRDA را با استفاده از داده‌های آموزش اعتبارسنجی به دست آورده و سپس داده‌های آزمون اعتبارسنجی را بر آن تصویر کرده و دقت طبقه‌بندی کاراکتر را برای آن‌ها محاسبه می‌کنیم. این عمل را (انتخاب داده‌های آموزش و آزمون اعتبارسنجی و تشخیص کاراکتر) به ازای هر J ، ده بار تکرار می‌کنیم. بدین ترتیب برای هر $J = 1, 5, 10, 15, 20$ یک میانگین و یک واریانس دقت تشخیص کاراکتر خواهیم داشت، که این یک نمودار «دقت طبقه‌بندی کاراکتر بر حسب J » تولید می‌کند. با توجه به این که مقدار کمینه‌ی J مورد علاقه‌ی ماست، در میان نقاطی که بیشترین میانگین دقت را دارند، کوچک‌ترین نقطه با واریانس کم‌تر انتخاب می‌شود. شکل ۶-۴ نمودار فوق و لهای انتخاب شده را برای دو سوژه‌ی مجموعه دادگان نشان می‌دهد (مقدار J برای هر دو سوژه‌ی A و B برابر ۳ انتخاب شده است).

۲-۵-۶ همگرایی و پایداری الگوریتم

همه‌ی الگوریتم‌های تکراری نیازمند یک شرط توقف پایدار هستند که همگرایی آن‌ها را تضمین کند. همان‌طور که در بخش ۳-۵-۳ معرفی شد، STDA نرم تغییرات ماتریس‌های پایه را به عنوان خطا در نظر گرفته و در صورتی که این خطا از حد آستانه‌ای کوچک‌تر شود، الگوریتم متوقف می‌شود. از آن‌جا که در HOSRDA هدف یافتن زیرفضایی است که در آن تفکیک‌پذیری دو کلاس (نسبت فیشر) بیشینه باشد، شرط توقف آن را به صورت زیر تعریف می‌کنیم:

$$Error = |FisherRatio(i) - FisherRatio(i-1)| < \varepsilon \quad (1-6)$$

که در آن $FisherRatio(i)$ نسبت فیشر در تکرار i ام الگوریتم است که برای محاسبه‌ی آن داده‌های

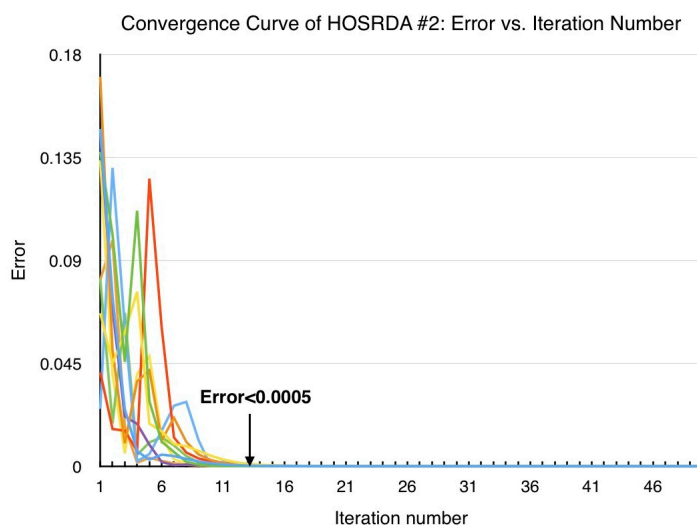
شکل ۵-۶: نمودار «خطا بر حسب شماره‌ی تکرار» برای بررسی پایداری الگوی همگرایی الگوریتم HOSRDA با شرط توقف پیشنهادی. آزمایش اول: الگوریتم HOSRDA را یک بار برای داده‌های آموزش و یک بار برای داده‌های آزمون اجرا می‌کنیم و نمودار «خطا بر حسب شماره‌ی تکرار» را رسم می‌کنیم. به روشنی می‌توان پایداری الگوی همگرایی را برای دو دسته داده مشاهده کرد.

آموزش را بر ماتریس‌های پایه‌ی زیرفضای به دست آمده در تکرار k ام تصویر کرده و نسبت فیشر را برای ویژگی‌های به دست آمده محاسبه می‌کنیم. به عبارتی:

$$FisherRatio(i) = \frac{\sum_{c=1}^C K_c \|\bar{G}^{(c)} - \bar{G}\|_F^2}{\sum_{k=1}^K \|\bar{G}^{(k)} - \bar{G}^{(c_k)}\|_F^2} \quad (۲-۶)$$

که در آن $\bar{G}^{(k)}$ ، $\bar{G}^{(c)}$ و \bar{G} به ترتیب تصویر داده‌ی آموزش k ام، میانگین تصاویر داده‌های کلاس c ، میانگین تصاویر داده‌های هم کلاس داده‌ی k ام و میانگین تصاویر کل داده‌ها، بر زیرفضای تکرار k ام هستند. اکنون لازم است همگرایی و پایداری شرط توقف معرفی شده بررسی شود. مُراد از پایداری این است که الگوی همگرایی شرط توقف به صورت کلی به ویژگی‌های خاص داده‌های استفاده‌شده وابسته نباشد. برای این منظور الگوریتم را با داده‌های مختلف اجرا کرده و نمودار «خطا بر حسب شماره‌ی تکرار» را رسم می‌کنیم و الگوی همگرایی را بررسی می‌کنیم. در این نمودارها لازم است الگوی همگرایی تقریباً مشابه باشد و هم‌چنین بعد از تعداد محدودی تکرار همگرایی تضمین شود. بدین منظور بر روی داده‌های سوژه‌ی B دو آزمایش انجام دادیم:

۱. در آزمایش اول الگوریتم ۶ از فصل ۵ را یک بار برای داده‌های آموزش و یک بار برای داده‌های آزمون اجرا می‌کنیم. دقت شود که در اینجا تنها هدف از اجرای الگوریتم بررسی الگوی همگرایی است؛ به همین دلیل استفاده از داده‌های آزمون مانعی ندارد و می‌توانیم آن‌ها را به عنوان یک دسته داده

شکل ۶-۶: نمودار «خطا بر حسب شماره‌ی تکرار» برای بررسی پایداری الگوی همگرایی الگوریتم HOSRDA با شرط توقف پیشنهادی. آزمایش دوم: ۱۰ زیر مجموعه‌ی ۴۵ کاراکتری از ۸۵ کاراکتر آموزش به صورت تصادفی انتخاب کرده‌ایم و برای هر زیر مجموعه الگوریتم HOSRDA را اجرا کرده‌ایم. باز هم می‌توان پایداری نسبی الگوی همگرایی را برای این ۱۰ مجموعه مشاهده نمود. در شکل هر رنگ مربوط به یک مجموعه داده است.

استفاده کنیم. شکل ۶-۵ نمایش نمودار «خطا بر حسب شماره‌ی تکرار» برای این دو دسته داده است. به روشنی می‌توان پایداری الگوی همگرایی را برای دو دسته داده مشاهده کرد.

۲. آزمایش دوم را با ایده از [۱۶] انجام داده‌ایم: ۱۰ زیرمجموعه‌ی ۴۵ کاراکتری از ۸۵ کاراکتر آموزش به صورت تصادفی انتخاب کرده‌ایم و برای هر زیرمجموعه الگوریتم HOSRDA را اجرا کرده و نمودار «خطا بر حسب شماره‌ی تکرار» را رسم می‌کنیم. شکل ۶-۶ نمودار همگرایی را برای این ۱۰ مجموعه نشان می‌دهد. باز هم می‌توان پایداری نسبی الگوی همگرایی را برای این ۱۰ مجموعه مشاهده نمود.

با توجه به نمودارهای آزمایش دوم مقدار آستانه‌ی خطا را برای ادامه‌ی کار $\varepsilon = 0.0005$ در نظر می‌گیریم. لازم به ذکر است که انتخاب ε یک بده-بستان^۴ میان سرعت همگرایی و دقت آن است. انتخاب ما بر اساس نمودار ۶-۶ به این صورت بوده است که کوچک‌ترین آستانه‌ای را انتخاب کنیم که برای هر ۱۰ مجموعه الگوریتم همگرا شده باشد.

^۴Trade-off

۶-۶ ارزیابی HOSRDA

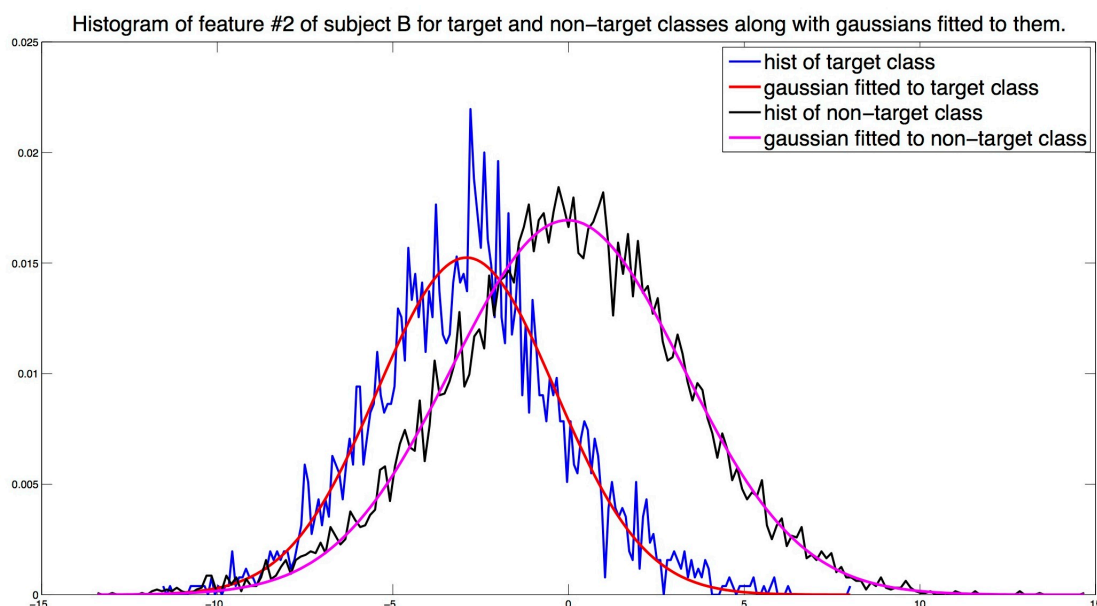
در این بخش عملکرد الگوریتم پیشنهادی را از با استفاده از سه معیاری که در بخش ۳-۶ بحث شد، ارزیابی می‌کنیم.

۶-۶-۱ بررسی تمایزپذیری دو کلاس با استفاده از آزمون آماری

در این قسمت با استفاده از آزمون آماری به بررسی این موضوع می‌پردازیم که ویژگی‌هایی که از تصویر داده‌ها بر زیرفضای HOSRDA به دست می‌آیند چقدر در تمایز دو کلاس توانا هستند. در این جا برای جلوگیری از به درازا کشیدن مطلب نتایج را برای سوژه‌ی B ارائه می‌کنیم. برای این منظور از آزمون two sample t-test استفاده می‌کنیم و فرض صفر را تساوی میانگین دو کلاس قرار می‌دهیم. همان‌طور که در فصل ۳ توضیح داده شد در این آزمون فرض بر این است که دو کلاس دارای توزیع نرمال هستند. این فرض برای مسأله‌ی ما برقرار است؛ چرا که تصویر کردن داده‌های تانسوری بر زیرفضای HOSRDA شامل ضرب‌های مَد یک و دو است که در واقع ترکیب خطی داده‌های کانال-زمان است. با استناد به قضیه‌ی حد مرکزی، در صورتی که تعداد داده‌هایی که ترکیب خطی آن‌ها محاسبه می‌شود به اندازه‌ی کافی بزرگ باشد، توزیع ترکیب خطی آن‌ها نرمال است. با این حال یکی از ویژگی‌های داده‌های آموزش سوژه‌ی B همراه با توزیع نرمال برازش شده به آن در شکل ۶-۷ نمایش داده شده است.

اکنون لازم است تا بررسی کنیم که آزمون t-test را با فرض تساوی واریانس دو کلاس انجام دهیم یا عدم تساوی. هرچند با بررسی واریانس نمونه در دو کلاس برای ویژگی‌های مختلف می‌توان فهمید که واریانس دو کلاس متفاوت است، اما استفاده از آزمون two sample F-test برای این منظور به این فرض پشتوانه‌ی بهتری می‌افزاید؛ در این آزمون فرض صفر برابری واریانس دو کلاس است. جدول ۶-۱ مقادیر p-value آزمون F-test را برای ۹ ویژگی سوژه‌ی B نشان می‌دهد که مقادیر بسیار کوچک p-value رد قطعی فرض صفر را نشان می‌دهند و در نتیجه آزمون تفاوت واریانس دو کلاس را تأیید می‌کند.

اکنون یک آزمون two sample t-test با فرض عدم تساوی واریانس دو کلاس بر روی داده‌ها اعمال می‌کنیم. p-value این آزمون برای ویژگی‌های سوژه‌ی B در جدول ۶-۱ آورده شده است که مقادیر بسیار کوچک آن‌ها رد فرض صفر را تایید می‌کنند و تمایز دو کلاس را نشان می‌دهند. با توجه به اطلاعات فوق می‌توانیم بگوییم ویژگی‌هایی که به وسیله‌ی HOSRDA استخراج می‌شوند تمایز معناداری بین دو کلاس

شکل ۶-۷: توزیع آماری ویژگی شماره دو از داده‌های آموزش سوژه B. شکل هیستوگرام دو کلاس همراه با منحنی نرمال برازش شده را نمایش می‌دهد. همان‌طور که بر اساس قضیه‌ی حد مرکزی انتظار می‌رفت، مشاهده می‌شود که دو کلاس دارای توزیع نرمال هستند.

جدول ۶-۱: مقادیر p-value مربوط به F-test و t-test بر روی ویژگی‌های سوژه B. از p-value های آزمون F-test می‌توان دید که دو کلاس دارای واریانس‌های متفاوت هستند. همچنین مقادیر بسیار کوچک p-value برای t-test نشان‌دهنده‌ی تمایز معنادار بین دو کلاس است.

شماره‌ی ویژگی	F-test p-value	t-test p-value
۱	$7/334e - 297$	$2/483e - 171$
۲	$1/366e - 219$	$1/019e - 33$
۳	$1/429e - 84$	$8/473e - 33$
۴	$3/233e - 237$	$2/00e - 323$
۵	$1/384e - 76$	$1/622e - 25$
۶	$4/407e - 30$	$9/95e - 18$
۷	$1/308e - 92$	$8/493e - 278$
۸	$2/000e - 323$	$1/922e - 66$
۹	$5/459e - 05$	$0/009$

برقرار می‌کنند.

۶-۶-۲ کارایی HOSRDA در تشخیص کاراکتر

در بخش ۴-۲ روش‌هایی که در ادبیات برای تشخیص کاراکتر در دادگان مورد استفاده‌ی ما به کار برده شده است، توضیح داده شد. جدول ۶-۲ نتایج گزارش‌شده‌ی روش‌های فوق را همراه با دقت تشخیص کاراکتر روش پیشنهادی (HOSRDA) نشان می‌دهد. برای جلوگیری از تکرار مطالب از توضیح مجدد این

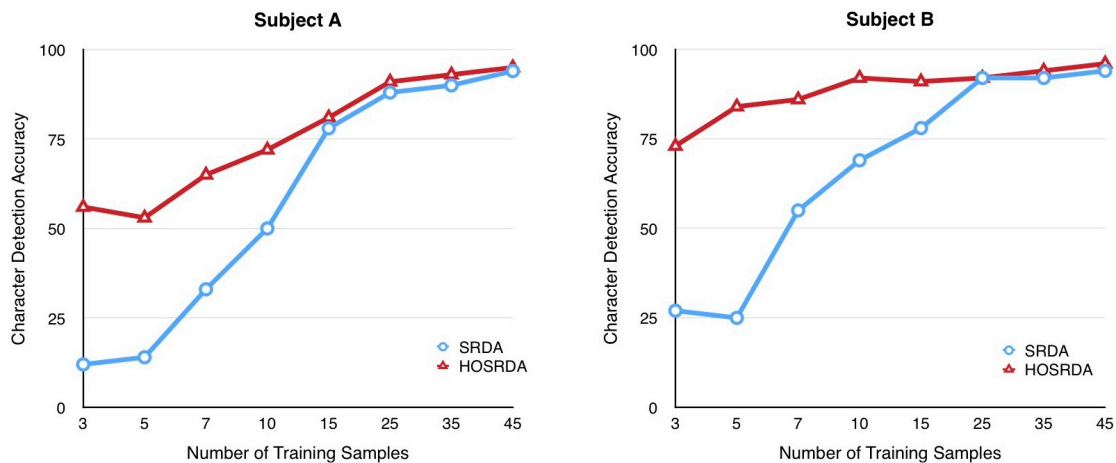
روش‌ها پرهیز می‌کنیم. در این جدول نتایج روش STDA [۱۶] نیز به عنوان روش state-of-the-art کاهش ویژگی تانسوری در تشخیص P300 آورده شده است. مقایسه‌ی HOSRDA و STDA از این جهت دارای اهمیت است که یکم، هر دو تانسوری هستند، دوم، در واقع HOSRDA از HODA مشتق شده است (و STDA حالت خاصی از HODA است). یک مسأله‌ی چالش‌برانگیز در P300 Speller این است که روش‌های مختلف در تعدادِ پایینِ تکرار روشن شدنِ سطر و ستون‌ها چه عملکردی دارند، به همین دلیل در این جدول برای دقت تشخیص کاراکتر به ازای سه حالت، وقتی تعداد تکرار (R) هر تحریک در P300 Speller برابر با ۵، ۱۰ و ۱۵ در نظر گرفته شود، گزارش شده است. همان‌طور که قبلاً گفته شد، با توجه به دامنهی بسیار اندک P300 در EEG، هر تحریک به دفعات تکرار می‌شود تا از جمعیت نتایج طبقه‌بندی آن‌ها به دقت تشخیص کاراکتر بهتری دست یابیم.

روش پیشنهادی در تشخیص کاراکترها برای سوژه‌ی B از تمامی روش‌های دیگر برتری دارد و نقطه‌ی قوتِ مهم آن در تکرارهای ۵ و ۱۰ است. هرچند نتایج سوژه‌ی A را نمی‌توان بهترین نتایج خواند، اما نتایج آن از STDA بهتر بوده و با سایر روش‌ها قابل مقایسه است. به صورت میانگین بین دو سوژه نیز HOSRDA تقریباً بر تمامی روش‌ها برتری دارد و کاملاً با eSVM به عنوان روش پیشرو در تشخیص کاراکترهای P300 Speller قابل مقایسه است.

نکته‌ی دارای اهمیت این است که زمان مرحله‌ی آموزشِ eSVM چندین ساعت است (حدوداً ۴ ساعت به طور میانگین برای هر سوژه) در حالی که مرحله‌ی آموزشِ HOSRDA به طور میانگین برای هر سوژه تنها ۲/۵s زمان می‌برد. دلیل این امر را می‌توان در سادگی عملیات تانسوری جستجو کرد: هرچند در ابتدا ممکن است روش‌های تانسوری پیچیده به نظر برسند اما با دقت بیشتر در آن‌ها می‌توان دید که آن‌ها چیزی جز ضرب‌های ماتریسی و به هم پیوستن^۵ ماتریس‌ها و بردارها نیستند.

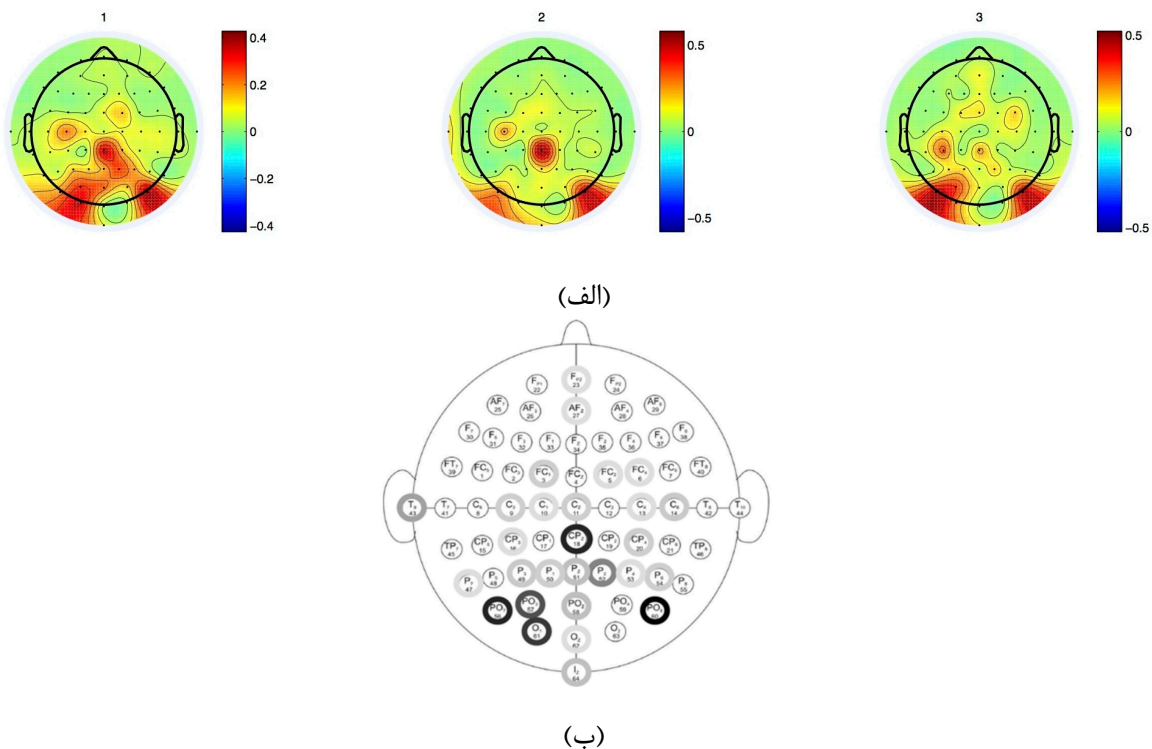
اشاره به سادگی پیش‌پردازش انجام شده در HOSRDA در مقایسه با EFLD و HODA+regression نیز خالی از لطف نیست. همان‌طور که دیدیم سالواریس و همکاران در [۳۲] از تبدیل زمان-فرکانس استفاده کرده‌اند. هم‌چنین در [۴۴] برای ساخت تانسور از هر یک از تک‌ثبت‌ها از تخمین چندجمله‌ای استفاده شده که با توجه به تعداد زیاد داده‌ها وقت گیر است. این در حالی است که ما از نمونه‌های زمانی (که تنها فیلتر میان‌گذر شده‌اند) استفاده کرده‌ایم.

^۵Concatenate

شکل ۶-۸: نمودار «دقت تشخیص کاراکتر بر حسب تعداد کاراکتر آموزش» برای دو سوژه‌ی A و B. برتری HOSRDA وقتی تعداد کاراکترهای آموزش کم است به روشنی دیده می‌شود.

اکنون با توجه به این که HOSRDA تعمیم تانسوری SRDA است، مقایسه‌ی عملکرد این دو دید خوبی درباره‌ی تاثیر تانسوری کردن روش‌های کاهش ویژگی می‌دهد. برای این مقایسه تعداد کاراکترهای آموزش را از ۳ کاراکتر تا ۴۵ کاراکتر تغییر داده و دقت تشخیص کاراکتر برای داده‌های آزمون را به دست می‌آوریم. نمودار «دقت تشخیص کاراکتر بر حسب تعداد کاراکتر آموزش» برای دو سوژه‌ی A و B در شکل ۶-۸ نمایش داده شده است. برتری HOSRDA وقتی تعداد کاراکترهای آموزش کم است به روشنی دیده می‌شود.

شکل ۶-۹: (الف) ستون‌های ماتریس عامل اول (متناظر با بُعد کانال) از زیرفضای HOSRDA داده‌های P300 Speller. (ب) نتایج انتخاب کانال در [۱۳]. کانال‌ها بر اساس ارزش آن‌ها با شدت رنگ مشخص شده‌اند. مربوط به سوژه B.

۶-۷ ماتریس پایه‌ی متناظر با بُعد کانال در زیرفضای HOSRDA

همان‌طور که همواره گفته می‌شود، هر ماتریس عامل از تجزیه‌ی تانسوری، ویژگی‌های مربوط به آن بُعد از تانسور را نشان می‌دهد. برای مثال اگر تانسور $Channel \times Time \times Trial$ را تجزیه می‌کنیم، ماتریس عامل اول و دوم به اصطلاح حاوی امضای زمانی و مکانی^۶ سیگنال تجزیه شونده هستند. به همین دلیل بررسی این ماتریس‌های عامل ازین جهت می‌تواند مفید باشد که درک بهتری از زیرفضایی که داده‌ها بر آن تصویر می‌شوند به ما خواهد داد.

شکل ۶-۹ الف ستون‌های ماتریس عامل اول (متناظر با بُعد کانال) از زیرفضای HOSRDA را برای سوژه B نشان می‌دهد. این توپوگرافی‌ها درواقع یک وزن‌دهی به کانال‌ها را نشان می‌دهند؛ کاری که روش‌های انتخاب کانال با صرف هزینه‌ی زمانی و محاسباتی انجام می‌دهند (مانند آنچه در [۱۳] آمده) و یا با درنظر گرفتن الکترودهای از پیش تعیین شده احتمال از دست رفتن اطلاعات را ایجاد می‌کنند. برای بررسی میزان اعتبار وزن‌دهی انجام شده، از نتایج انتخاب کانال در [۱۳] استفاده می‌کنیم. در شکل

^۶Time and space signatures

۶-۹ نتایج انتخاب کانال در مقاله‌ی فوق نشان داده شده که کانال‌ها بر اساس ارزش آن‌ها با شدت رنگ مشخص شده‌اند. مشاهده می‌شود که توپوگرافی‌های شکل ۶-۹الف تطابق خوبی با کانال‌های باارزش در شکل ۶-۹ب دارند.

۶-۸ جمع‌بندی

در این فصل به ارزیابی الگوریتم پیشنهادی (HOSRDA) در تشخیص کاراکتر P300 speller پرداختیم. درباره‌ی پایداری و شیوه‌ی انتخاب پارامترهای آن صحبت کردیم و دقت تشخیص کاراکتر آن را با سایر روش‌های موجود بر روش مجموعه‌دادگان مورد استفاده بررسی کردیم. دیدیم که HOSRDA برای یکی از سوژه‌ها بیشتری دقت تشخیص کاراکتر را داشت و برای سوژه‌ی دیگر نتایج آن قابل رقابت با روش‌های دیگر بود. به طور میانگین برای دو سوژه، به ازای ۱۵، ۱۰ و ۵ تکرار برای هر تحریک، به ترتیب دقت تشخیص کاراکتر ۹۶/۵، ۸۹ و ۷۲/۹ به دست آمده است. هم‌چنین عملکرد HOSRDA را با روش برداری آن (SRDA) مقایسه کردیم و روشن شد که تانسوری کردن باعث بهبود روشی در عملکرد در مسأله‌ی SSS خواهد شد. در پایان نیز ماتریس پایه‌ی متناظر با بُعد کانال را در زیرفضای HOSRDA بررسی کرده و دیدیم که وزن‌دهی کانال‌ها با توجه به اهمیت آن‌ها به خوبی صورت گرفته است.

فصل ۷

طبقه‌بند بدون سرپرست و فرم پیشنهادی تانسوری آن

۱-۷ پیش‌گفتار

طبقه‌بندی باسرپرست در P300 speller محدودیت‌هایی را ایجاد می‌کند که از آن جمله می‌توان به جلسات کالبراسیون طولانی اشاره کرد که وقت‌گیر و خسته‌کننده هستند. در [۵۰] یک طبقه‌بند بدون سرپرست برای استفاده در P300 speller معرفی شده است که از EM^۱ استفاده می‌کند. در واقع منظور از بدون سرپرست این است که برای پیش‌بینی حروف هجی‌شده به وسیله‌ی کاربر، نیازی به داده‌های آموزش برچسب‌دار نیست. این روش به خاطر حذف فرآیند آموزش و سهولت در استفاده از BCI بسیار حائز اهمیت است. در بخش ۲-۷ به توضیح این طبقه‌بند بدون سرپرست می‌پردازیم. پس از آن در بخش ۳-۷ فرمول‌بندی تانسوری شده‌ی آن را پیشنهاد داده و نتایج آن را در بخش ۴-۷ بررسی خواهیم کرد. مطالب بخش ۲-۷ با استفاده از مقاله‌ی [۵۰] نگارش شده‌اند.

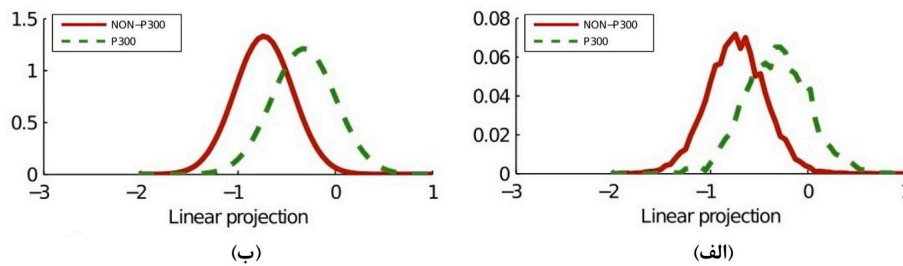
۲-۷ طبقه‌بند بدون سرپرست برای P300 speller

در [۵۰] روشی برای طبقه‌بندی بدون سرپرست در P300 speller معرفی شده است که از Expectation Maximization بهره برده است. طبقه‌بند پایه‌ی این روش مشابه BLDA^۲ یا BLR^۳ [۵۱]

^۱ Expectation Maximization

^۲ Bayesian Linear Discriminant Analysis

^۳ Bayesian Linear Regression

شکل ۷-۱: دو کلاس P300 و فاقد P300 پس از تصویر شدن بر یک بعد دارای توزیع نرمال با واریانس مشابهی هستند: (الف) هیستوگرام دو کلاس. (ب) توزیع گوسی براز شده به هیستوگرامها [۵۰].

است. در ابتدا به توضیح مختصر آن می‌پردازیم.

۱-۲-۷ BLDA

مسئله‌ی BLDA به طور ساده یک مسئله‌ی رگرسیون است که $\{x_m \in \mathbb{R}^{1 \times (D+1)}, m = 1, \dots, M\}$ داده‌های آموزش و $\{t_m, m = 1, \dots, M\}$ برچسب‌های آن‌ها هستند و می‌خواهیم بردار $w \in \mathbb{R}^{(D+1) \times 1}$ را به دست آوریم به طوری که $t_i = x_m w$ که در آن $(D+1)$ امین درایه‌ی x_m ها ۱ است و $(D+1)$ امین درایه‌ی w معادل بایاس رگرسیون است. اکنون برای تعریف BLDA لازم است فرض‌های زیر را داشته باشیم:

$$p(t_m = 1) = \gamma$$

$$p(t_m = -1) = 1 - \gamma$$

$$p(w) = \mathcal{N}(\cdot, \alpha^{-1} I)$$

$$p(x_m | t_m, w) = \mathcal{N}(x_m w | t_m, \beta^{-1})$$

که در آن $p(t_m = 1)$ احتمال حضور P300 در نمونه‌ی x_m است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، فرض شده است که دو کلاس P300 و فاقد P300 پس از تصویر شدن بر یک بعد دارای توزیع نرمال با واریانس مشابهی هستند (شکل ۷-۱). نرمال بودن توزیع تصویر داده‌ها بر یک بُعد با قضیه‌ی حد مرکزی قابل توجیه است: تصویر داده‌ها بر یک بُعد در واقع ترکیب خطی تعداد زیادی متغیر تصادفی است که بر اساس قضیه‌ی حد مرکزی توزیع نرمال دارد.

اکنون احتمال پسین w را به صورت زیر خواهیم داشت:

$$p(w | \beta, \alpha, X, t) = \frac{p(w)p(X|t, w)}{\int p(w)p(X|t, w)dw} \quad (1-7)$$

که در آن $X \in \mathbb{R}^{M \times D}$ همه‌ی داده‌های آموزش را در خود دارد. می‌توان نشان داد که احتمال پسین بالا دارای توزیع نرمال با میانگین زیر است:

$$m = (X^T X + \frac{\alpha}{\beta} I)^{-1} X^T t \quad (۲-۷)$$

اکنون اگر x یک داده‌ی جدید باشد که می‌خواهیم برچسب آن را تخمین بزنیم، توزیع پیش‌گو به صورت زیر خواهد بود:

$$p(\hat{t}|\beta, \alpha, x, X, t) = \int p(\hat{t}|\beta, x, w) p(w|\beta, \alpha, X, t) dw \quad (۳-۷)$$

که دارای توزیع نرمال با میانگین xm است. بنابراین با روش Maximum likelihood می‌توانیم تخمین w را به صورت زیر داشته باشیم:

$$w = (X^T X + \frac{\alpha}{\beta} I)^{-1} X^T t \quad (۴-۷)$$

۲-۲-۷ طبقه‌بند بدون سرپرست

فرض کنید داده‌های یک P300 speller در دست است که مربوط به هجی کردن N کاراکتر است. ماتریس P300 speller دارای K سطر و K ستون است. برای کاراکتر n ام هریک از سطر و ستون‌ها R_n بار روشن می‌شوند. $x_{n,r,k}^\omega$ سیگنال EEG مربوط به کاراکتر n است در زمان تکرار r ام سطر ($\omega = 0$) یا ستون ($\omega = 1$) k است. به همین ترتیب $t_{n,r,k}^\omega$ برچسب $x_{n,r,k}^\omega$ است که اگر برابر ۱ باشد به معنی این است که سطر یا ستون فوق دارای P300 بوده است و اگر برابر ۰ باشد به معنی این است سطر یا ستون فوق فاقد P300 است.

در این پارادایم فرض می‌شود که برای هر کاراکتر یک سطر و یک ستون وجود دارد که حاوی P300 است؛ این سطر (یا ستون) را با پارامتر z_n^ω نشان می‌دهیم. این پارامتر مقداری بین ۱ تا K می‌گیرد (برای مثال اگر ماتریس P300 speller مشابه بخش ۶-۲-۱ باشد و اولین کاراکتر هجی شده B باشد، $z_1 = ۱$ و

$z_1 = 2$). اکنون فرض‌های زیر را خواهیم داشت:

$$p(\mathbf{w}) = \mathcal{N}(\cdot, \alpha^{-1} \mathbf{I}) \quad (5-7)$$

$$p(z_n^\omega = k) = \frac{1}{K} \quad (6-7)$$

$$p(t_{n,r,k}^\omega | z_n^\omega) = \begin{cases} 1, & z_n^\omega = k. \\ \cdot, & z_n^\omega \neq k \end{cases} \quad (7-7)$$

$$p(t_{n,r,k}^\omega = -1 | z_n^\omega) = \begin{cases} \cdot, & z_n^\omega = k. \\ 1, & z_n^\omega \neq k \end{cases} \quad (8-7)$$

$$p(\mathbf{x}_{n,r,k}^\omega | t_{n,r,k}^\omega, \mathbf{w}) = \mathcal{N}(\mathbf{x}_{n,r,k}^\omega | \mathbf{w} t_{n,r,k}^\omega, \beta^{-1}) \quad (9-7)$$

ازین پس از بالانویس w صرف نظر می‌کنیم و فرض می‌کنیم که $2N$ شبه-کاراکتر داریم. شبه-کاراکترها در واقع داده‌های مربوط به سطرهای (یا ستون‌های) کاراکترها هستند. اکنون مسأله یافتن پارامترهای $\{w, \beta\}$ است زمانی که داده‌هایی را مشاهده کرده‌ایم (X). همچنین مسأله یک پارامتر مخفی دارد (z_n). این مسأله با استفاده از EM حل می‌شود. در EM باید مسأله‌ی زیر را حل کنیم:

$$\mathbf{w}_m, \beta_m = \underset{\mathbf{w}, \beta}{\operatorname{argmax}} \sum_z p(z | \mathbf{X}, \mathbf{w}_p, \beta_p) \log p(\mathbf{X}, z | \mathbf{w}, \beta) + \log p(\mathbf{w} | \alpha) \quad (10-7)$$

مقادیر بهینه‌ی w و β به وسیله‌ی مشتق‌گیری از رابطه‌ی بالا به دست می‌آیند. رابطه‌ی به‌روزرسانی w به صورت زیر است:

$$\mathbf{w}_m = \sum_z p(z | \mathbf{X}, \mathbf{w}_p) (\mathbf{X}^T \mathbf{X})^{-1} \mathbf{X}^T \tilde{T}(z) \quad (11-7)$$

که در آن $\tilde{T}(z)$ بردار برجسب‌های متناظر با تحریک‌های X است به شرطی که z را بدانیم. رابطه‌ی به‌روزرسانی β و α به صورت خواهد بود:

$$\beta^{-1} = \left\langle \sum_z p(z_n | \mathbf{X}_n, \mathbf{w}_p, \beta_p) (\mathbf{x}_{n,r,k}^\omega \mathbf{w} - \tilde{t}_{n,r,k})^2 \right\rangle_{n,r,k} \quad (12-7)$$

$$\alpha = \frac{D}{\mathbf{w} \mathbf{w}^T} \quad (13-7)$$

بنابراین مراحل الگوریتم طبقه‌بندی بدون سرپرست، که در بالا توضیح داده شد به صورت زیر خواهد بود:

۱. مقداردهی اولیه‌ی پارامترهای w ، β و α

۲. محاسبه‌ی $p(z_n | \mathbf{X}_n, \mathbf{w}, \beta)$ به ازای $n = 1, \dots, 2N$ و $z_n = 1, K$

۳. به روزرسانی پارامترها از روابط ۷-۱۱ تا ۷-۱۳.

۴. اگر الگوریتم همگرا شده است، پایان. در غیر این صورت بازگشت به مرحله‌ی ۲.

از آن‌جا که تابع likelihood دارای اکسترم‌های محلی بسیاری است، برای یافتن طبقه‌بند بهینه این روش پیشنهاد شده است: به ازای هر مقداردهی اولیه‌ی \mathbf{w} دو طبقه‌بند آموزش داده می‌شود (یکی با \mathbf{w} و دیگری با $-\mathbf{w}$). اکنون به ازای ۱۰ مقداردهی اولیه (که در واقع ۲۰ طبقه‌بند خواهد بود) فرآیند آموزش بدون سرپرست را انجام می‌دهیم. از میان این ۲۰ طبقه‌بند، طبقه‌بند با بیشترین مقدار likelihood را انتخاب می‌کنیم. فرآیند فوق را ۱۰ بار تکرار می‌کنیم. بنابراین در نهایت ۱۰ طبقه‌بند خواهیم داشت. برای گزارش عملکرد روش، میانگین و انحراف معیار دقت تشخیص کاراکتر این ۱۰ طبقه‌بند را گزارش می‌کنیم.

۳-۷ فرم پیشنهادی تانسوری

در بخش قبل برای تشخیص کاراکتر داده‌های هر شبه‌کاراکتر را در یک ماتریس قرار دادیم (\mathbf{X}_n). اکنون اگر تکرارهای مربوط به هر شبه‌کاراکتر را در یک تانسور با ابعاد $\text{Time} \times \text{Channel} \times \text{Trial}$ بچینیم، می‌توانیم دو بردار پایه برای زیرفضای ویژگی به دست آوریم. به عبارتی داشته باشیم:

$$p(\mathbf{w}_1) = \mathcal{N}(\cdot, \alpha_1^{-1} \mathbf{I}) \quad (14-7)$$

$$p(\mathbf{w}_2) = \mathcal{N}(\cdot, \alpha_2^{-1} \mathbf{I}) \quad (15-7)$$

$$p(\mathcal{X}_n | \mathbf{t}_n, \mathbf{w}_1, \mathbf{w}_2) = \mathcal{N}(\mathbf{y}_n | \mathbf{t}_n, \beta^{-1} \mathbf{I}) \quad (16-7)$$

که در آن \mathcal{X}_n و \mathbf{t}_n به ترتیب تانسور سه بعدی و بردار برچسب‌های متناظر با شبه‌کاراکتر n م هستند. همچنین:

$$\mathcal{X}_n \in \mathbb{R}^{I_1 \times I_2 \times KR_n}, \quad \mathbf{w}_1 \in \mathbb{R}^{1 \times I_1}, \quad \mathbf{w}_2 \in \mathbb{R}^{1 \times I_2} \quad (17-7)$$

$$\mathcal{Y}_n = \mathcal{X}_n \times_1 \mathbf{w}_1 \times_2 \mathbf{w}_2 = [\mathcal{X}_n; \mathbf{w}_1, \mathbf{w}_2] \in \mathbb{R}^{1 \times 1 \times KR_n} \quad (18-7)$$

$$\mathbf{y}_n = \mathcal{Y}_{n(3)} \in \mathbb{R}^{KR_n \times 1} \quad (19-7)$$

الگوریتم ۹ فرم پیشنهادی تانسوری طبقه‌بند بدون سرپرست

Input: $\mathcal{X}_n, n = 1, \dots, 2N$ **Output:** the number of the row and columns containing P300.

- 1: Initialization for $\theta_p = \{w_1, w_2, \beta_p, \alpha_1, \alpha_2\}$
- 2: **while not convergent do** ▷ convergence of main algorithm
- 3: **while not convergent do** ▷ convergence of tensor algorithm
- 4: **for** $m = 1, 2$ **do**
- 5: substitute w_m and α_m and in θ_p with new updated ones. ▷ from 2nd iteration
- 6: compute $p(z_n|\mathcal{X}_n, \theta_p)$, $n = 1, \dots, 2N$ and $z_n = 1, \dots, K$
- 7: update w_m and α_m .
- 8: update β_m .
- 9: **end for**
- 10: **end while**
- 11: **end while**
- 12: compute $p(z_n|\mathcal{X}_n, \theta_p)$, $n = 1, \dots, 2N$ and $z_n = 1, \dots, K$
- 13: for each n, mark the row (column) with highest probability as the one containing P300.

که در آن I_1 و I_2 به ترتیب تعداد کانال‌ها و نمونه‌های زمانی هر تک‌ثبت هستند. در این صورت:

$$p(z_n|\mathcal{X}_n, \theta_p) = \frac{\mathcal{N}(\mathbf{y}_n|\tilde{\mathbf{t}}_n(z_n), \beta^{-1}\mathbf{I})}{\sum_{z_n} \mathcal{N}(\mathbf{y}_n|\tilde{\mathbf{t}}_n(z_n), \beta^{-1}\mathbf{I})} \quad (20-7)$$

که در آن θ_p مجموعه‌ی پارامترهای w_1, w_2, β_p و α_1, α_2 است. مسأله‌ی بهینه‌سازی مشابه با رابطه‌ی ۷-۱۰ به صورت بیشینه‌سازی تابع زیر نوشته می‌شود:

$$J(w_1, w_2, \beta) = \sum_z p(z|\mathcal{X}, \theta_p) \log p(\mathcal{X}, z|\theta) + \log p(w_1|\alpha_1) + \log p(w_2|\alpha_2) \quad (21-7)$$

که در آن \mathcal{X} تانسور سه بعدی کل شبه‌کاراکترهاست. می‌توان نوشت:

$$\begin{aligned} J(w_1, w_2, \beta) &= \sum_{n=1}^{2N} \sum_{z_n=1}^K p(z_n|\mathcal{X}_n, \theta_p) \log p(\mathcal{X}_n|\tilde{\mathbf{t}}_n(z_n), \theta) \\ &+ \sum_{n=1}^{2N} \sum_{z_n=1}^K p(z_n|\mathcal{X}_n, \theta_p) \log p(z_n) \\ &+ \log p(w_1|\alpha_1) + \log p(w_2|\alpha_2) \end{aligned} \quad (22-7)$$

برای به دست آوردن روابط به روزرسانی پارامترها از طریق مشتق‌گیری رابطه‌ی بالا، به دلیل تشابهی که با رابطه‌ی ۷-۱۰ وجود دارد، رابطه‌ی به روزرسانی β به صورت سراسری به دست می‌آید:

$$\beta^{-1} = \frac{1}{2NR_nK} \sum_{n=1}^{2N} \sum_{z_n=1}^K p(z_n|\mathcal{X}_n, \theta_p) \|\mathbf{y}_n - \tilde{\mathbf{t}}(z_n)\|^2 \quad (23-7)$$

برای به دست آوردن رابطه‌ی به روزرسانی w_1 لازم است از ترم اول رابطه‌ی ۷-۲۲ نسبت به w_1

مشتق بگیریم:

$$\begin{aligned} \frac{d}{dw_1} \log p(\mathcal{X}_n | \tilde{\mathbf{t}}_n(z_n), w_1, w_2, \beta) &= \frac{d}{dw_1} \left(-\frac{\beta}{2} \|Y_{n(1)} - \tilde{\mathbf{t}}(z_n)^T\|^2 \right) \\ &= -\beta (Y_{n(1)} - \tilde{\mathbf{t}}(z_n)^T) \frac{dY_{n(1)}}{dw_1} \end{aligned} \quad (24-7)$$

$$= -\beta (w_1 H_{n(1)}^{(-1)} - \tilde{\mathbf{t}}(z_n)^T) ((w_2 \otimes I_K) X_{n(1)}^T)$$

که در آن $\mathcal{H}_n^{(-1)} = \mathcal{X}_n \times_2 w_2 \in \mathbb{R}^{I_1 \times 1 \times KR_n}$ هم‌چنین می‌توان دید که $H_{n(1)}^{(-1)T} \otimes X_{n(1)}^T = (w_2 \otimes I_K) \otimes X_{n(1)}^T$

بنابراین رابطه‌ی به روزرسانی w_1 به صورت زیر خواهد بود:

$$w_1 = \sum_n \sum_{z_n} (p(z_n | \mathcal{X}_n, \theta_p) \tilde{\mathbf{t}}(z_n)^T H_{n(1)}^{(-1)T}) (H_{n(1)}^{(-1)} H_{n(1)}^{(-1)T})^{-1} \quad (25-7)$$

به طریق مشابه برای w_2 داریم:

$$w_2 = \sum_n \sum_{z_n} (p(z_n | \mathcal{X}_n, \theta_p) \tilde{\mathbf{t}}(z_n)^T H_{n(2)}^{(-2)T}) (H_{n(2)}^{(-2)} H_{n(2)}^{(-2)T})^{-1} \quad (26-7)$$

که در آن $\mathcal{H}_n^{(-2)} = \mathcal{X}_n \times_1 w_1 \in \mathbb{R}^{1 \times I_2 \times KR_n}$ الگوریتم ۹ شبه‌کد فرم تانسوری طبقه‌بند بدون سرپرست را نشان می‌دهد. دقت کنید که در این الگوریتم به ازای هر مُد (در حلقه‌ی سطر ۴) پارامتر β نیز به روز می‌شود. در حالی که می‌دانیم این پارامتر باید برای هر دو مُد تانسور یکسان باشد. در عمل دیده شد که پس از همگرایی $\beta_1 = \beta_2$ برقرار است. هرچند می‌توان به روزرسانی β را خارج از حلقه‌ی سطر ۴ انجام داد، اما به روزرسانی آن همراه با ماتریس‌های پایه‌ی تجزیه‌ی تانسوری به دقت محاسبات کمک می‌کند. با نگاهی به این شبه‌کد می‌توان حدس زد که نتایج شبیه‌سازی نباید از فرم برداری پیشی بگیرد؛ چرا که خود الگوریتم اصلی به صورت تکراری است (حلقه‌ی سطر ۲) و اضافه شدن یک حلقه‌ی دیگر داخل آن همگرایی به نقطه‌ی بهینه را دچار مشکل خواهد کرد.

۴-۷ شبیه‌سازی

برای مقایسه‌ی کارایی فرم تانسوری طبقه‌بند بدون سرپرست با طبقه‌بند معرفی شده در بخش ۷-۲-۲، از مجموعه‌داده‌گان BCI Competition II-Dataset IIb استفاده کرده‌ایم [۵۲]. این مجموعه‌داده با پروتکلی مشابه با داده‌های BCI Competition III-Dataset II (توضیح داده شده در بخش ۶-۲-۱) از یک سوژه ثبت شده است و داده‌های ۳۷ حرف برای داده‌های آموزش و ۳۱ حرف برای داده‌های آزمون در دسترس قرار دارد. دلیل انتخاب این مجموعه‌داده برای ارزیابی در این‌جا این است که کار با این داده‌گان نسبت داده‌های مسابقه‌ی سوم ساده‌تر هستند. منظور از ساده این است نویز داده‌ها کم‌تر و P300 در آن‌ها

مشهودتر است و تقریباً تمامی روش‌های موجود در طبقه‌بندی P300 speller در این داده‌ها به دقت ۱۰۰ درصد دست می‌یابند (روش پیشنهادی ما، HOSRDA، نیز برای این داده‌ها دقت ۱۰۰ درصد دارد). دلیل دیگر این است که در [۵۰] (روش بخش ۷-۲-۲) برای این مجموعه داده، در پردازش غیربرخط^۴، دقت تشخیص کاراکتر ۱۰۰ درصد با انحراف معیار صفر برای داده‌های آزمون گزارش شده است (ما هم با شبیه‌سازی که انجام دادیم نتیجه‌ی مشابهی را برای این مجموعه داده‌ها به دست آوردیم). به همین دلیل این داده‌ها برای بررسی‌های اولیه‌ی کارایی هر الگوریتمی بسیار مناسب است، چرا که اگر الگوریتمی در این داده‌ها در به دست آوردن دقت ۱۰۰ درصد ناموفق باشد، چرایی آن را باید به صورت جدی بررسی کرد. پیش‌پردازش انجام شده به صورت مراحل زیر است:

۱. اعمال فیلتر CAR^۵.

۲. فیلتر میان‌گذر در باند ۰/۵ تا ۱۵ هرتز.

۳. نرمالیزه کردن هر کانال به میانگین صفر و واریانس یک.

۴. جداسازی تک‌ثبت‌ها و کاهش نرخ نمونه‌برداری به طوری که برای هر تک‌ثبت ۱۰ نمونه‌ی زمانی باقی بماند.

ابتدا به نظر می‌رفت تانسوری کردن روش [۵۰] شاید بتواند از اطلاعات زمان و مکان بهتر استفاده کند. در شبیه‌سازی‌ها فرم تانسوری طبقه‌بند بدون سرپرست از ۳۱ کاراکتر آزمون، ۳۰ کاراکتر را به درستی پیش‌بینی می‌کند. هرچند این نتیجه چندان بد به نظر نمی‌رسد، اما برای این مجموعه داده دقت ۱۰۰ درصد مورد نظر است. اول این که از آن جا که در نسخه‌ی تانسوری دو بردار پایه داریم، در هر گروه به تعداد بیشتری طبقه‌بند نیاز داریم. در شبیه‌سازی‌ها ما از ۱۰ گروه ۴۰ تایی استفاده کردیم. این مسأله همراه با حلقه‌های تکرار اضافه شده زمان اجرای برنامه را به صورت زیادی افزایش می‌دهد. در روش تانسوری، حلقه‌ی تکراری با روش جایگزینی (سطر ۳ از شبه‌کد) که در هر بار تکرار حلقه‌ی اصلی (سطر ۲ از شبه‌کد) وجود دارد، نقطه ضعف بزرگ الگوریتم است. به صورت کلی طبقه‌بند بدون سرپرست (روش برداری) نسبت به مقداردهی اولیه بسیار حساس است. به همین دلیل وقتی در این حلقه‌ی سطر ۳ از شبه‌کد در هر بار تکرار احتمال $p(z_n | \mathcal{X}_n, \theta_p)$ به فرض بردارهای پایه‌ای که هنوز همگرا نشده‌اند محاسبه

^۴Offline

^۵Common Average Reference

می‌شود، به شدت بر عملکرد الگوریتم تاثیر می‌گذارد.

دلیل دیگری نیز می‌توان برای کاهش کیفیت به دلیل تانسوری کردن متصور شد: الگوریتم طبقه‌بند بدون سرپرست (و همین طور BLDA) بر اساس شواهد آماری کار می‌کنند. به همین دلیل به تعداد کافی نمونه نیاز دارند. در نسخه‌ی تانسوری این الگوریتم در هربار تکرار از حلقه‌ی سطر ۴ این فرض را خواهیم داشت:

$$p(\mathcal{H}_n^{(-m)} | \mathbf{t}_n, \mathbf{w}_m) = \mathcal{N}(\mathbf{h}_n | \mathbf{t}_n, \beta^{-1} \mathbf{I}) \quad (27-7)$$

که در آن $\mathbf{h}_n = (\mathcal{H}_n^{(-m)} \times_m \mathbf{w}_p)_{(3)}$. با توجه به این که $\mathcal{H}_n^{(-m)}$ درواقع KR_n داده‌ی I_m بُعدی است و I_m تعداد «کافی» از لحاظ آماری نیست، فرض نرمال بودن بالا دچار تزلزل می‌شود. برای مثال برای بعد اول، $I_1 = 10$ که از دیدگاه آماری تعداد واقعا کمی به شمار می‌آید.

۵-۷ جمع‌بندی

در این فصل طبقه‌بند بدون سرپرست برای P300 spleller را بررسی کردیم و فرمول‌بندی تانسوری آن را معرفی کردیم. دیدیم که عملکرد نسخه‌ی تانسوری ضعیف‌تر است. بر اساس تجربیات شبیه‌سازی فرم تانسوری طبقه‌بند بدون سرپرست و تجربه‌ی تعمیم تانسوری BLDA برای نگارنده، توضیحاتی برای دلایل این ضعف داده شد که دو گزاره‌ی کلی زیر برای جمع‌بندی در این زمینه مطرح می‌شود:

۱. تانسوری کردن الگوریتم‌هایی که خودشان تکراری هستند، بهبودی در عملکرد آن‌ها ایجاد نمی‌کند. چرا که حلقه‌ی تکراری مربوط به تخمین بردارهای (یا ماتریس‌های) پایه‌ی تجزیه‌ی تانسوری باعث ناپایداری الگوریتم می‌شود.

۲. در روش‌هایی که مبنای آماری دارند (همانند طبقه‌بند بدون سرپرست و BLDA) تانسوری کردن به دلیل متزلزل کردن برقراری فرض‌هایی که به واسطه‌ی قضیه‌ی حد مرکزی (و امثال آن) در نظر گرفته می‌شود احتمالا باعث بدتر شدن عملکرد می‌شود.

فصل ۸

جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۸-۱ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

در سال‌های اخیر استفاده از تانسورها در پردازش سیگنال EEG بسیار مورد استقبال قرار گرفته است و دو تجزیه‌ی تانسوری Tucker و CP برای مطالعه‌ی دادگان حاوی ERP به صورت گسترده مورد استفاده قرار گرفته‌اند. مطالعات انجام شده روی کاربرد روش‌های تجزیه‌ی تانسوری در پردازش سیگنال EEG حاوی ERP را می‌توان به دو دسته‌ی کلی تقسیم کرد: گروه اول از تجزیه‌ی تانسوری برای جداسازی منابع و استخراج الگوی ERP استفاده می‌کنند و گروه دوم تجزیه‌ی تانسوری را برای کاهش ویژگی، به هدف بررسی تمایزپذیری دو کلاس و یا طبقه‌بندی، به کار بسته‌اند.

هدف این پایان‌نامه بررسی ادبیات موجود در استفاده از روش‌های تجزیه‌ی تانسوری در مطالعه‌ی داده‌های ERP و ارائه‌ی یک روش جدید بر مبنای تجزیه‌ی تانسوری برای تشخیص پتانسیل وابسته به رخداد بوده است، به طوری که نتایج ارزیابی آن با روش‌های دیگر توانایی رقابت را داشته باشد.

در این نوشتار ابتدا مفاهیم اولیه و نیز پیش‌زمینه‌ی نظری مرتبط با پژوهش را معرفی کردیم. در بخش پیش‌زمینه‌ی نظری دو روش برداری کاهش ویژگی توضیح داده شده و مروری سریع بر مفاهیم اصلی جبر تانسوری و برخی روش‌های کاهش ویژگی تانسوری داشتیم. پس از آن به مرور ادبیات مرتبط پروژه پرداختیم که شامل مرور روش‌های برداری استفاده شده برای پردازش داده‌های BCI Competition III-Dataset II و همچنین کاربرد روش‌های تجزیه‌ی تانسوری در مطالعات مرتبط با پتانسیل‌های وابسته به رخداد است.

در این پایان‌نامه فرمول‌بندی یک روش جدید کاهش ویژگی مبتنی بر تجزیه‌ی تانسوری معرفی کردیم که آن را Higher Order Spectral Regression Discriminative Analysis، یا به اختصار HOSRDA، نامیدیم. این روش تعمیم تانسوری روش SRDA است که در پیشینه‌ی نظری توضیح داده شد. هم‌چنین پیچیدگی محاسباتی روش پیشنهادی را بر حسب تعداد فلاپ محاسبه کردیم و نشان دادیم برای یک تانسور $I_1 \times I_2 \times K$ در هر تکرار از حلقه‌ی اصلی الگوریتم از مرتبه‌ی $O(KI^2)$ است که $I = \max(I_1, I_2)$. شیوه‌ی انتخاب پارامتر و پایداری همگرایی الگوریتم پیشنهادی را در شبیه‌سازی بررسی کردیم و به تجربه نشان دادیم که الگوریتم در همگرایی‌اش یک پایداری نسبی دارد و همگرایی آن به ویژگی‌های داده‌های آموزش وابسته نیست.

برای ارزیابی الگوریتم پیشنهادی از آن برای تشخیص کاراکتر یک P300 speller مربوط به مجموعه‌ی دادگان BCI Competition III-Dataset II استفاده کردیم. روش پیشنهادی به طور میانگین برای دو سوژه زمانی که ۱۵، ۱۰ و ۵ تکرار برای هر تحریک استفاده شود، به ترتیب به دقت تشخیص کاراکتر ۹۶/۵، ۸۹ و ۷۲/۹ دست یافت که کاملاً قابل مقایسه با سایر نتایج گزارش شده بر این مجموعه داده است. در پایان نیز وزن‌دهی کانال‌ها را در زیرفضای HOSRDA از روی ماتریس عامل متناظر با بُعد کانال بررسی کردیم و با مقایسه با ادبیات دیدیم که وزن‌دهی انجام شده معتبر است.

هم‌چنین طبقه‌بند بدون سرپرست P300 speller و فرم پیشنهادی تانسوری آن را معرفی کردیم و به بررسی دلایل عدم موفقیت تانسوری کردن این روش پرداختیم. در این باره دو گزاره‌ی کلی را مطرح کردیم که طبیعتاً نیاز به بررسی بیشتری دارند: (۱) تعمیم تانسوری الگوریتم‌های تکراری نمی‌تواند باعث بهبود آن‌ها شود. دلیل این اتفاق هم می‌تواند این باشد که حلقه‌ی تکراری مربوط به تخمین بردارهای (یا ماتریس‌های) پایه‌ی تجزیه‌ی تانسوری باعث ناپایداری الگوریتم می‌شود. (۲) تعمیم تانسوری روش‌هایی که مبنای آماری دارند، برقراری فرض‌هایی که به واسطه‌ی قضیه‌ی حد مرکزی (و امثال آن) در نظر گرفته می‌شوند را از بین می‌برد. به همین دلیل تانسوری کردن آن‌ها می‌تواند باعث بدتر شدن نتایج شود.

۲-۸ پیشنهادها

بر اساس تجربیاتی که در مراحل این پژوهش به دست آمد، پیشنهادات زیر برای کارهای آینده ارائه

می‌شود:

گسترش HOSRDA: همان‌طور که قبلاً توضیح داده شد، HOSRDA ساختار جدیدی را برای همراه کردن قیود رگولاریزاسیون بر روی ماتریس‌های عامل تجزیه‌ی تانسوری فراهم می‌سازد. از کارهایی که برای ادامه‌ی مسیر پیشنهاد می‌شود حل مسأله به همراه قیودی نظیر تُنکی است که البته بسته به کاربرد باید اعمال شود. می‌توان HOSRDA را برای کاهش ویژگی در حوزه‌های دیگر نظیر تشخیص چهره^۱ و تشخیص تصور حرکت^۲ به کار برد و بسته به کاربرد قیود مناسب را اعمال کرد.

طبقه‌بندی: در الگوریتم پیشنهادی ویژگی‌های به دست آمده از HOSRDA به بردار تبدیل و به طبقه‌بند LDA داده شدند. با توجه به این‌که ویژگی‌های به دست آمده از HOSRDA تانسور هستند، ممکن است طبقه‌بندهای تانسوری (نظیر Support Tensor Machine) برای طبقه‌بندی آن‌ها مناسب‌تر باشند.

کرنلیزه کردن HOSRDA: یکی از حوزه‌های داغِ روش‌های مبتنی بر تجزیه‌های تانسوری، کرنلیزه کردن آن‌هاست. کرنلیزه کردن HOSRDA می‌تواند برای آن در مسائل غیرخطی کاربرد ایجاد کند.

فرآیند گوسی-تانسوری: با توجه به تجربه‌ی به دست آمده از تانسوری کردن BLDA و طبقه‌بند بدون سرپرست، پیشنهاد می‌شود کارایی فرآیند گوسی و فرم تانسوری آن در طبقه‌بندی P300 speller ارزیابی و مقایسه شوند. فرمول‌بندی‌هایی برای فرآیند گوسی تانسوری موجود است، هرچند ممکن است نیاز به تغییراتی داشته باشد.

^۱ face recognition^۲ motor imagery

مراجع

- [1] L. W. Lih, "Multi-channel extraction methods for event-related potentials," Ph.D. dissertation, Curtin University, Department of Electrical and Computer Engineering, 2014.
- [2] U. Hoffmann *et al.*, "An efficient p300-based brain-computer interface for disabled subjects," *Journal of Neuroscience methods*, vol. 167, no. 1, pp. 115–125, 2008.
- [3] T. G. Kolda and B. W. Bader, "Tensor decompositions and applications," *SIAM review*, vol. 51, no. 3, pp. 455–500, 2009.
- [4] H. A. Kiers, "Towards a standardized notation and terminology in multiway analysis," *Journal of chemometrics*, vol. 14, no. 3, pp. 105–122, 2000.
- [5] L. De Lathauwer *et al.*, "A multilinear singular value decomposition," *SIAM journal on Matrix Analysis and Applications*, vol. 21, no. 4, pp. 1253–1278, 2000.
- [6] A. Cichocki *et al.*, *Nonnegative matrix and tensor factorizations: applications to exploratory multi-way data analysis and blind source separation*. John Wiley & Sons, 2009.
- [7] T. G. Kolda, *Multilinear operators for higher-order decompositions*. United States. Department of Energy, 2006.
- [8] M. Mørup *et al.*, "Parallel factor analysis as an exploratory tool for wavelet transformed event-related eeg," *NeuroImage*, vol. 29, no. 3, pp. 938–947, 2006.
- [9] M. Mørup *et al.*, "Shift-invariant multilinear decomposition of neuroimaging data," *NeuroImage*, vol. 42, no. 4, pp. 1439–1450, 2008.
- [10] F. Cong *et al.*, "Benefits of multi-domain feature of mismatch negativity extracted by non-negative tensor factorization from eeg collected by low-density array," *International journal of neural systems*, vol. 22, no. 06, p. 1250025, 2012.
- [11] K. Vanderperren *et al.*, "Single trial erp reading based on parallel factor analysis," *Psychophysiology*, vol. 50, no. 1, pp. 97–110, 2013.
- [12] BCI Competition III, Dataset II discription. [Online]. Available: <http://www.bbc.de/competition/iii/>
- [13] A. Rakotomamonjy and V. Guigue, "Bci competition iii: dataset ii-ensemble of svms for bci p300 speller," *IEEE Transactions on Biomedical Engineering*, vol. 55, no. 3, pp. 1147–1154, 2008.

- [14] S. J. Luck, *An introduction to the event-related potential technique*. MIT press, 2014.
- [15] A. Cichocki *et al.*, “Noninvasive bcis: Multiway signal-processing array decompositions.” *IEEE Computer*, vol. 41, no. 10, pp. 34–42, 2008.
- [16] Y. Zhang *et al.*, “Spatial-temporal discriminant analysis for erp-based brain-computer interface,” *IEEE Transactions on Neural Systems and Rehabilitation Engineering*, vol. 21, no. 2, pp. 233–243, 2013.
- [17] D. Cai *et al.*, “Srda: An efficient algorithm for large-scale discriminant analysis,” *IEEE Transactions on Knowledge and Data Engineering*, vol. 20, no. 1, pp. 1–12, 2008.
- [18] A. Cichocki *et al.*, “Tensor decompositions for signal processing applications from two-way to multiway component analysis,” *arXiv preprint arXiv:1403.4462*, 2014.
- [19] L. R. Tucker, “Some mathematical notes on three-mode factor analysis,” *Psychometrika*, vol. 31, no. 3, pp. 279–311, 1966.
- [20] A. Phan and A. Cichocki, “Tensor decompositions for feature extraction and classification of high dimensional datasets,” *Nonlinear theory and its applications, IEICE*, vol. 1, no. 1, pp. 37–68, 2010.
- [21] R. Bro and H. Kiers, “A new efficient method for determining the number of components in parafac models,” *Journal of chemometrics*, vol. 17, no. 5, pp. 274–286, 2003.
- [22] A. Cichocki, “Tensor decompositions: a new concept in brain data analysis?” *arXiv preprint arXiv:1305.0395*, 2013.
- [23] F. Cong *et al.*, “Tensor decomposition of eeg signals: A brief review,” *Journal of neuroscience methods*, vol. 248, pp. 59–69, 2015.
- [24] S. Yan *et al.*, “Discriminant analysis with tensor representation,” in *IEEE Computer Society Conference on Computer Vision and Pattern Recognition, 2005. CVPR 2005*, vol. 1. IEEE, 2005, pp. 526–532.
- [25] W. Zhang *et al.*, “Tensor linear laplacian discrimination (tlld) for feature extraction,” *Pattern Recognition*, vol. 42, no. 9, pp. 1941–1948, 2009.
- [26] D. Zhao *et al.*, “Linear laplacian discrimination for feature extraction,” in *IEEE Conference on Computer Vision and Pattern Recognition, 2007. CVPR’07*. IEEE, 2007, pp. 1–7.
- [27] B. W. Bader and T. G. Kolda, “Algorithm 862: MATLAB tensor classes for fast algorithm prototyping,” *ACM Transactions on Mathematical Software*, vol. 32, no. 4, pp. 635–653, December 2006.
- [28] B. W. Bader *et al.* (2015) Matlab tensor toolbox version 2.6. [Online]. Available: <http://www.sandia.gov/~tgkolda/TensorToolbox/>
- [29] BCI Competition III, Data set II: P300 speller paradigm. [Online]. Available: <http://www.bbc.de/competition/iii/>
- [30] N. R. Draper and H. Smith, *Applied regression analysis*, 3rd ed. John Wiley & Sons, 2014.

- [31] D. J. Krusienski *et al.*, "Toward enhanced p300 speller performance," *Journal of neuroscience methods*, vol. 167, no. 1, pp. 15–21, 2008.
- [32] M. Salvaris and F. Sepulveda, "Wavelets and ensemble of flds for p300 classification," in *4th International IEEE/EMBS Conference on Neural Engineering, 2009. NER'09*. IEEE, 2009, pp. 339–342.
- [33] H. Cecotti and A. Gräser, "Convolutional neural networks for p300 detection with application to brain-computer interfaces," *IEEE Transactions on Pattern Analysis and Machine Intelligence*, vol. 33, no. 3, pp. 433–445, 2011.
- [34] J. Möcks, "Decomposing event-related potentials: a new topographic components model," *Biological Psychology*, vol. 26, no. 1, pp. 199–215, 1988.
- [35] J. Moecks, "Topographic components model for event-related potentials and some biophysical considerations," *IEEE transactions on biomedical engineering*, vol. 6, no. 35, pp. 482–484, 1988.
- [36] A. S. Field and D. Graupe, "Topographic component (parallel factor) analysis of multi-channel evoked potentials: practical issues in trilinear spatiotemporal decomposition," *Brain Topography*, vol. 3, no. 4, pp. 407–423, 1991.
- [37] F. Miwakeichi *et al.*, "Decomposing eeg data into space–time–frequency components using parallel factor analysis," *NeuroImage*, vol. 22, no. 3, pp. 1035–1045, 2004.
- [38] C. S. Herrmann *et al.*, "Memory-matches evoke human gamma-responses," *BMC neuroscience*, vol. 5, no. 1, p. 13, 2004.
- [39] M. Niknazar *et al.*, "Blind source separation of underdetermined mixtures of event-related sources," *Signal Processing*, vol. 101, pp. 52–64, 2014.
- [40] F. Cong *et al.*, "Multi-domain feature of event-related potential extracted by nonnegative tensor factorization: 5 vs. 14 electrodes eeg data," in *Latent Variable Analysis and Signal Separation*. Springer, 2012, pp. 502–510.
- [41] N. Novitskiy *et al.*, "The bold correlates of the visual p1 and n1 in single-trial analysis of simultaneous eeg-fmri recordings during a spatial detection task," *Neuroimage*, vol. 54, no. 2, pp. 824–835, 2011.
- [42] F. Cong *et al.*, "Classifying healthy children and children with attention deficit through features derived from sparse and nonnegative tensor factorization using event-related potential," in *Latent Variable Analysis and Signal Separation*. Springer, 2010, pp. 620–628.
- [43] F. Cong *et al.*, "Feature extraction by nonnegative tucker decomposition from eeg data including testing and training observations," in *Neural Information Processing*. Springer, 2012, pp. 166–173.
- [44] A. Onishi *et al.*, "Tensor classification for p300-based brain computer interface," in *IEEE International Conference on Acoustics, Speech and Signal Processing (ICASSP), 2012*. IEEE, 2012, pp. 581–584.

- [45] G. H. Golub and C. F. Van Loan, *Matrix computations*. JHU Press, 2012, vol. 3.
- [46] L. N. Trefethen and D. Bau III, *Numerical linear algebra*. Siam, 1997, vol. 50.
- [47] E. Donchin *et al.*, “The mental prosthesis: assessing the speed of a p300-based brain-computer interface,” *IEEE Transactions on Rehabilitation Engineering*, vol. 8, no. 2, pp. 174–179, 2000.
- [48] L. A. Farwell and E. Donchin, “Talking off the top of your head: toward a mental prosthesis utilizing event-related brain potentials,” *Electroencephalography and clinical Neurophysiology*, vol. 70, no. 6, pp. 510–523, 1988.
- [49] S. Theodoridis and K. Koutroumbas, *Pattern recognition*. Academic press, 2003.
- [50] P. J. Kindermans *et al.*, “A bayesian model for exploiting application constraints to enable unsupervised training of a p300-based bci,” *PloS one*, vol. 7, no. 4, p. e33758, 2012.
- [51] C. M. Bishop, *Pattern recognition and Machine Learning*. Springer, 2006.
- [52] BCI Competition III, Data set II: P300 speller paradigm. [Online]. Available: <http://www.bbc.de/competition/ii/>

واژه‌نامه فارسی به انگلیسی

ا

Cross Validation اعتبارسنجی متقابل

Discriminant Analysis آنالیز تفکیکی

ب

fit برازش

پ

Event Related Potential پتانسیل وابسته به رخداد

ت

Trial تک‌ثبت

Iterative تکراری

Repetition تکرار

ر

رابط مغز-رایانه Brain Computer Interface

رتبه Rank

رتبه-۱ Rank-1

ز

زیرفضا Subspace

چ

چند-خطی Multilinear

م

.....

ماتریس عامل FactorMatrix

ماتریس پایه BasisMatrix

مجموعه داده Dataset

ABSTRACT

Tensors are valuable tools to represent EEG data. Tucker decomposition is the most used tensor decomposition in multidimensional discriminant analysis and tensor extension of LDA (Higher Order Discriminant Analysis-HODA) is a popular tensor discriminant method used for data of ERP-based BCIs. In this Thesis we introduce a new tensor-based feature reduction technique, named Higher Order Spectral Regression Discriminant Analysis (HOSRDA), with application in P300-based BCIs. The proposed method (HOSRDA) is a tensor extension of Spectral Regression Discriminant Analysis (SRDA) and casts the eigenproblem of HODA to a regression problem and therefore overcome the probable issue of singularity of scatter matrices. Also, the formulation of HOSRDA can provide the ability of adding regularization constraints to the factor matrices of the discriminant subspace. Additionally, when the dimension and number of data are very large, the regression problem can be solved via efficient iterative algorithms. We applied HOSRDA on data of a P300 speller from BCI competition III and reached average character detection accuracy 96.5%, 89%, and 72.5% for the two subjects, when 15, 10, and 5 repetitions are used for each intensification. HOSRDA has proved its high-accuracy performance in P300-based BCI and outperforms almost all the previous methods on the used dataset. HOSRDA, as a new multiway feature reduction technique, has a high performance for usage in P300-based BCI and can open a new framework for adding different regularization constraints in higher order feature reduction problem. On the other side of the thesis, we have proposed the tensorized formulation of unsupervised classification in P300 speller and discussed the reasons of why it cannot perform at least the same quality of the vector-based formulation.

KEYWORDS

1. Event Related Potential
2. Tensor Decomposition
3. Tucker Decomposition
4. Higher Order Spectral Regression Discriminant Analysis (HOSRDA)
5. Higher Order Discriminant Analysis (HODA)
6. Spatial-Temporal Discriminant Analysis (STDA)

SHARIF UNIVERSITY OF TECHNOLOGY
ELECTRICAL ENGINEERING DEPARTMENT

M.Sc. THESIS

Title:

Detection of Event Related Potentials using Tensor Decomposition

by:

Mina Jamshidi Idaji

Supervisor:

Prof. Mohammad B. Shamsollahi

August 2016